

[Handwritten scribble]
~~_____~~

1925
XEP
ΕΛΛ

Μουρούς
ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΧΩΡΑΦΑ
Γυμνασιάρχου του Θ' Γυμνασίου 'Αθηνών

Σταραχίδια

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΟΥ 3ου ΑΙΩΝΟΣ π. Χ. ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ

ΜΕΤΑ 40 ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Διά την ΔΕΥΤΕΡΑΝ τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων
καὶ τὴν ἀντίστοιχον τῶν λοιπῶν σχολείων
τῆς μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Πανα

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΕΔΟΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»

44—'Εν Ὁδῷ Σταδίου—44

1925

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως
καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας».

Α. Κωστόπουλος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΟΥ 3ου Π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΧΩΡΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 3ου
Π Χ. ΑΙΩΝΑ

1. Τα κράτη των Διαδόχων.

Ἀπὸ τὸ ἀπέραντον κράτος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τῶν διαδόχων του μετὰ τῶν, ἐσχηματίσθησαν τρία μεγάλα κράτη: τὸ κράτος τῆς Μακεδονίας· τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὅλας σχεδὸν τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν· καὶ τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

Τὸ βασίλειον τῶν Πτολεμαίων. Ἰδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῶν Πτολεμαίων ὑπῆρξεν ὁ στρατηγὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Πτολεμαῖος, ὁ υἱὸς τοῦ Λάγου. Αὐτὸς καὶ οἱ ἀπόγονοί του, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται Πτολεμαῖοι ἢ Λαίδαι, ἐβασίλευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον τρεῖς αἰῶνας μέχρι τοῦ 31 π. Χ. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἡ Αἴγυπτος ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν.

Ἡ Αἴγυπτος ἔνεκα τῆς θέσεώς της δὲν ἠδύνατο νὰ προσβληθῇ εὐκολὰ οὔτε ἀπὸ ξηρᾶς οὔτε ἀπὸ θαλάσσης. Ἀπ' ἐναντίας οἱ βασιλεῖς της κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν καὶ τὴν Κυρήνην καὶ τὴν Κύπρον καὶ ἀρκετὸν καιρὸν τὰς Κυκλάδας, τὰ παράλια τῆς Φοι-

νίκης και τῆς Συρίας, και τὰ δυτικά και νότια παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐπειτα οἱ Πτολεμαῖοι δὲν ἐβαλάν ποτε εἰς τὸν νοῦν των νὰ γίνουιν κύριοι ὄλου τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας και τῆς Ἀσίας. Αὐτοὶ ἐφρόντισαν μόνον νὰ ὀργανώσουιν καλά τὸ κράτος των και νὰ τὸ κάμουν τὸ πρῶτον ναυτικὸν και ἔμπορικὸν κράτος τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Καὶ πραγματικῶς τὸ κατώρθωσαν.

Ἡ Αἴγυπτος ἔνεκα τοῦ Νείλου ποταμοῦ ἦτο πολὺ εὐφορος. Καὶ πρὶν παρῆγε πολὺν σίτον. Τώρα ὅμως ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἐγένεν ὁ σιτοβολὸν τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ σίτος λοιπὸν ἦτο ἡ πρώτη πηγὴ τοῦ πλούτου της. Κυρίως ὅμως ἡ Αἴγυπτος ἐπλούτησεν ἀπὸ τὸ ἔμπόριόν της. Ὅλα τὰ ἔμπορεύματα τῆς Ἀραβίας και τῆς Αἰθιοπίας ἤρχοντο εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης και ἀπὸ ἐκεῖ διὰ τοῦ Νείλου ποταμοῦ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν δὲ μὲ τὰ ἔμπορικά της πλοῖα ἐστέλλοντο εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον. Ἦτο λοιπὸν ἡ Ἀλεξάνδρεια μεγάλον ἔμπορικὸν κέντρον.

Ἐνεκα τῶν λόγων αὐτῶν οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ἐμάζευσαν μεγάλους θησαυροὺς, ἡ δὲ πρωτεύουσά της Ἀλεξάνδρεια ἐγένεν ἡ μεγαλυτέρα και πλουσιωτέρα πόλις τοῦ τότε κόσμου. Εἰς αὐτὴν δὲ ἰδρῦθη ὁ πρῶτος γνωστὸς πύργος μὲ φανάρι εἰς τὴν κορυφὴν, διὰ νὰ ὀδηγοῦνται τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἔπλεον εἰς τὸν λιμένα της. Ὁ πύργος αὐτὸς ἐκτίσθη εἰς τὴν νῆσον Φάρον, ἡ ὁποία εἶναι εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας. Διὰ τοῦτο και ὁ πύργος ἠνομάσθη Φάρος, και κατόπιν ὅλα τὰ παρόμοια οἰκοδομήματα ἠνομάσθησαν Φάροι.

Ἔργον ἐπίσης τῶν Ἑλλήνων βασιλέων τῆς Αἰγύπτου εἶναι ἡ διάδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς αὐτὴν. Εἰς τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου ὁ στρατός, ὅλοι οἱ υπάλληλοι και ἐν γένει ὅλη ἡ διοίκησις ἀπετελεῖτο ἀπὸ Ἑλλήνας. Ἐπομένως ὅλος ὁ βίος και εἰς τὴν πρωτεύουσαν Ἀλεξάνδρειαν και εἰς τὰς μεγαλυτέρας πόλεις τῆς Αἰγύπτου ἦτο ἑλληνικός. Ἀλλὰ και οἱ ἐντόπιοι Αἰγύπτιοι, ὅσοι διέμενον εἰς τὰ χωρία, ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ μαθάνουν ἑλληνικά, διότι μόνον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον και τὰς υποθέσεις των ἔφερον εἰς πέρας εὐκολώτερα και ἀξιώματα εἰς τὴν διοίκησιν ἠδύνατο νὰ λάβουν. Ἐπειτα οἱ Πτολεμαῖοι ἐσέβοντο τὰ ἔθιμά των και τὴν θρησκείαν των. Ἐπομένως οἱ ἐντόπιοι

ἦσαν εὐχαριστημένοι μετὰ τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν, καὶ γρήγορα ἤρχισαν νὰ ἐξοικειώωνται μετὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ συγχωνεύωνται μετὰ αὐτοὺς.

Ἐπίσης οἱ Πτολεμαῖοι ἐφρόντισαν πολὺ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν. Ἐκτίσαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πολλὰ καὶ μεγάλα μνημεῖα. Τὰ καλύτερα ἦσαν τὸ στάδιον, τὸ γυμνάσιον, τὸ θέατρον, καὶ τὸ Μουσεῖον. Τὸ Μουσεῖον ἦτο μέγαλον κτίριον μαρμαρίνον, τὸ ὁποῖον οὐνεδέετο μετὰ τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων. Ὀνομάζετο δὲ Μουσεῖον, διότι εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὰς Μούσας. Ἐκεῖ οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου συνήθρουσαν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τοὺς σοφοὺς. Ὑπῆρχεν ἐκεῖ μεγάλη βιβλιοθήκη, ἣ ὁποία, καθὼς λέγουσιν, περιεῖχεν 700 περίπου χιλιάδας τόμους χειρογράφων. Δυστυχῶς βιβλιοθήκη αὕτη μαζὶ μετὰ ὅλον τὸ Μουσεῖον ἐκάη τὸ 48 π. Χ. Ἐντὸς τοῦ Μουσειοῦ ὑπῆρχεν ἐπίσης βοτανικὸς κήπος, θηριοτροφεῖον, ἀστεροσκοπεῖον καὶ ἀνατομεῖον. Ὑπῆρχον ἐπίσης ἐκεῖ διὰ τοὺς σοφοὺς ἰδιαίτερα διαμερίσματα, ὅπου οὗτοι ἐσυντηροῦντο μετὰ ἕξοδα τοῦ βασιλέως. Οἱ σοφοὶ αὐτοὶ δὲν περιορίζοντο μόνον εἰς τὸ νὰ μελετοῦν, ἀλλὰ ἔκαμναν καὶ μαθήματα εἰς ὄσους νέους ἤθελον νὰ διδαχθοῦν. Λέγουσιν ὅτι εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπῆρχον 14 χιλιάδες σπουδασταί.

Ὅσπερ ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν ἦτο μόνον ἡ μεγαλύτερα ἐμπορικὴ πόλις, ἀλλὰ καὶ ἡ πόλις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν σοφῶν.

Τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν. Ἐπειτὰ ἀπὸ τοὺς πολέμους τῶν διαδόχων ὅλη σχεδὸν ἡ Ἀσία εὐρίσκειται συγκεντρωμένη εἰς τὴν ἑξουσίαν ἑνὸς ἀπὸ τοὺς νεωτέρους στρατηγούς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ Σελεύκου. Πρωτεύουσα τοῦ ἀπεράντου τούτου κράτους ἐπὶ μὲν τοῦ Σελεύκου ἦτο ἡ Σελεύκεια, τὴν ὁποίαν ὁ Σέλευκος εἶχε κτίσει εἰς τὸν Τίγριν ποταμὸν πλησίον τῆς Βαβυλώνης, ἐπὶ δὲ τῶν διαδόχων τοῦ ἡ Ἀντιόχεια, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος εἶχε κτίσει πλησίον τοῦ Ὀρδῆτου ποταμοῦ εἰς τὰ βόρεια τῆς Συρίας. Τὸ βασίλειον τοῦτο ὀνομάζεται βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν, διότι Σελευκίδαι ὀνομάζονται οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σελεύκου.

Ὁ Σέλευκος εἶχε διατηρήσει τὸ σύστημα τῆς κυβερνήσεως τῶν βασιλέων τῆς Περσίας. Κάθε ἐπαρχία διοικεῖτο ἀπὸ ἑνα σατράπην. Ἀλλὰ τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν εἶχε πολὺ μεγάλην ἔκτασιν καὶ διοικεῖτο ἀπὸ λαοὺς, οἱ ὁποῖοι διέφερον πάρα πολὺ

ἀναμεταξύ των. Ὡστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συγχωνευθοῦν καὶ νὰ ἀποτελέσουν ἓνα ἔθνος. Κάθε ἐπαρχία ἦτο ἀπομονωμένη ἀπὸ τὰς ἄλλας. Ὁ μόνος δεσμός των ἦτο ὁ στρατός, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖτο ἀπὸ Ἑλλήνων. Ἔνεκα τούτου τὸ βασίλειον των Σελευκιδῶν πολὺ γρήγορα περιορίσθη μόνον εἰς τὴν Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν. Ἐδῶ οἱ Σελευκίδαι ἴδρυσαν πολλὰς πόλεις, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἦσαν ἢ Ἑλληνες ἢ ἐξελληνισμένοι Ἰουδαῖοι καὶ Ἀσιᾶται. Ὡς ἐκ τούτου ὁ ἐλληνισμὸς εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἤκμασε πολὺ.

Ὅλαι ὅμως αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν καὶ ἀπέτελεσαν χωριστὰ βασίλεια. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν τὰ ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Περγᾶμου, τοῦ Πόντου, τῆς Βιθυνίας, τῆς Καπαδοκίας καὶ τῆς Βακτριανῆς μετ' Ἑλλήνων ἡγεμόνας. Ἐπίσης τὸ βασίλειον τῆς Ἀρμενίας. Ἐπίσης τὸ βασίλειον τῶν Πάρθων, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν ἀπὸ τὰς ἐρήμους τοῦ Τουρκεστάν καὶ κατέλαβαν τὴν Παρθίαν, Περσίαν, Μηδίαν Ἀσουρίαν καὶ Βαβυλωνίαν. Καὶ τέλος ἐσχηματίσθη τὸ βασίλειον τῆς Γαλατίας. Τοῦτο ἴδρυσαν οἱ Γαλάται, οἱ ὁποῖοι κατήλθον ἀπὸ τὸν Δούναβιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον, ἐληλάτησαν τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν, καὶ κατόπιν ἐπέβησαν εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου ἐγκατεστάθησαν μετὰ τῆς Βιθυνίας καὶ Καπαδοκίας.

Ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Ἀσίας περίφημον εἶναι τὸ βασίλειον τῆς Περγᾶμου, διότι οἱ βασιλεῖς τῆς ἐπροστάτευσαν πολὺ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Περγᾶμου ἦτο πολὺ πλουσία. Ἦρχετο ἔπειτα ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἐπὶ τοὺς ὅμως ὅλων αὐτῶν τῶν βασιλείων, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ τὸ βασίλειον τῆς Ἀσίας, ὅλαι ἀκόμη αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῶν παραλίων καὶ τῶν νήσων τῆς Μ. Ἀσίας ἦσαν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι καὶ ἐλεύθεροι. Τρεῖς μάλιστα ἀπὸ αὐτὰς, τὸ Βυζάντιον, ἡ Κύζικος καὶ ἡ Ρόδος ἔνεκα τοῦ ναυτικοῦ των καὶ τοῦ ἐμπορίου των ἤκμασαν πολὺ.

Τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας. Τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἔλαβεν ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Ἀντίπατρος καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου ὁ υἱὸς του Κάσσανδρος, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς (306). Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Κασσάνδρου οἱ υἱοὶ του ἤρχισαν ἀναμεταξύ των φιλονικίας. Ἐπὶ τέλους ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν

Διαδόχων ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ὁ Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς. Αὐτὸς ἐγένετο ἀρχηγὸς νέας μακεδονικῆς δυναστείας, τῶν Ἀντιγονιδῶν (278).

Τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ μετὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Διαδόχων ἦτο πολὺ ἐξασθενημένον. Ἐν τούτοις ἐξηκολούθει νὰ εἶναι κράτος ἰσχυρόν. Εἰς αὐτὸ ἐκτὸς τῆς Μακεδονίας ἀνῆκον ἡ Θεσσαλία, ἡ Εὐβοία καὶ μερικαὶ πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Ἄλλὰ καὶ ὅτι αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἡπειρος διετήρουν μὲν τὴν αὐτονομίαν των, εὗρισκοντο ὅμως ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας.

2. Ἡ Ἡπειρος καὶ ὁ Πύρρος.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἡπειροῦ εἶχον τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, τὴν ἰδίαν θρησκείαν καὶ τὴν ἰδίαν καταγωγὴν μετὰ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ὅμως δὲν προώδευσαν, ὅπως ἐκεῖνοι. Καὶ ἐδῶ, ὅπως εἰς τὴν Μακεδονίαν, διετηρήθη καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἡ βασιλεία τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς. Κατὰ τοὺς τελευταίους ὅμως χρόνους οἱ βασιλεῖς τῆς φυλῆς τῶν Μολοσσῶν κατόρθωσαν νὰ καταλύσουν ὅλα τὰ ἄλλα βασίλεια καὶ νὰ συνενώσουν ὅλην τὴν Ἡπειρον. Ὅταν ἡ Μακεδονία ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν ὅλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἠναγκάσθη καὶ ἡ Ἡπειρος νὰ ὑπόταχθῇ εἰς αὐτήν. Ἄλλ' ὅταν τὸ 296 κατέλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς Ἡπειροῦ ὁ περίφημος βασιλεὺς αὐτῆς Πύρρος, ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς.

Ὁ Πύρρος ἦτο στρατηγὸς ἔξοχος καὶ γενναῖος, εἶχε καρδίαν εὐγενῆ καὶ αἰσθήματα φιλόφροντα, καὶ ἐγνώριζε τὴν τέχνην νὰ προσελκύῃ τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων. Ἀμα ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἔκαμε μακροὺς πολέμους. Μετὰ αὐτοὺς κατόρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του πρὸς Β. μέχρι τῆς Ἰλλυρίας, πρὸς Ν. μέχρι τῆς Αἰτωλίας, καὶ ἐνίκησε πολλάκις τοὺς μακεδονικοὺς στρατοὺς.

Οἱ Ἡπειρώται τότε ἦσαν εἰς τὴν ἀκμὴν των. Μετὰ βασιλεία λοιπὸν τὸν Πύρρον ἡ Ἡπειρος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐφαίνετο ὅτι θὰ ἀνελάμβανε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως προηγουμένως ἡ Μακεδονία. Δυστυχῶς ὁ Πύρρος εἶχε μὲν μεγάλα προτερήματα, ἀλλὰ δὲν εἶχε σταθερὸν χαρακτῆρα καὶ ἠγάπα τὰς πε-

ριπετειώδεις ἐπιχειρήσεις. Αὐτὴ ἡ τάσις του τὸν παρέσυρεν εἰς τὸν ὀλέθριον πόλεμον ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων.

3. Ἡ Ῥώμη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς μέσης Ἰταλίας.

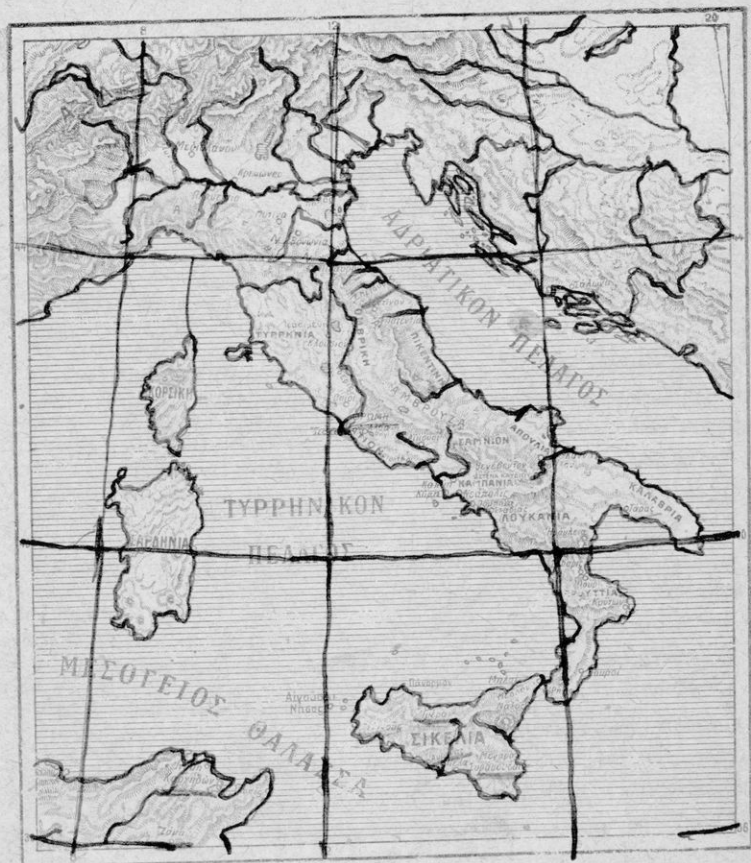
Εἰς τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον ἔζων λαοί, οἱ ὁποῖοι ὡς καὶ οἱ Ἕλληνες, ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀριάν ὁμοεθνίαν. Καὶ αὐτοὶ δέ, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες, διηροῦντο εἰς φυλάς. Μία ἀπὸ τὰς φυλάς αὐτὰς διέμενεν εἰς τὸ Λάτιον. Εἰς τὸ ΒΔ. ἄκρον αὐτοῦ πλησίον εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως ἐκτείνεται μία πεδιάς, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν πολλοὶ λόφοι. Εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς λόφους αὐτούς, τὸν Παλατίνον, πλησίον εἰς τὸν Τίβεριν ἐσηματίσθη τὸν 8ον αἰῶνα π. Χ. ἀπὸ διαφόρους μικροὺς συνοικισμοὺς μικρὰ πόλις, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Ῥώμη. Ἡ πόλις αὐτὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατώρθωσε πρῶτον νὰ συνενώσῃ μαζὶ τῆς τοὺς ἄλλους συνοικισμοὺς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τοὺς ἄλλους λόφους, ἔπειτα δὲ νὰ ὑποτάξῃ καὶ τοὺς ἄλλους κατοίκους τοῦ Λατίου.

Κατ' ἀρχὰς ἡ Ῥώμη διοικεῖτο ἀπὸ ἓνα βασιλέα. Τοῦτον ἐξέλεγον οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο πατρίκιοι καὶ ἀπετέλουν μίαν γερουσίαν, τὴν σύγκλητον. Ὁ λαὸς πολὺ σπανίως ἐκαλεῖτο εἰς συνέλευσιν.

Τὸ 510 ὅμως π. Χ. οἱ πατρίκιοι, διὰ νὰ ἀρπάσουν αὐτοὶ τὴν ἐξουσίαν, παρακινοῦν τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν. Ἡ βασιλεία καταργεῖται, ἀντὶ δὲ τοῦ βασιλέως τώρα ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ ἐλέγει κατ' ἔτος δύο ἄρχοντας, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται ὕπατοι. Μόνον εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις ἐπιτρέπεται νὰ ἐκλεχθῇ ἓνας μόνον ἄρχων. Αὐτὸς ὠνομάζεται δικτάτωρ καὶ εἶχεν ἀπόλυτον ἐξουσίαν, ἀλλὰ μόνον δι' ἕξ μῆνας τὸ πολὺ. Κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ ὕπατοι καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄρχοντες ἐκλέγονται ἐκ τῶν πατρίκίων. Ἀργότερα ὅμως ὁ λαὸς κατορθώνει νὰ ἐκλέγωνται οἱ ἄρχοντες καὶ ἐκ τῆς τάξεώς του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῆς Ῥώμης ἔγινε δημοκρατικόν.

Τώρα οἱ Ῥωμαῖοι δὲν περιορίζονται πλέον μόνον εἰς τὸ Λάτιον. Ἀρχίζουν πολέμους ἐναντίον τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Ἰταλίας. Ὅλιγον κατ' ὀλίγον καθυποτάσσουν τοὺς γύρω τῶν λαοὺς καὶ γί-

νονται κύριοι διλης τῆς μέσης Ἰταλίας. Μετὰ ταῦτα στρέφουν τὰ βλέμματά των καὶ εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν. X

Εἰκ. 1. Ἡ Ἰταλία.

4. X Ἐκστρατεία τοῦ Πύρρου εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν.

Ἡ κάτω Ἰταλία ἦτο γεμάτη ἀπὸ ἑλληνικὰς ἀποικίας. Εἶχε τόσων πολλὰς, ὥστε ὠνομάζετο μεγάλη Ἑλλάς. Ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς αὐτὰς ἀποικίας ἡ μεγαλυτέρα καὶ πλουσιωτέρα ἦτο ὁ Τάρας. Οἱ Ταραντῖνοι ἦσαν μὲν πλούσιοι ἀπὸ τοῦ ἐμπορίου των,

ἀλλὰ καὶ τρυφηλοὶ καὶ ἀπόλεμοι. Ὅταν λοιπὸν εἶδαν ὅτι ἀπειλοῦνται ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἡπείρου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο περίφημος διὰ τὰ κατορθώματά του. Ὁ φίλος καὶ σύμβουλος τοῦ Πύρρου Κινέας ἐπροσπάθησε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ταρανίους. Ἄλλ' ὁ Πύρρος δὲν ἤκουσε τὰς συμβουλὰς του. Ἐνόμισεν ὅτι ἦτο κατάλληλος περίστασις νὰ ἐξαπλώσῃ τὸ κράτος του εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, νὰ κάμῃ δηλ. εἰς τὴν Δύσιν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Εἰς τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ ἔτους 280 πλέει εἰς τὴν Ἰταλίαν μὲ 25 χιλιάδας ἄνδρας καὶ 20 ἑλέφαντας. Τὸ πρῶτον ἔτος νικᾷ εἰς μίαν μάχην τοὺς Ῥωμαίους καὶ κατόπιν κατορθώνει νὰ συνενώσῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ὅλας τὰς πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας. Ἐπίσης τὸ ἄλλο ἔτος ἐνίκησε πάλιν τοὺς Ῥωμαίους εἰς ἄλλην μάχην. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δύο αὐτὰς μάχας ἔχασε πολλοὺς στρατιώτας. Λέγεται ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τὴν δευτέραν μάχην ὁ Πύρρος εἶπεν· «ἂν μίαν ἀκόμη μάχην νικήσωμεν, ἐχάθηνεν καθ' ὄλοκληρίαν». Ἐνόησε λοιπὸν ὅτι τὰ σχέδιά του δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἰδοκιμήσουν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐζήτηε ἀφορμὴν διὰ νὰ φύγῃ, χωρὶς νὰ προσβληθῇ ἡ στρατιωτικὴ του τιμὴ. Τὴν ἀφορμὴν ἔδωσαν εἰς αὐτὸν τὰ πράγματα τῆς Σικελίας.

Εἰς τὴν Σικελίαν τὴν δυτικὴν ἄκραν κατεῖχον πρὸ πολλοῦ οἱ Καρχηδόνιοι, κατόικοι τῆς φοινικικῆς ἀποικίας Καρχηδόνας, ἡ ὁποία ἦτο εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς ἀπέναντι τῆς Σικελίας. Ὁλη ἡ ἄλλη νῆσος ἦτο γεμάτη ἀπὸ πολυαριθμοὺς ἑλληνικὰς ἀποικίας. Ὅταν ὁ Σέρξης ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, οἱ Καρχηδόνιοι μετῶν ἐπιτεθῆ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων τῆς Σικελίας. Ἄλλ' ἐνίκηθησαν ἀπὸ αὐτοὺς πλησίον εἰς τὴν πόλιν Ἰμέραν. Κατὰ τοὺς χρόνους ὁμοῦς τούτους οἱ Καρχηδόνιοι ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων τῶν Ἑλλήνων ἤρριξαν νὰ ἐξαπλώνωνται εἰς τὴν νῆσον. Ἐκυρίευσαν τὸν Ἀκράγαντα καὶ ἐστράφησαν ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν, τὰς ὁποίας καὶ ἐπολιορκήσαν. Οἱ Συρακούσιοι τότε ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τοῦ Πύρρου, ὁ ὁποῖος εὗρισκετο εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Πύρρος ἐδέχθη μὲ προθυμίαν τὴν πρόσκλησιν. Ἄφησε φρουρὰν εἰς τὸν Τάραντα καὶ ἔπλευσεν εἰς τὰς Συρακούσας τὴν

άνοιξιν τοῦ 278. Ἡ ἀποβίβασις τοῦ Πύρρου εἰς τὴν Σικελίαν μετέβαλεν ἀμέσως τὰ πράγματα. Ὁ Πύρρος ἠλευθέρωσε τὰς Συρακούσας ἀπὸ τὴν πολιορκίαν, ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις καὶ ἀφῆρεσεν ἀπὸ τοὺς Καρχηδονίους ὅλας τὰς κτήσεις τῶν ἐκτὸς τοῦ Λιλυβαίου. Κατόπιν ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ στόλον διὰ νὰ προσβάλλῃ τὸ Λιλύβαιον καὶ ἴσως καὶ αὐτὴν τὴν Καρχηδόνα εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Πύρρου οἱ Ῥωμαῖοι ἐκυρίευσαν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας πλὴν τοῦ Τάραντος, ὅπου ὑπῆρχε φρουρὰ τοῦ Πύρρου. Ὁ Πύρρος τότε παρασύρεται ἀπὸ τὰ παράπονα τῶν Ἑλλήνων τῆς κάτω Ἰταλίας, καὶ σπεύδει ἐκεῖ μὲ 20 χιλιάδας πεζοῦς καὶ 3 χιλ. ἵππεῖς. Ἀλλὰ ὁ στρατὸς του δὲν ἀποτελεῖται πλέον ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς στρατιώτας του. Ἐκεῖνοι εἶχον καταστραφῆ. Αὐτοὶ ἦσαν νεοσύλλεκτοι καὶ δὲν εἶχον τὴν πείραν τοῦ πολέμου, τὴν ὁποίαν εἶχον ἐκεῖνοι. Ἔνεκα τούτου τώρα ὁ Πύρρος νικᾶται ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἡπειρον ἀπρακτός.

Ἐννοεῖται ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου οἱ Ῥωμαῖοι ἔγιναν κύριοι καὶ τοῦ Τάραντος καὶ ὅλης τῆς κάτω Ἰταλίας.

δ. **Ἐκστρατεία τοῦ Πύρρου εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα.**

Ὁ Πύρρος, καὶ ἀφ' οὗ ἀπέτυχεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, δὲν ἠσχάσεν. Ἐσκέφθη νὰ γίνῃ κύριος τῆς Ἑλλάδος. Εἰσβάλλει λοιπὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν, νικᾷ τὸν βασιλεῖα αὐτῆς Ἀντίγονον, καὶ γίνεταί κύριος σχεδὸν ὅλης τῆς Μακεδονίας. Ὁ Ἀντίγονος περιορίσθη μόνον εἰς μερικὰς παραλίους πόλεις.

Πρὸ τοῦ νὰ στερεωθῇ ὅμως εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ Πύρρος ὁρμᾷ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα καὶ ἔρχεται ἐναντίον τῆς Σπάρτης. Εἰς αὐτὴν ἐφιλονίκουν δύο κόμματα διὰ τὴν ἀρχὴν, καὶ τὸ ἐν ἀπ' αὐτὰ εἶχε καλέσει τὸν Πύρρον. Ὁ Πύρρος ἐπιτίθεται κατὰ τῆς πόλεως, ἀλλὰ εὗρσκει ἀρκετὴν ἀντίστασιν. Ἀναγκάζεται λοιπὸν νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ τραπῇ εἰς τὸ Ἄργος. Καὶ ἔδῳ ἐφιλονίκουν διὰ τὴν ἀρχὴν δύο φιλόδοξοι ἄνδρες. Ὁ

Ένας έκάλεσεν εἰς βοήθειάν του τὸν Πύρρον, ὁ ἄλλος τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονον, ὁ ὁποῖος ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν εἶχε καταλάβει πάλιν τὴν ἀρχὴν του. Ὁ Πύρρος καὶ εἰς τὸ Ἄργος δὲν κατορθώνει τίποτε. Ἐπιχειρεῖ νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν κρυφίως, ἀλλὰ ἀποτυγχάνει καὶ ἀναγκάζεται νὰ υποχωρήσῃ. Κατὰ τὴν υποχώρησιν δὲ φονεύεται μὲ μίαν κεραμίδα, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔρριψεν εἰς τὴν κεφαλὴν μία γυνὴ ἐκ τῆς στέγης τῆς οἰκίας της (272).

6. Ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλάς κατὰ τὸν 3ον π. Χ. αἰῶνα.

Εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὅλαι αἱ πόλεις ἐξηκολούθουν νὰ διοικοῦνται σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους των, ὅπως καὶ πρῖν. Μόνον εἰς ὀλίγα μέρη, εἰς τὴν Χαλκίδα, εἰς τὴν Κόρινθον καὶ κάποτε εἰς τὴν Μουνησίαν, ὑπῆρχον μακεδονικαὶ φρουραὶ. Εἰς ὅλας δὲ τὰς ἄλλας πόλεις τὰ δύο κόμματα, οἱ δημοκρατικοὶ καὶ οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἐφιλονίκουν διὰ τὴν ἀρχὴν. Συνήθως τὸ κόμμα, τὸ ὁποῖον ἔνικα, ἐξώρριζεν ἀπὸ τὴν πόλιν τοὺς πολίτας τοῦ ἀντιπάλου κόμματος. Αὐτοὶ δὲ πάλιν περιέμενον κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἐπανέλθουν διὰ τῆς βίας εἰς τὴν πόλιν των.

Ἐνεκα ὅμως τῶν φιλονικιῶν καὶ τῶν σιῶσεων καὶ τῶν σφαγῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο κατ' αὐτάς, ὅλαι αἱ πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα π. Χ. εἶχον ἐξαντληθῆ, πρὸ πάντων δὲ ἡ Σπάρτη, αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ Θῆβαι, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε εἶχον τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος, τότε δύο λαοὶ ἑλληνικοὶ, οἱ ὁποῖοι ἕως τώρα δὲν εἶχον διακριθῆ, παρουσιάσθησαν μὲ κάποιαν ἀκμὴν, οἱ Αἰτωλοὶ καὶ οἱ Ἀχαιοί.

7. Ἡ Αἰτωλικὴ συμπολιτεία.

Οἱ Αἰτωλοὶ ἦσαν λαὸς πολεμικὸς καὶ ἔζων εἰς πόλεις μικρὰς. Ἀλλὰ ἡ χώρα των δὲν ἐπῆρκει διὰ τοὺς θρόψῃ. Ἐνεκα τούτου πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔζων βίον ληστρικών. Πολλοὶ δὲ εἶχον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μισθοφόρου στρατιώτου. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μὴ θεοσευτικὴ πανήγυρις τοὺς ἔκαμε νὰ ἀποκτήσουν μεγάλην σημασίαν. Οἱ Αἰτωλοὶ δηλ. εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ συνάζωνται

κατ' ἔτος τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν πόλιν Θέρμον διὰ κάποιαν θρησκευτικὴν ἑορτήν. Τὴν θρησκευτικὴν αὐτὴν ἔνωσιν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μετέτρεψαν εἰς πολιτικὴν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχημάτισαν τὴν λεγομένην Αἰτωλικὴν συμπολιτείαν.

Κατ' ἔτος συνήρχετο εἰς Θέρμον συνέλευσις ἀπὸ ὅλους τοὺς Αἰτωλοὺς, ἢ ὅποια ὠνομάζετο Παναιτωλικὸν. Αὐτὴ ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, καὶ ἐξέλεγεν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι θὰ διηύθυνον τὴν συμπολιτείαν ὅλον τὸ ἔτος, δηλ. ἓνα στρατηγόν, ἓνα ἵππαρχον, ἓνα ταμίαν καὶ ἓνα συμβούλιον ἀπὸ ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν πόλεων τῆς συμπολιτείας.

Ἡ Αἰτωλικὴ συμπολιτεία κατ' ἀρχὰς ἀπειλεῖτο μόνον ἀπὸ κατοίκους τῆς Αἰτωλίας. Κατόπιν ἤμως ἐδέχθη καὶ ἄλλους, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν τοῦτο. Μερικοὺς μάλιστα καὶ ἠνάγκασε διὰ τῆς βίας νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν συμμαχίαν χωρὶς νὰ θέλουν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ 250 ἡ Αἰτωλικὴ συμπολιτεία περιελάμβανε ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον τὴν Ἡλείαν καὶ τὴν Ἀρκαδίαν.

8. Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία.

Ἡ Ἀχαΐα εἶναι εἰς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἀπέναντι τῆς Αἰτωλίας. Καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ εἰς τὴν Αἰτωλίαν, αἱ πόλεις ἦσαν συνενωμέναί με κάποιαν χαλαρὰν συμμαχίαν. Ἡ συμμαχία δὲ αὐτὴ εἶχε λάβει τὴν ἀφορμὴν νὰ σχηματισθῇ ἀπὸ τὸ ὅτι κατ' ἔτος οἱ Ἀχαιοὶ συνήρχοντο διὰ κοινὴν λατρείαν εἰς κάποιον ἱερόν τοῦ Διὸς πλησίον εἰς τὸ Αἴγιον. Ἡ χαλαρὰ αὐτὴ συμμαχία τὸ 280 περίπου ὀργανώθη ἐκ νέου καὶ ἀπετέλεσε τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν.

Καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία εἶχε περίπου τὸν ἴδιον ὀργανισμόν, τὸν ὅποιον εἶχε καὶ ἡ Αἰτωλικὴ. Ἰδίως δὲ ἐφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν, ὅταν στρατηγὸς αὐτῆς ἐγένεν ὁ Ἄρατος ἀπὸ τὴν Σικυῶνα. Αὐτὸς κατώρθωσεν ὄχι μόνον νὰ προστεθοῦν εἰς τὴν συμπολιτείαν αἱ περισσότεραι πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ νὰ συμφιλιωθοῦν αἱ συμπολιτεῖαι Ἀχαϊκὴ καὶ Αἰτωλικὴ, καὶ νὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα αἱ μακεδονικαὶ φρουραί.

Ἄλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Ἄρατου κατέστρεψεν ἡ Σπάρτη ἀπὸ ἀντιζηλίαν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς.

9. Ἡ Σπάρτη.

Ἡ Σπάρτη κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο πολὺ ἐξασθενημένη. Αἱ ἀρχαῖαι οἰκογένειαι εἶχον ἐξαφανισθῆ σχεδὸν ὅλαι. Ὅλοι οἱ οἱ πολῖται αὐτῆς ἦσαν 700, ὅλα δὲ τὰ κτήματα ἀνῆκον εἰς 100 μόνον οἰκογενείας. Μόνοι οἱ πλούσιοι αὐτοὶ ἐκυβέρνησαν τὴν πόλιν. Ἡ ἀρχαία πειθαρχία εἶχε λείψει. Ἐζῶν τώρα μὲ πολλὴν τρυφή-λότητα καὶ εἶχον μεγάλα ποσὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Σπάρτης, οὔτε ἰδιοκτησίαν εἶχον, οὔτε μέρος εἰς τὴν ἐξουσίαν εἶχον δικαίωμα νὰ λάβουν. Ἐπομένως ἦσαν δυσ-αρεστημένοι.

Τὸ 244 βασιλεὺς εἰς τὴν Σπάρτην ἔγινεν ὁ Ἄγις, νέος 20 ἐτῶν. Αὐτὸς ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν Σπάρτην τοὺς παλαιοὺς νόμους. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ γίνουν πολῖται ὅλοι οἱ περὶοικοὶ καὶ οἱ ξένοι, οἱ ὅποιοι κατῴκουν εἰς τὴν Λακωνικὴν, καὶ νὰ διαμοιρασθοῦν εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ κτήματα τῆς χώρας. Ἀλλὰ οἱ πλούσιοι ἰδιοκτῆται μὲ ἀρχηγὸν τὸν ἄλλον βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδα ἠναντιώθησαν εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ἄγιδος καὶ ἐπὶ τέλους τὸν ἐφόνευσαν (241).

Τὰ σχέδια ὅμως τοῦ Ἄγιδος δὲν ἐματαιώθησαν. Μὲ περισσο-τέραν ἐπιτυχίαν ἀνέλαβε νὰ τὰ τελειώσῃ ὁ υἱὸς τοῦ Λεωνίδα Κλεομένης, ὁ ὁποῖος ἔγινε βασιλεὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς τοῦ. Αὐτὸς εἶχε λάβει σύζυγον τὴν χήραν τοῦ Ἄγιδος Ἀγιᾶτιν, ἣ ὁποία ἦτο περίφημος διὰ τὴν ὠραιότητά της καὶ τὴν ἀρετὴν της. Αὐτὴ κατῴρθωσε νὰ βάλῃ εἰς τὴν εὐγενῆ ψυχὴν τοῦ Κλεομέ-νους τὰς ιδέας τοῦ Ἄγιδος. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κλεομένης, ἅμα ἔγινε βασιλεὺς, ἀπεφάσισε νὰ τὰς θέσῃ εἰς ἐνέργειαν. Κατὰ πρῶτον ἠτοίμασε στρατὸν, τὸν περισσότερον ἀπὸ μισθοφόρους. Μὲ τὸν στρατὸν αὐτὸν, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Ἀχαιοὺς εἰς τὴν Ἀρ-καδίαν, ἐπιστρέφει αἰφνηδῶς εἰς τὴν Σπάρτην (226), συλλαμ-βάνει τοὺς ἐφόρους καὶ τοὺς σφάζει, ἐξορίζει 80 ἀπὸ τοὺς ἐπιφα-νεστέρους Σπαρτιάτας καὶ συγκαλεῖ εἰς συνέλευσιν τὸν λαόν. Ὁ λαὸς τότε σύμφωνα μὲ τὰς ὁδηγίας τοῦ Ἄγιδος καταργεῖ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐφόρων καὶ δίδει ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν βασιλέα.

Ἀφ' οὗ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Κλεομένης ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ τὴν κυβέρνησιν, θέτει εἰς ἐνέργειαν τὰ σχέδια τοῦ

*Αγιδος. Διαμοιράζει όλα τὰ κτήματα μεταξὺ ὄλων τῶν κατοίκων τῆς Σπάρτης, οἱ ὅποιοι ἦσαν 5 χιλιάδες, δίδει εἰς αὐτοὺς τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου καὶ τοὺς ὀπλιζει κατὰ τὸν μακεδονικὸν τρόπον. Ἐπειτα δὲ φέρει πάλιν τοὺς ἀρχαίους νόμους τῆς Σπάρτης, δηλ. τὰ συσσίτια καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἀγωγὴν τῶν πολιτῶν.

Τὰ γενόμενα εἰς τὴν Σπάρτην, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἠρεθισαν καὶ τοὺς ἄλλους πτωχοὺς τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Πελοποννήσου, αἱ ὁποῖαι ἀνήκον εἰς τὴν Ἀχαικὴν συμπολιτείαν. Διὰ τὰ ἐπιτύχουν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ τὰ ἴδια ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τοῦ Κλεομένου. Ὁ Κλεομένης τότε μὲ τὸν νέον στρατὸν του ἐπέρχεται κατὰ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας καὶ ἀφαιρεῖ παρὰ τῶν Ἀχαιῶν τοὺς συμμάχους των. Ἡ Ἀχαικὴ συμπολιτεία ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ. Ὁ Ἄρατος ἀναγκάζεται νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Β'. Ὁ Ἄνγυλος, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐδέχθη καὶ ἔρχεται μὲ στρατὸν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα. Ὁ Κλεομένης ἀγωνίζεται ἐπὶ δύο ἔτη. Ἐπὶ τέλους ὅμως, ἀρῶν ἐνίκηθη εἰς μίαν μεγάλην μάχην εἰς τὴν Σελλασίαν, ἔφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον (221). Ἐδῶ δὲ ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως αὐτῆς.

Ὁ Ἄρατος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατέστρεψε μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας τὸ ἔργον του. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἔγινε κύριος ὅλης τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος. Καὶ θὰ ἦτο εὐτύχημα διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἂν διετηρεῖτο αὐτὴ ἡ συνένωσις τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, διότι τότε οἱ Ῥωμαῖοι ἤρχισαν νὰ ἀπειλοῦν τὴν ἀνεξαρτησίαν της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Η ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

1. ~~Βος~~ Καρχηδονικός πόλεμος (264—241).

Ἡ Ῥώμη, ὅπως εἶδαμεν (σελ. 8), κατόρθωσε νὰ συνενώσῃ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ φυσικὸν συμπλήρωμα τῆς Ἰταλίας εἶναι ἡ Σικελία. Δὲν ἠδύνατο λοιπὸν παρὰ νὰ ζητήσῃ νὰ κατακτήσῃ καὶ αὐτήν. Εἰς τὴν Σικελίαν, ἀφοῦ ἔφυγεν ὁ Πύρρος ἀπὸ ἐκεῖ, ἐκυριόρχουν πάλιν οἱ Καρχηδόνιοι. Οἱ Ἕλληνες τῶν Συρακουσῶν περιορίσθησαν εἰς τὸ ΝΑ. μέρος τῆς νήσου. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο τώρα οἱ Ῥωμαῖοι νὰ ἔλθουν εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Καρχηδονίους. Καὶ ἤρχισαν οἱ λεγόμενοι Καρχηδονικοὶ πόλεμοι.

Εἰς τὸν πρῶτον Καρχηδονικὸν πόλεμον κατ' ἀρχὰς οἱ Ἕλληνες τῶν Συρακουσῶν εἶχον ταχθῆ μὲ τοὺς Καρχηδονίους. Κατόπιν ὁμως ἐνίκηθήσαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν. Ὁ πρῶτος Καρχηδονικὸς πόλεμος ἐκράτησεν ἀπὸ τὸ 264 ἕως τὸ 241. Κατ' αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι πολλάκις ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδονίους καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ ἐπὶ τέλους τοὺς ἠνάγκασαν νὰ κάμουν εἰρήνην. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀπέκτησαν τὴν Σικελίαν, τὴν ὁποίαν ὅλην ἐκτὸς τῶν Συρακουσῶν ἔκαμαν Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγα ἔτη (222) οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέταξαν καὶ τὴν ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ῥώμη ἐξηπλώθη ἕως τὰ φυσικὰ ὅρια τῆς Ἰταλίας.

2. ~~Βος~~ Καρχηδονικός πόλεμος (218—201).

Ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπιλοποίμην.

Οἱ Καρχηδόνιοι δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονήσουν τὸ πάθημά των. Διὰ τοῦ στρατηγοῦ των λοιπὸν Ἀμίλκα Βάρκα κατορθώνουν νὰ καταλάβουν τὸ περισσότερον μέρος τῆς Ἰσπανίας. Κατ

αὐτὸν τὸν τρόπον ὄχι μόνον ἀποζημιώνονται διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Σικελίας, ἀλλὰ καὶ ἐτοιμάζουν ἐκεῖ στρατὸν διὰ νὰ πολεμήσῃεν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἀργὰ ἐννόησαν τὰ σχέδια τῶν Καρχηδονίων. Ἐναγκάζονται λοιπὸν νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον πάλιν κατ' αὐτῶν. Στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων ἦτο τότε ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμίλκα Βάρκα Ἀννίβας, ἀνὴρ μεγαλοφυΐς. Αὐτὸς συλλαμβάνει τὸ σχέδιον νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Μὲ 50 χιλιάδας πεζοὺς καὶ 9 χιλ. ἵππους διέρχεται τὴν Γαλατίαν, διαβαίνει τὰς Ἄλπεις καὶ ἔρχεται εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν. Νικᾷ κατόπιν εἰς πολλὰς μάχας τοὺς Ῥωμαίους καὶ γίνεται κύριος σχεδὸν ὅλης τῆς Ἰταλίας ἐκτὸς τοῦ Λατίου.

Μὲ ὅλα αὐτὰ ὅμως οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των, ἀλλὰ ἀνθίστανται μὲ πείσμα. Ὁ Ἀννίβας τότε ἐννοεῖ ὅτι μόνος δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ καταστρέψῃ τοὺς Ῥωμαίους καὶ κἀμνεὶ συμμαχίαν μὲ τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν Ἰέρωνα καὶ μὲ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν οἱ Ῥωμαῖοι ἀναπτύσσουσιν ἑκτακτὸν δραστηριότητα. Πρῶτον στέλλουσιν στρατὸν εἰς Σικελίαν, ὃ ὁποῖος, ἀποῦ ἐνίκησε τοὺς Συρακουσίους, πολιορκεῖ τὰς Συρακούσας καὶ ἐπὶ τέλους ἔπειτα ἀπὸ πολιορκίαν τριῶν ἐτῶν τὰς κερκεύει. Συγχρόνως φροντίζουν νὰ ἐξεγείρουν ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου ὅλας τὰς δυσαρεστημένας μὲ αὐτὸν πόλεις. Οἱ Αἰτωλοί, οἱ Ἡλεῖοι, οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἦσαν ἐχθροὶ τῶν Ἀχαιῶν, τοὺς ὁποίους ὑπεστήριξε ὁ Φίλιππος. Μὲ τὰς ἐνεργείας λοιπὸν τῶν Ῥωμαίων ὅλοι αὐτοὶ συμμαχοῦν μεταξύ των καὶ κηρύττουν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἀχαιῶν καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἦναψε πάλιν ὁ πόλεμος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὁ πόλεμος αὐτὸς διήρκεσεν 11 ἔτη (215—204).

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας ἐδολοφονήθη ὁ Ἄρατος. Τὸν Ἄρατον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας διεδέχθη ὁ μεγαλοπολίτης Φιλοποίμην. Ὁ Φιλοποίμην ὀνομάσθη ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ δικαίως. Αὐτὸς ὄχι μόνον μεγάλα στρατηγικὰ προτερήματα εἶχεν, ἀλλὰ καὶ ἀρετὴν, ὁποῖαν μόνον εἰς τοὺς λαμπροὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκομεν. Ὁ Φιλοποίμην, ἀφ' οὗ ἔγινε

Ἄντ. Χωροφᾶ.— Ἱστορία Β' Ἑλληνικοῦ, ἐκδόσεις δ'.

στρατηγός τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, καὶ τὸν στρατὸν αὐτῆς διοργάνωσε κατὰ τὸν μακεδονικὸν τρόπον καὶ τοὺς πλουσίους ὑπεχρέωσε νὰ ὑπηρετοῦν οἱ ἴδιοι εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἐν γένει ἔδωσε νέαν ζωὴν εἰς τὴν συμπολιτείαν.

Ὁ ἐμφύλιος αὐτὸς πόλεμος τῶν Ἑλλήνων δὲν κατέληξεν οὔτε ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς οὔτε ὑπὲρ τοῦ ἄλλου. Ἐξαντλημένα καὶ τὰ δύο μέρη ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν.

Τὸ μόνον ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῶν Ἑλλήνων ἦτο ὅτι ὁ Φίλιππος ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ βοηθήσῃ τὸν Ἀννίβαν, ὅπως εἶχεν ὑποσχεθῆ. Καὶ εἶχεν ὁ Ἀννίβας μεγάλην ἀνάγκην αὐτῆς τῆς βοήθειας. Ναὶ μὲν ἕως τότε ἦτο νικητής, ἀλλ' αἱ δυνάμεις του ὀλονὲν ἐξηντλοῦντο.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ χάνῃ τὰς πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ περιορίσθη εἰς τὴν Ἀπουλίαν. Ἡ μόνη του ἐλπίς ἦτο νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν του ὁ ἀδελφός του Ἀσδρούβας ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

Πραγματικῶς ὁ Ἀσδρούβας μὲ ἄρκετὸν στρατὸν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, ἐπέρσσε τὴν Γαλατίαν, ἔπειτα τὰς Ἀλπεῖς καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ 207. Οἱ Ῥωμαῖοι ὅμως ἐπρόσβαλαν τὸν Ἀσδρούβαν, ἐν ᾧ διέβαινε τὸν ποταμὸν Μέταυρον, καὶ κατενίκησαν καὶ ἐφόνευσαν αὐτόν. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν συμφορὰν αὐτὴν ὁ Ἀννίβας ἀπηλίσθη. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἠθέλει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἀπεφάσισαν τότε νὰ μεταφέρουν τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἐστειλαν ἐκεῖ τὸν Π. Κορνήλιον Σκιπίωνα μὲ ἄρκετὸν στρατὸν. Οἱ Καρχηδόνιοι ἀναγκάζονται νὰ ἀνακαλέσουν ἐκ τῆς Ἰταλίας τὸν Ἀννίβαν. Μεταξὺ Σκιπίωνος καὶ Ἀννίβαν συνάπτεται τότε μεγάλη μάχη πλησίον τῆς πόλεως Ζάμας (202) Κατ' αὐτὴν ὅλος ὁ καρχηδονικὸς στρατὸς κατεστράφη, μόλις δὲ ἐσώθη ὁ Ἀννίβας μὲ ὀλίγους ἰππεῖς.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν συμφορὰν αὐτὴν οἱ Καρχηδόνιοι ἀναγκάζονται νὰ δεχθοῦν εἰρήνην μὲ ὄρους βαρεῖς. Παρεχώρησαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὅλας τὰς κτήσεις, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Παρέδωκαν εἰς αὐτοὺς τὸν στόλον των. Τέλος ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώνουν ἐπὶ 50 ἔτη 200 τάλαντα κατ' ἔτος καὶ νὰ μὴν κάμνουν καμμίαν πολεμικὴν ἐνέργειαν χωρὶς τὴν ἄδειαν τῆς Ῥώμης. Ἡ Καρχηδὼν δηλ. ἐγένεν ὑποτελὴς εἰς τὴν Ῥώμην.

3. Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων

κατὰ τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας (200-197).

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν ἔκαμε μὲ τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὁ Φίλιππος, ἀπεφάσισε νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχεν ἀποθάνει ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ, καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Πτολεμαῖος ὁ Ἐπιφανής, παιδίον πέντε ἐτῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος τότε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀσίας Ἀντίοχος ἐνόμισαν κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαμοιρασθοῦν τὸ κράτος τῆς Αἰγύπτου. Ἐσυμφώνησαν νὰ ἐπιτεθοῦν ἑναντίον του καὶ νὰ πάρουν ὁ μὲν Ἀντίοχος τὴν Αἴγυπτον, τὴν Κύπρον καὶ τὰς κτήσεις τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Συρίαν, ὁ δὲ Φίλιππος τὴν Κυρήνην, τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰς Κυκλάδας. Ἐκήρυσαν λοιπὸν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ὁ μὲν Ἀντίοχος εἰσβάλλει εἰς τὴν Συρίαν, ὁ δὲ Φίλιππος ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν Κυκλάδων. Ἐνεκα τούτου ὁμοῦ ὁ Φίλιππος ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Βυζαντίους, τοὺς Ῥοδίους καὶ μὲ τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου, οἱ ὅποιοι ἀναγκάζονται νὰ ζητήσουν τὴν ἐπέμβασιν τῶν Ῥωμαίων. Οἱ Ῥωμαῖοι τότε διὰ νὰ μὴ λάβῃ μεγάλην ἔκτασιν τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας κηρύττουν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Φιλίππου (200).

Κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τοῦ πολέμου οἱ Ῥωμαῖοι δὲν κατόρθωσαν τίποτε, διότι δὲν ἔστειλαν στρατηγοὺς καλοὺς. Κατόπιν ὁμοῦ ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἕνας νέος ὑπατος ὁ Κόιντος Φλαμίνιος. Αὐτὸς κάμνει μὲ τὸν Φίλιππον μάχην εἰς τὰς Κυνὸς Κεφαλὰς πλησίον εἰς τὰ Φάσσαλα, τὸν κατανικᾷ καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ συνάψῃ εἰρήνην ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους: α') νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὅλον του τὸν πολεμικὸν στόλον, β') νὰ ἀφήσῃ ὅλας τὰς ἔξω τῆς Μακεδονίας κτήσεις του, καὶ γ') νὰ μὴ κάμνῃ εἰς τὸ ἑξῆς μίτη συμμαχίαν, μίτη πόλεμον χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῶν Ῥωμαίων.

Ἐπειτα ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ οἱ Ἕλληνες τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος εὐρίσκοντο εἰς ἀπορίαν, τί θὰ ἔκαμνον οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τὴν χώραν των. Ἐγίνοντο τότε εἰς τὴν Κόρινθον τὰ Ἴσθμια. Ἐκεῖ ἔρχεται ὁ Φλαμίνιος καὶ ἐνώπιον τοῦ χάριν τῆς ἐορτῆς συναγμένου πλήθους, κηρύττει ἐξ ὀνόματος τῆς Ῥώμης, ὅτι εἰς

τὸ ἐξῆς οἱ Ἕλληνες ἀφίοντο ἀφρούρητοι καὶ ἀφορολόγητοι καὶ ἐλεύθεροι νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς παλαιούς των νόμους. Οἱ Ἕλληνες ἔξω φρενῶν ἀπὸ τὴν χαρὰν των ἐπευφήμησαν τὸν Φλαμίνιον καὶ τοῦ ἔκαμαν πολλὰς τιμὰς. Ἀλλὰ ἀπεδείχθησαν ὅτι δὲν ἦσαν πλέον ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας. Μὲ τὴν διχόνοιάν των καὶ τὰς φιλονικίας των ἠνάγκασαν κατόπιν τοὺς Ῥωμαίους νὰ τοὺς ὑποτάξουν.

4. Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Ἀντίοχου τῆς Συρίας (192—189).

Ἀπὸ τὸ ἔτος 223 βασιλεὺς τῆς Συρίας ἦτο ὁ Ἀντίοχος Γ', ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει τὸ ἐπίθετον Μέγας. Ὁ Ἀντίοχος συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ δώσῃ εἰς τὸ βασίλειόν του τὴν παλαιάν του ἑκτασιν. Διὰ τοῦτο, ὅπως εἶδαμεν, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν Φίλιππον τῆς Μακεδονίας ἐναντίον τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως τῆς Αἰγύπτου. Ὅταν ὅμως οἱ Ῥωμαῖοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Φιλίππου, ὁ Ἀντίοχος ἐγκατέλειπε τὸν σύμμαχόν του, διὰ νὰ γίνῃ μόνος κύριος ὅλου τοῦ κράτους τῆς Αἰγύπτου. Καὶ πράγματι ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Αἰγυπτίων, γικὰ αὐτούς, καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ τοῦ παραχωρήσουν ὅλας τὰς κτήσεις, ὅσας εἶχον ἔξω τῆς Αἰγύπτου. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ ὄλαι αἱ μεσημβριναὶ καὶ δυτικαὶ ἀκταὶ τῆς Μ. Ἀσίας, τὰς ὁποίας προηγουμένως εἶχε καταλάβει ὁ Φίλιππος. Ὁ Ἀντίοχος ἐπῆγε νὰ τὰς καταλάβῃ. Ἀλλὰ αἱ χῶραι αὗται σύμφωνα μὲ τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχον κάμει οἱ Ῥωμαῖοι μὲ τὸν Φίλιππον, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐλεύθεραι. Ἐπομένως ὁ Ἄνταλος ὁ βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου καὶ οἱ Ῥόδιοι ἐζήτησαν τὴν προστασίαν τῶν Ῥωμαίων.

Οἱ Ῥωμαῖοι κατ' ἀρχὰς περιορίσθησαν μόνον εἰς τὸ νὰ κάμουν διαμαρτυρίας εἰς τὸν Ἀντίοχον. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐπεριφρόνησεν αὐτὰς καὶ ἐκυριευσεν πολλὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου. Ἐπὶ τέλους δὲ ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας αὐτὰς ἔλαβε τόσον θάρρος, ὥστε ἐκήρυξε τὸν πόλεμον καὶ ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Εἰς τοῦτο παρεκίνει αὐτὸν καὶ ὁ Ἀννίβας, ὁ ὁποῖος κατ' ἀπαίτησιν τῶν Ῥωμαίων εἶχεν ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὴν Κορχηδόνα καὶ εἶχε καταφύγει εἰς τὸν Ἀντίοχον. Ὁ Ἀννίβας μάλιστα τὸν ἐσυμβούλευε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Κορχηδονίους, ἵνα κηρύ-

ξουν και εκεινοι τον πολεμον κατα των Ρωμαίων, και να στειλη αυτον με στρατον εις την Ιταλιαν. Αλλα εις τουτο ο Αντιοχος δεν ηκουσε τον Αννιβαν. Επροτιμησε κατα παρακίνησιν των Αιτωλων να στειλη στρατον εις την μεσημβρινην Ελλάδα. Εδω όμως ενικήθη από τους Ρωμαίους πλησιον εις τας Θερμοπύλας και ηγαγκάσθη να επιστρέψη εις την Μ. Ασιαν.

Οι Ρωμαίοι τότε αποστέλλουν εναντίον του εκει άλλον στρατηγόν και εις μιαν μάχην πλησιον εις την Μαγνησιαν τον κατανικουñ (190). Ο Αντιοχος αναγκάζεται να κάμη ειρήνην και να παραχωρήση εις τους Ρωμαίους την Θρακιικήν χερσόνησον και την Δ. Ασιαν. Από τας χώρας αυτάς οι Ρωμαίοι δεν εκράτητησαν τίποτε δια τον εαυτον των. Τας ελληνικας πόεις αφησαν ελευθέρας. Εις τους Ροδιους εδωσαν την Λυκίαν και την Καριαν. Ολην δε την άλλην Μ. Ασιαν και την Θρακιικήν χερσόνησον εδωσαν εις τον βασιλέα της Περγάμου Ευμένην.

Εις την ειρήνην του Αντιόχου με τους Ρωμαίους υπήρχε και ο όρος να παραδώση εις αυτους τον Αννιβαν. Αυτός όμως επρόφθασε και εφυγε. Ο Προυσίας ο βασιλεύς της Βιθυνίας, εις τον όποιον κατέφυγε, κατ' αρχάς τον υπεδέχθη καλά. Αλλα κατόπιν κατ' απαίτησιν των Ρωμαίων εστειλε να τον δολοφονήσουν. Τουτο εννόησεν ο Αννιβας και ελαβε δηγήτηριον, τό όποιον ειχε πάντοτε μαζί του.

5. Πόλεμος των Ρωμαίων

κατά του Περσέως της Μακεδονίας (171-168).

Ο Φίλιππος ο βασιλεύς της Μακεδονίας ειχε βοηθήσει με ειλικρίνειαν τοις Ρωμαίοις εις τον πολεμον εναντίον του Αντιόχου. Εν τούτοις δεν ικανοποιήθη απ' αυτους. Οχι μόνον δεν ελαβεν, όπως εζητει, την Θεσσαλίαν, αλλά και εγκατεστάθη πλησιον του εις την Θρακιικήν χερσόνησον ο εχθρός του Ευμένης. Ενεκα τούτου ο Φίλιππος ητο δυσαρεστημένος με τους Ρωμαίους και ηρχισε να ετοιμάζεται κρυφίως δια πολεμον εναντίον των. Εν τω μεταξύ όμως απέθανε και τον διεδέχθη ο υίός του Περσεύς.

Ο Περσεύς ειχε μεγαλώσει μέσα εις την ταπεινωσιν, την όποιαν ειχον επιβάλει εις τον πατέρα του οι Ρωμαίοι. Επομέ-

ως ἐμίσει αὐτοὺς πολὺ, καὶ ἐκληρονόμησε μαζί με τὸν θρόνον καὶ τὰς ἰδέας τοῦ Φιλίππου. Ἀμέσως λοιπὸν μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ πατρὸς του. Ἡτοίμασεν ἀρκετὸν στρατὸν καὶ ὄπλα καὶ χρήματα, καὶ κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὸ δὲν ὠφελήθη. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου Εὐμένης ἀνέφερεν ὅλας τὰς ἐνεργείας τοῦ Περσέως εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ αὐτοὶ τοῦ ἐκίηρξαν τὸν πόλεμον τὸ 172. Ὁ Περσεὺς ἔκαμε τὸ λάθος νὰ μὴ καταλάβῃ ἀμέσως ὅλην τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἐξώδευσεν ὅλον τὸν χειμῶνα εἰς διαπραγματεύσεις. Ἐπομένως οἱ Ῥωμαῖοι ἔλαβαν καιρὸν νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὸν Περσέα κάθε ὑποστήριξιν ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου. Ἐφρόντισαν, ὥστε εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος νὰ ἔχουν τὴν ἀρχὴν οἱ ἀφωσιωμένοι φίλοι των, καὶ κατέλαβαν τὴν Χαλκίδα μετ' Ἀχαϊκὰ στρατεύματα.

Ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἀπομονωμένος ὁ Περσεὺς, δὲν ἦτο ἀξιοκαταφρόνητος ἀντίπαλος. Ὁ στρατὸς του ἀπετελεῖτο ἀπὸ 43 χιλιάδας ἀνδρας, ἦτο δηλ. ὅσος καὶ ὁ στρατὸς, τὸν ὁποῖον ἔστειλαν ἐναντίον του οἱ Ῥωμαῖοι. Διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἠδυνήθη νὰ ἀποκρούσῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν τοὺς Ῥωμαίους. Ὅταν ὁμως οἱ Ῥωμαῖοι ἔστειλαν ὡς στρατηγὸν τὸν Λεύκιον Αἰμίλιον Παῦλον, τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Ὁ Αἰμίλιος Παῦλος κατενίκησε τὸν Περσέα εἰς μίαν μεγάλην μάχην πλησίον εἰς τὴν Πύδναν (168). Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ὅλος ὁ μακεδονικὸς στρατὸς κατεστράφη. Ὁ ἴδιος ὁ Περσεὺς ἐπροσπάθησε νὰ δραπετεύσῃ, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε, καὶ παρεδόθη εἰς τὸν Ῥωμαῖον στρατηγόν. Ἡ τύχη τοῦ Περσέως ἀπέβη οἰκτρὰ. Ἀφοῦ ἐπέστειλε τὸν θρίαμβον τοῦ νικητοῦ εἰς τὴν Ῥώμην, ἐφυλακίσθη εἰς τὴν πόλιν τοῦ Λατίου Ἄλβαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Πύδνας ἡ Μακεδονία ὅλη ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Διηρέθη δὲ εἰς τέσσαρας χωριστὰς πολιτείας, αἱ ὁποῖαι ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώνουν ἐτησίως φόρον. Μεταξὺ τῶν πολιτειῶν αὐτῶν δὲν ἐπετρέποντο οὔτε γάμοι, οὔτε συναλλαγαί.

Τὴν ἰδίαν τύχην μετ' ἡν Μακεδονίαν ἔλαβε καὶ ἡ Ἰλλυρία, ἡ ὁποία εἶχε βοηθήσει τὸν Περσέα. Ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Γένθιος

συνελήφθη αιχμάλωτος, ἡ δὲ χώρα διηρέθη εἰς τρεῖς μικρὰς πολιτείας, αἱ ὁποῖαι ὑπεχρώθησαν νὰ πληρώνουν κατ' ἔτος φόρον εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα οἱ Ῥωμαῖοι ἐφέρθησαν σκληρά. 70 πόλεις τῆς Ἡπείρου, ἡ ὁποία τελευταίως εἶχε ταχθῆ μετὰ τὸν Περσέα, παρεδόθησαν τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς λεηλασίαν, οἱ δὲ κάτοικοί των, περίπου 150 χιλ. ψυχαί, ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Εἰς τὰς πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, ὅσοι κατηγγέλθησαν ὡς φίλοι τῶν Μακεδόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων 50) Αἰτωλοί, ἐθανατώθησαν. Οἱ ἐξοχώτεροι ἐκ τῶν πολιτῶν Θεσσαλῶν Αἰτωλῶν, Ἀκαρνάνων καὶ ἄλλων ἐξωρίσθησαν. Χίλιοι τέλος Ἀχαιοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἱστορικός Πολύβιος, ἀπήχθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς ὄμηροι. Ἐκ τούτων μόλις 300 ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ 17 ἔτη.

6. Ὑποδουλώσεις τῆς Μακεδονίας.

Δὲν ἐπέρασαν πολλὰ ἔτη ἔπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Πύδνας καὶ ἡ Μακεδονία ὑπεδουλώθη τελείως εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Κάποιος Ἀνδρίσκος ἀπὸ τὴν Μυσίαν, ὁ ὁποῖος ὁμοίαζε πολὺ μετὰ τὸν ἀποθανόντα υἱὸν τοῦ Περσέως Φίλιππον, παρουσιάσθη εἰς τὴν Μακεδονίαν ὡς υἱὸς δῆθεν τοῦ Περσέως, καὶ μετὰ τὴν βοήθειαν Θρακῶν ἡγεμόνων ἔγινε κύριος αὐτῆς (149).

Οἱ Μακεδόνες δὲν ὑπέφερον τὴν ταπείνωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς ὑπέβαλαν οἱ Ῥωμαῖοι. Ἐπομένως ὑπεδέχθησαν τὸν Ἀνδρίσκον ὡς ἐλευθερωτὴν. Οἱ Ῥωμαῖοι ἀπέστειλαν ἐναντίον του τὸν πραιτωρα Κόϊντον Καίκιλιον Μέτελλον. Αὐτὸς δὲ ἔπειτα ἀπὸ μίαν ἀσήμαντον μάχην συνέλαβε τὸν Ἀνδρίσκον καὶ τὸν ἔστειλε δέσμιον εἰς τὴν Ῥώμην (148).

Τότε ὅμως πλέον οἱ Ῥωμαῖοι ὑπεδούλωσαν τελείως τὴν Μακεδονίαν. Αἱ 4 πολιτεῖαι αὐτῆς διελύθησαν, ἔγινε δὲ ὅλη ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ.

Τὴν ἀπόπειραν τοῦ Ἀνδρίσκου ἔκαμεν ἔπειτα ἀπὸ 6 ἔτη καὶ κάποιος ἄλλος ψευδοφίλιππος. Ἀλλ' ἡ στάσις, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ὑπεκίνησε, κατεσβέσθη ἀμέσως.

7. ὑποδούλωσις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος.

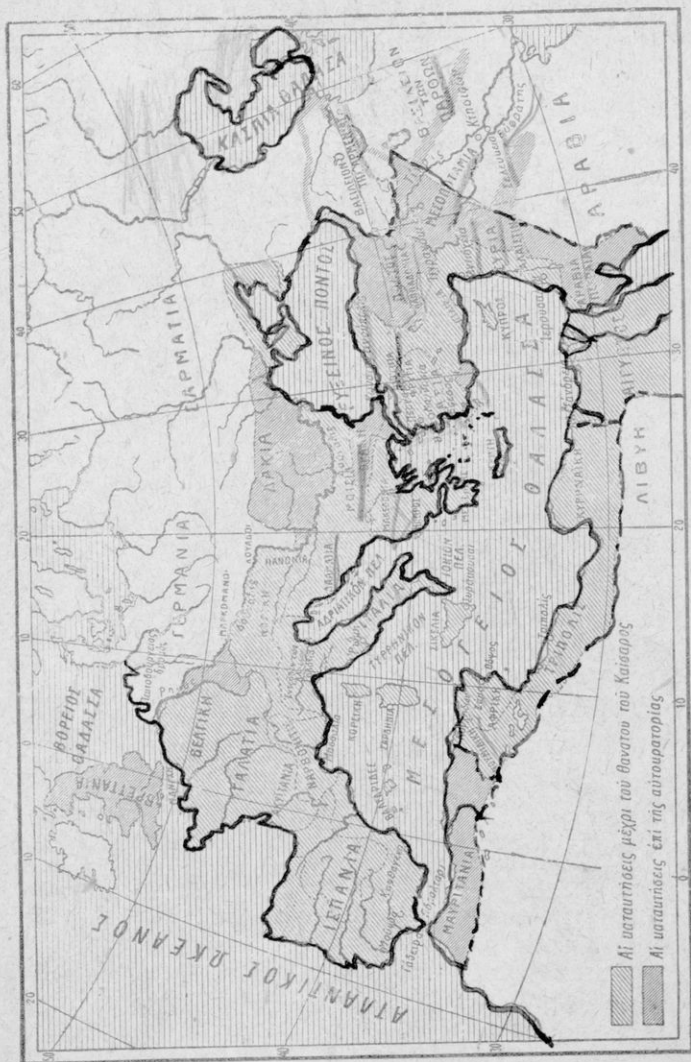
Ἐν ᾧ ἡ Μακεδονία ὑπεδουλόνητο ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους, αἱ φιλονικίαι τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀχαιῶν ἐπροκάλεσαν τὴν ὑποδούλωσιν τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος. Πρὸ ὀλίγου χρόνου ἡ Σπάρτη εἶχεν ἀναγκασθῆ ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ὀμοσπονδίαν τῶν. Τοῦτο ἠῤῥῆξε τὰς φιλονικίας τῶν. Οἱ Ῥωμαῖοι κατ' ὄρχας ἐνόμισαν ὅτι θὰ καταπαύσουν αὐτάς, ἂν ἀφήσουν νὰ φύγῃ ἡ Σπάρτη ἀπὸ τὴν Ἀχαιϊκὴν συμπολιτείαν. Ἀλλὰ τότε εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὰς πατρίδας τῶν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ἔπειτα ἀπὸ 17 ἔτων ἔξοριαν οἱ Ἀχαιοὶ ὄμηροι. Αὐτοὶ εἶχον τὴν καρδίαν γεμάτην ἀπὸ μίσος ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Δύο λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Κριτόλαος καὶ ὁ Δίαιος παρεκίνησαν τοὺς Ἀχαιοὺς νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν Ῥωμαίων καὶ νὰ σφάξουν τοὺς εἰς τὴν Κόρινθον εὐρισκομένους Σπαρτιάτας. Τότε ὁ Μέτελλος ἔρχεται ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν μὲ στρατὸν καὶ νικᾷ τοὺς Ἀχαιοὺς εἰς τὴν Λοκρίδα (147). Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν Κριτόλαος ἐξηφανίσθη καὶ τὸν διεδέχθη εἰς τὴν στρατηγίαν ὁ Δίαιος. Ὁ Δίαιος προσεπάθησε νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἀλλὰ ματαίως. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐνίκηθησαν καὶ πάλιν πλησίον εἰς τὴν Λευκόπετραν ἀπὸ τὸν νέον Ῥωμαῖον στρατηγὸν Μόμμιον. Ὁ Δίαιος ἀπελιπίεται πλέον καὶ αὐτοκτονεῖ. Ὁ Μόμμιος γίνεται κύριος τῆς Κορίνθου καὶ παραδίδει αὐτὴν εἰς τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν καταστροφὴν. Τὴν ἰδίαν τύχην ἔλαβον καὶ αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Χαλκίς, αἱ ὁποῖα εἶχον βοηθήσει τοὺς Ἀχαιοὺς. Αἱ ἄλλαι πόλεις ἔσπευσαν νὰ ὑποταχθοῦν καὶ ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν.

Ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλάς ἐγένεν ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ μὲ τὸ ὄνομα Ἀχαΐα. Δὲν ἐστείλαν ὅμως εἰς αὐτὴν οἱ Ῥωμαῖοι ἰδιαιτέρον διοικητὴν, ἀλλὰ ἀνέθεσαν τὴν διοίκησίν της εἰς τὸν πραιτώρα τῆς Μακεδονίας (146).

8. Καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνας.

Συγχρόνως μὲ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου οἱ Ῥωμαῖοι ὑπεδούλωσαν καὶ τὴν Καρχηδόνα. Ἐβλεπον ὅτι μετὰ τὸν Βον Καρχηδονικὸν πόλεμον οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον ἀναλάβει

οικονομικῶς, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἤσυχάσουν. Εὖρον λοιπὸν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι ἐκίνησαν πόλεμον κατὰ τοῦ

Εἰκ. 2. Ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ῥώμης.

βασιλέως τῆς Νουμίδας Μασσανάσου χωρὶς τὴν ἄδειάν των, καὶ ἐκήρυσαν κατ' αὐτῶν τὸν πόλεμον. Εἰς μάτην οἱ Καρχηδόνιοι

ἔσπευσαν νὰ παραδοθοῦν εἰς τὴν διάθεσιν των. Οἱ Ῥωμαῖοι, ἀφ' οὗ ἀφήρσαν ἀπ' αὐτοὺς τὰ ὄπλα των, ἐζήτησαν καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν των. Οἱ Καρχηδόνιοι τότε ἀπεφάσισαν νὰ ἀνισταθοῦν. Ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ κατορθώσουν τίποτε. Οἱ Ῥωμαῖοι μὲ στρατηγὸν τὸν Πόπλιον Κορνήλιον Σκιπίωνα, ὁποῖος ὠνομάσθη Ἀφρικανὸς νεώτερος, ἐπολιόρκησαν τὴν Καρχηδόνα καὶ ἐπὶ τέλους ἐκυρίευσαν αὐτήν. Ἡ πόλις ἐπυροπολήθη, τὸ δὲ ἔδαφός της κατεδικάσθη εἰς αἰωνίαν ἐρήμωσιν (146).

Ὀλίγον χρόνον κατόπιν (133) οἱ Ῥωμαῖοι συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τὸ 197. Συγχρόνως δὲ κατέκτησαν καὶ ὅλην τὴν νότιον Γαλατίαν μέχρι τῶν Πυρηναίων. Ἡ χώρα αὐτὴ ὠνομάσθη Προβηγία (= ἐπαρχία).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΩΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Τὰς βάσεις τοῦ ἑξελληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς εἶχε θέσει ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου συνεπλήρωσαν οἱ διάδοχοί του. Εἰς τὰ νέα βασίλεια, τὰ ὁποῖα ἰδρῦθησαν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, οἱ βασιλεῖς ἦσαν Ἕλληνες. Συνηθισμένοι νὰ ὁμιλοῦν ἑλληνικά, νὰ λατρεύουν τοὺς ἑλληνικοὺς θεοὺς καὶ νὰ ζοῦν ἐν γένει κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον, διετήρουν τὴν γλῶσσάν των, τὴν θρησκείαν των καὶ τὰ ἔθιμά των. Οἱ ὑπήκοοί των ἦσαν βάρβαροι. Ἄλλ' οἱ βασιλεῖς εἶχον γύρω των περιβάλλον ἑλληνικόν. Τοὺς στρατοὺς των ἐστρατολόγουν ἀπὸ μισθοφόρους Ἕλληνας, διὰ τὴν διοίκησιν ἐλάμβανον ὑπαλλήλους Ἕλληνας καὶ τέλος ἐφρόντιζον νὰ ἔρχωνται εἰς τὰς αὐτὰς των ποιηταί, σοφοὶ καὶ καλλιτέχναι Ἕλληνες. Ἐκτὸς αὐτῶν πάρα πολλοὶ ἀποικοὶ καὶ ἔμποροι Ἕλληνες συνέρρευσαν ἐκεῖ. Τέλος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ οἱ διάδοχοί του ἴδρυσαν εἰς τὰς χώρας ταύτας παρὰ πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν ὡς κέντρα μεταδόσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ καθόλου πολιτισμοῦ. Ὅχι μόνον λοιπὸν διεδόθη ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ἀλλὰ καὶ κατήντησε τώρα κέντρο τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ νὰ μὴ εἶναι πλέον αἱ πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Πέργαμος.

Μετὰ τὸν 4ον αἰῶνα εἰς αὐτάς ἰδίως ἀκμάζουν τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μεγάλοι ποιηταὶ Ἕλληνες δὲν ἀναφαίνονται. Ἀπὸ τὰ τραγούδια ὅμως, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τοὺς θεοὺς τῶν ἀγρῶν, μορφώνεται μία νέα ποίησις, ἡ βουκολικὴ. Ὁ σπουδαιότερος βουκολικὸς ποιητὴς εἶναι ὁ Θεόκριτος.

Μεγάλος ἱστορικὸς συγγραφεὺς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν παρουσιάζεται ὁ Πολύβιος ἀπὸ τὴν Μεγαλόπολιν.

Οἱ φιλόσοφοι ἀκολουθοῦν ἄλλοι τὸν Πλάτωνα καὶ ἄλλοι τὸν Ἀριστοτέλην.

Ἐπίσης τότε ἤκμασαν γεωγράφοι, μαθηματικοὶ καὶ γραμματικοί. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ὄρισαν τοὺς κανόνας τῆς Γραμματικῆς καὶ τοῦ Συντακτικοῦ.

Καὶ οἱ περισσότεροι Ἕλληνες τεχνῖται ἦσαν Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ἰδίως ἀπὸ τὰς Τράλλεις, τὴν Πέργαμον καὶ τὴν Ῥόδον. Περιφημος εἶναι ὁ κολοσσὸς τῆς Ῥόδου, ἀγαλμα τοῦ Ἥλιου ὕψους 35 μέτρων, τὸ ὁποῖον ἰδρῦθη τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος τῆς νήσου αὐτῆς.

2. Ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν Δύσιν.

Οἱ Ῥωμαῖοι μέχρι τοῦ 3ου αἰῶνος ἦσαν γεωργοὶ καὶ στρατιῶται. Ἐπομένως ἔζων βίον πολὺ ἀπλοῦν. Ἀφ' οὗ ὅμως κατέκτησαν τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, αἱ ὁποῖαι κατοικοῦντο ἀπὸ Ἕλληνας, ἤλλαξαν βίον. Οἱ Ῥωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες ἔφεραν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ στολίσουν τὰς οἰκίας τῶν ἀγάλματα, ὠραῖα ἀγγεῖα καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα, τὰ ὁποῖα ἐλεηλάτησαν ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς χώρας. Παρὰ πολλοὶ Ῥωμαῖοι ἦ ὡς στρατιῶται ἢ ὡς ἔμποροι ἔμειναν πολλὰ ἔτη εἰς τὴν Ἀνατολήν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Παρὰ πολλοὶ ἐπὶ τέλους Ἕλληνες ἦλθαν εἰς τὴν Ῥώμην, εἴτε ὡς δούλοι, εἴτε διὰ νὰ ζητήσουν τύχην καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτήν. Ἐδῶ ἄλλοι μὲν ἀπὸ αὐτοὺς ἔκαμαν σχολὰς γραμματικὰς, ῥητορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς, ἄλλοι ἔκαμαν δράματα διὰ τὸ θέατρον, ἄλλοι ἀνελάμβανον νὰ κτίζουν μνημεῖα κτλ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ῥωμαῖοι ἐγνώρισαν τὰς ἰδέας τῶν Ἑλλήνων. Ἐμαθάν νὰ θαυμάζουν τὰ ἀριστουργήματα τῆς γλυπτικῆς τῶν, ἐμιμήθησαν αὐτοὺς εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἐσυνδύασαν εἰς τὰ οἰκοδομήματά των τοὺς κίονας καὶ τὰ κιονόκρανα τὰ ἐλληνικὰ μὲ τὸν θόλον. Ἐμαθάν νὰ ἀναγινώσκουν τὰ ἔργα τῶν ἐλλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν. Ἐμαθάν τέλος νὰ ζοῦν, ὅπως οἱ Ἕλληνες. Τὰς κατοικίας των τώρα κτίζουν, ὅπως τὰς ἐλληνικὰς, καὶ ἐπιπλῶνουν καὶ στολίζουν αὐτὰς μὲ μεγάλην πολυτέλειαν. Τὰ ἐνδύματά των, δηλ. τὸν χιτῶνα καὶ τὴν τήβεννον

(ὑφασμα ἡμικυκλικόν, μετὸ ὁποῖον ἐτυλίσσοντο), τὰ ὁποῖα πρὶν κατεσκευάζον ἀπὸ χονδρὸν μαλλίον, τώρα κατασκευάζουν ἀπὸ λινὸν ἢ βάμβακα ἢ λεπτὸν μαλλίον. Αἱ γυναῖκες δὲ ἰδίως ἐνδύονται μετὲ ἑλληνικὴν ἐνδυμασίαν καὶ φορτῶνται μετὲ κοσμήματα. Ἡ τροφή των, ἣ ὁποία πρὶν περιωρίζετο εἰς ὄρτον, ὄσπρια, καρπούς καὶ οἶνον, τώρα γίνεται πολυτελής, τρώγουν δὲ ἐξαπλωμένοι κατὰ τὴν ἑλληνικὴν συνήθειαν. Τέλος, ἐνῶ πρὶν οἱ πλούσιοι ἔμενον συνήθως εἰς τοὺς ἀγρούς, τώρα διαμένουν εἰς τὴν πόλιν, ὅπου παραδίδονται εἰς διασκεδάσεις, συμπόσια, θεάματα, ἀγῶνας, ταξίδια.

Δὲν ἔμαθαν δὲ μόνον νὰ ζοῦν κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον. Κάθε κοινωνικὸς ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐνεκα τούτου αἱ μεγάλαι οἰκογένειαι τῆς Ῥώμης ἐλάμβανον Ἑλληνας διδασκάλους διὰ τὰ τέκνα των, πολλαὶ δὲ καὶ ἔστελλον αὐτὰ νὰ σπουδάζουν εἰς τὰς σχολὰς τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ῥόδου, τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων.

Οἱ Ῥωμαῖοι λοιπὸν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀφῆκαν τὸν Ῥωμαϊκὸν βίον καὶ ἔζων βίον ἑλληνικόν. Διὰ τοῦτο πολὺ δικαίως κάποιος Ῥωμαῖος ποιητὴς εἶπεν, ὅτι τότε ἡ Ἑλλὰς κατέκτησε τὴν Ῥώμην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Χ I. Κάτων—Γράκχοι.

Αἱ κατακτήσεις τῶν Ῥωμαίων δὲν εἶχον ὡς μόνον ἀποτέλεσμα τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ῥώμην. Εἶχον καὶ ἄλλα ἀποτελέσματα ὀλέθρια δι' αὐτήν. Ὁ νέος βίος, τὸν ὁποῖον ἔμαθαν νὰ ζοῦν οἱ Ῥωμαῖοι, ἀπαιτεῖ χρήματα πολλά. Αἱ ἀνώτεροι λοιπὸν τάξεις δὲν κυβερνοῦν πλέον σύμφωνα μὲ τὸ συμφέρον τοῦ κράτους, ἀλλὰ μεταχειρίζονται τὰ ἀξιώματά των διὰ νὰ πλουτοῦν. Τοῦτο δὲ κατορθώνουν μὲ τὰς λεηλασίας καὶ τὰς καταπιέσεις, τὰς ὁποίας κάμνουν εἰς τὰς κατακτηθείσας χώρας. Ἀπ' ἐναντίας ὁ λαὸς ἐκ τῶν διαρκῶν πολέμων ἔχει γίνεαι πολὺ πτωχός. Οἱ μικροὶ ἰδιοκτῆται, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπετελεῖτο ὁ στρατός, ἔνεκα τῶν συνεχῶν ἐκστρατειῶν ἠναγκάσθησαν νὰ πωλήσουν τὰ κτήματά των. Ἐπειδὴ δὲ ἔνεκα τῆς ἀφθονίας τῶν δούλων οὐδὲ ὡς ἐλεύθεροι γεωργοὶ εὑρίσκον πλέον εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐργασίαν, ἐσυσσωρεύθησαν ὅλοι εἰς τὴν Ῥώμην. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ διὰ τὸν ἴδιον λόγον δὲν εὑρίσκουν ἐργασίαν. Ἐμμενον λοιπὸν ἄεργοι καὶ ἐτρέφοντο ἀπὸ τὸ δημόσιον. Τοιοῦτος λαὸς φυσικὰ ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ἐπώλει τὰς ψήφους του εἰς τοὺς ὑποψηφίους, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἐπολέμει ὄχι διὰ τὴν πατρίδα, ἀλλὰ διὰ τὰ λάφυρα καὶ τὸν μισθόν, καὶ ἐγένετο τυφλὸν ὄργανον τοῦ στρατηγοῦ.

Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἐπροσπάθησαν νὰ διορθώσουν μερικοὶ καλοὶ πολῖται, ἀλλὰ ματαίως. Τοῦτο ἐπεχείρησεν ὁ Κάτων, ὁ ὁποῖος ἐπολέμησε τὰ νέα ἥθη καὶ ἐπροσπάθησε νὰ φέρῃ εἰς τὴν Ῥώμην πάλιν τὴν ἀρχαίαν ἀπλότητα τοῦ βίου. Ἐπίσης οἱ ἀδελφοὶ Γράκχοι Τιβέριος καὶ Γάιος ἐπροσπάθησαν νὰ δώσουν εἰς τὸν λαὸν τῆς Ῥώμης κτήματα, νὰ καλλιεργῇ. Ἀλλὰ ὅλοι αἱ ἀπέπειραι αὐταὶ ἐνανάγησαν ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν τῶν εὐγενῶν.

Τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν Ῥώμην εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ πόλεμον τὰ δύο κόμματα τοῦ λαοῦ καὶ τῶν εὐγενῶν. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ὁμῶς δὲν ἀποβλέπουν εἰς τὸ συμφέρον τοῦ κράτους, ἀλλὰ πῶς νὰ λάβουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν τὴν διοίκησιν αὐτοῦ.

2. Μάριος καὶ Σύλλας.

Κατ' ἀρχὰς κύριος τῆς πολιτείας κατώρθωσε νὰ γίνῃ ὁ Μάριος, ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν δημοκρατικῶν. Εἰς τὸν Μάριον οἱ εὐγενεῖς ἀντέταξαν τὸν Σύλλαν. Οὗτος εἶχε διακριθῆ εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου, ὁ ὁποῖος εἶχε ζητήσῃ νὰ κατακτήσῃ ὅλην τὴν Ἀσίαν. Εἰς τὴν σύγκρουσιν αὐτὴν μεταξὺ Μαρίου καὶ Σύλλα ἐνίκησεν ἐπὶ τέλους ὁ Σύλλας, οἱ δὲ φίλοι τοῦ Μαρίου ἢ ἐφρονεύθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν. Κατόπιν τούτου ὁ Σύλλας ἐγίνε δικτάτωρ (82) καὶ μετερρῦθμισε τὸ πολίτευμα μὲ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ σύγκλητος νὰ ἔχη ὅλην τὴν δύναμιν.

3. Πομπήϊος καὶ Καῖσαρ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα δύο πάλιν ἄνδρες ἀγωνίζονται διὰ τὴν ἀρχὴν, ὁ Πομπήϊος καὶ ὁ Καῖσαρ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οὗτοι συνεννοήθησαν μεταξὺ τῶν καὶ μὲ ἓνα ἄλλον στρατηγόν, τὸν πλουσιώτατον Κράσσον, νὰ μοιρασθοῦν ὅλα τὰ ἀξιώματα τῆς πολιτείας. Ὁ Κράσσος λοιπὸν ἔλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἀσίας, ὁ Πομπήϊος τὴν διοίκησιν τῆς Ἰσπανίας, ἀλλὰ ἔμεινεν εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ὁ Καῖσαρ τὴν διοίκησιν τῆς Γαλατίας, ὅπου πολεμῶν πρὸς τοὺς Γαλάτας ἀπέκτησε μεγάλην στρατιωτικὴν δόξαν. Ἄλλ' ἡ συμφωνία οὕτῃ δὲν διήρκεσε πολὺ.

Ὁ Κράσσος, ἐνῶ ἐπολέμει ἐναντίον τῶν Πάρθων, ἐφρονεύθη. Τότε οἱ δύο ἄλλοι, Πομπήϊος καὶ Καῖσαρ ἦλθαν εἰς σύγκρουσιν μεταξὺ τῶν, καὶ ἦναψεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ Καῖσαρ ἔρχεται ἐναντίον τῆς Ῥώμης καὶ γίνεται κύριος αὐτῆς. Ὁ Πομπήϊος ἔφυγε μὲ τοὺς φίλους του εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Καῖσαρ τότε σπεύδει εἰς τὴν Ἰσπανίαν νικᾷ τὸν στρατὸν τοῦ Πομπηίου καὶ ἔπειτα ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ἴδιον τὸν Πομπηίου. Ἡ μεγάλη μάχη μεταξὺ αὐτῶν ἐγίνε εἰς τὰ Φάρσαλα τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Πομπηίου ἐνίκηθη καὶ ἔφυγεν εἰς

την Αἴγυπτον, ὅπου ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῆς (47). Ὁ Καῖσαρ ἔμεινε μόνος κύριος τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ἄνεκρηρύχθη τότε δικτάτωρ ἰσέβιος, ἔγινε δηλ. πραγματικὸς βασιλεὺς, ἀλλὰ χωρὶς τὸν τίτλον. Περιώρισε προσέτι τὴν δύναμιν τῆς Συγκλήτου καὶ ἐπροστάτευσε τὸν λαόν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἔγινε πολὺ ἀγαπητὸς εἰς αὐτόν.

Ἀλλὰ οἱ εὐγενεῖς τὸν ἐθεώρουν ὡς τύραννον. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς μὲ ἀρχηγούς τὸν Κάσσιον καὶ Βροῦτον ἔκαμαν συνωμοσίαν ἐναντίον του καὶ μίαν ἡμέραν, ἐν ᾗ εἰσῆρχετο εἰς τὸ βουλευτήριον, τὸν ἐδολοφόνησαν (44).

4. Ὀκταβιανὸς καὶ Ἀντώνιος

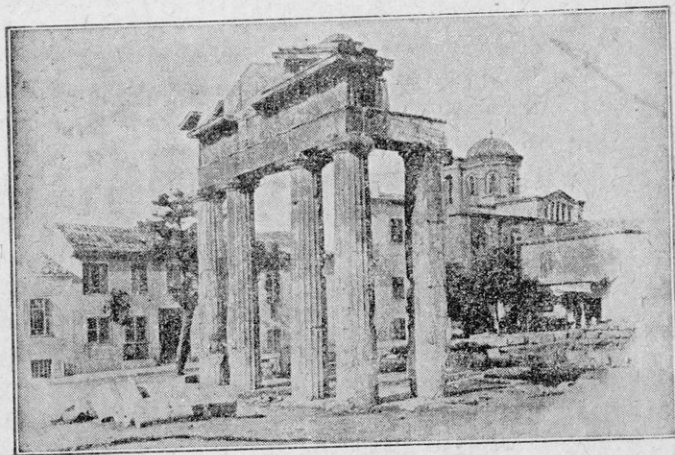
Ἐπειτα ἀπὸ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος δύο πάλιν ἄνδρες ἠγωνίσθησαν διὰ τὴν ἀρχήν· ὁ Ἀντώνιος, ἀξιωματικὸς τοῦ Καίσαρος καὶ τότε ὕπατος, καὶ ὁ νεαρὸς ἀνεψιὸς τοῦ Καίσαρος Ὀκταβιανός, ὁ ὁποῖος τότε ἐσπούδαζεν εἰς τὰς Ἀθήνας καί, ὅταν ἔμαθε τὴν δολοφονίαν τοῦ θείου του, ἔσπευσεν εἰς τὴν Ῥώμην. Ὅπως ὁ Πομπήϊος καὶ ὁ Καῖσαρ, οὕτω καὶ ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς κατ' ἀρχάς συνεννοήθησαν μεταξύ των. Ὁ Ἀντώνιος ἔλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἀνατολῆς, ὁ Ὀκταβιανὸς τὴν διοίκησιν τῆς Δύσεως. Ἀλλὰ οἱ δύο ἄρχοντες δὲν ἤργησαν νὰ συγκρουσθοῦν καὶ μεταξύ των.

Ὁ Ἀντώνιος διέμενεν εἰς τὴν Αἴγυπτον πλησίον τῆς βασιλίσσης Κλεοπάτρας καὶ ἐκεῖ ἔζη βίον τρυφηλόν. Ὁ Ὀκταβιανὸς κατηγορήσεν αὐτόν ὅτι ἐσκέπτετο νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Κλεοπάτραν ἐπαρχίας τοῦ κράτους, καὶ ἐκήρυξε κατ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον. Ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα τότε συνήθροισαν πολὺν στρατὸν καὶ στόλον καὶ ἔσπευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ περιμένουν τὸν Ὀκταβιανόν. Ἐκεῖ ἔφθασε καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς μὲ τὸν ἰδικόν του στρατὸν καὶ στόλον. Πλησίον εἰς τὸ Ἄκτιον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἔγινεν ἡ μεγάλη ναυμαχία Ὀκταβιανοῦ καὶ Ἀντωνίου. Ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα ἐνίκηθησαν καὶ ἔφυγαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλ' ὁ Ὀκταβιανὸς τοὺς κατεδίωξε καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ δευτέραν φοράν. Τότε ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Κλεοπάτρα ἠῤτοκτόνησαν, ἵνα μὴ περιέλθουν εἰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ. Ὁ Ὀκταβιανὸς μετὰ τοῦτο ἔκαμε τὴν

Αἴγυπτον ἐπαρχίαν ῥωμαϊκὴν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ῥώμην
μονος κύριος τοῦ κόσμου (31).

Β. Ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων.

Εἰς τὸν πόλεμον τῶν Ῥωμαίων ἐναντίον τοῦ Μιθριδάτου τοῦ
βασιλέως τοῦ Πόντου ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλάς εἶχεν ἐπαναστατήσῃ
καὶ εἶχε ταχθῆ μετὰ τὸν βασιλέα. Ὡς ἐκ τούτου ὑπέφερε τότε

Εἰκ. 3. Στοὰ Ἀθηνῶν Ἀρχηγέτιδος εἰς τὰς Ἀθήνας.

πολλὰ ἐκ μέρους τοῦ Σύλλα, ἰδίως δὲ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν.
Ὁ Σύλλας ἐπολιόρησεν αὐτήν. Διὰ τὰ κατασκευάσει μηχανή-
ματα διὰ τὴν πολιορκίαν, ἔκοψε τὰ δάση τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ
Λυκείου, διὰ τὰ προμηθευθῆ δὲ χρήματα, ἀφῆρεσε τοὺς θησαυ-
ροὺς τῶν ἱερῶν τῆς Ἐπιδαύρου, τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ὀλυμπίας.
Ἀφ' οὗ δὲ ἔπειτα ἀπὸ πολιορκίαν ἐνὸς ἔτους ἐκυρίευσεν τὴν πό-
λιν, ἀφῆκε τοὺς στρατιώτας του νὰ σφάξουν τὸ ἥμισυ τῶν κα-
τοίκων τῆς ἐνδόξου πόλεως. Κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτὴν ἐπυρπο-
λήθη καὶ τὸ ξύλινον ᾠδεῖον τοῦ Περικλέους. Ἀκόμη χειρότερα
ἔπαθεν ὁ Πειραιεύς, ὁ ὁποῖος ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Σύλλα ἀμέσως
Ἀντ. Χωραφᾶ.— Ἱστορία Β' Ἑλληνικοῦ, ἐκδόσις δ'.

κατόπιν. Ἡ πόλις ὅλη κατεστράφη, οἱ νεώσοικοι καὶ ὅλα τὰ λαμπρὰ αὐτῆς οἰκοδομήματα πλὴν τῶν ναῶν ἐπυρπολήθησαν, τὰ δὲ τείχη κατεκρημνίσθησαν (86).

Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς κατόπιν μεγάλους ἐμφυλίους πολέμους τῆς Ῥώμης ἢ Ἑλλάς κατὰ σύμπτωσιν εἶχε ταχθῆ πάντοτε μετὰ τοὺς νικημένους, διότι καὶ ὁ Πομπήϊος καὶ ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Ἀντώνιος αὐτὴν ἔκαμαν ὀρηκτῆριόν των. Ἐν τούτοις οὔτε ὁ Καῖσαρ, ἀφ' οὗ ἐνίκησε τὸν Πομπήϊον, οὔτε ὁ Ἀντώνιος, ἀφ' οὗ ἐνίκησε τὸν Βροῦτον, οὔτε ὁ Ὀκταβιανός, ἀφ' οὗ ἐνίκησε τὸν Ἀντώνιον, ἐτιμώρησαν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, διότι συνεμάχησαν μετὰ τοὺς ἀντιπάλους των. Ἀπ' ἐναντίας ὄχι μόνον ἐσυγχώρησαν, ἀλλὰ καὶ εὐεργέτησαν αὐτὰς μετὰ πολλὰς δωρεὰς χάριν τῶν προγόνων των. Ὁ Καῖσαρ μάλιστα καὶ ἔκτισεν ἐκ νέου τὴν Κόρινθον, ἣ ὁποία εἶχε καταστραφῆ ὑπὸ τοῦ Μομμίου, καὶ ἤρχισεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν κατασκευὴν τῆς στοᾶς τῆς Ἀθηνᾶς Ἀρχηγέτιδος (λείψανα αὐτῆς σφύονται ἀκόμη λεγόμενα πύλη τῆς ἀγορᾶς). Ἰδίως ὅμως ἐπεριποιήθη τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ὁ Ὀκταβιανός. Διεμοίρασεν εἰς αὐτὰς οἶτον. Ἰδρυσεν πλησίον εἰς τὸ Ἄκτιον εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐκεῖ νίκης του κατὰ τοῦ Ἀντωνίου λαμπρὰν πόλιν, τὴν Νικόπολιν. Ἐπροστάτευσεν τὰς Πάτρας καὶ τὴν Κόρινθον. Καὶ τέλος ἀπετελείωσεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν στοᾶν τῆς Ἀθηνᾶς Ἀρχηγέτιδος (εἰκ. 3). Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλάς, ὅπως ὅλαι αἱ Ῥωμαϊκαὶ ἐπαρχίαι, κυβερνᾶται ἀπὸ ἰδιαιτερον διοικητὴν, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Κόρινθον. Ἀλλὰ τώρα οἱ ἐμφυλίοι πόλεμοι μετὰξὺ των ἔπαυσαν. Ἐπομένως αἱ καταπιέσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμνον εἰς αὐτὴν οἱ Ῥωμαῖοι ὑπάλληλοι, ἦσαν μικρότεροι ἀπὸ τὰς συμφορὰς τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Ἐνεκα δὲ τῆς μακρᾶς εἰρήνης αἱ πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος ἀνέλαβαν οἰκονομικῶς. Ἐπειτα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ῥωμαίου διοικητοῦ δὲν ὑπῆγετο ὅλη ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλάς. Αἱ Ἀθῆναι, ἡ Σπάρτη, τὸ Ἄργος, ἡ Ἐλάτεια, αἱ Θεσπιαί, ἡ Τανάγρα, ἡ Αἰτωλία, ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Θεσσαλία ἐθεωροῦντο ἐλεύθεραι καὶ σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων. Ἐπομένως δὲν ἐπλήρωνον φόρους καὶ ἐπολιτεύοντο σύμφωνα μετὰ τοὺς ἀρχαίους νόμους των.

6. Ὁ Αὐγουστος αὐτοκράτωρ.

Οἱ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ αὐτοκράτορες
(31 π. Χ.—68 μ. Χ.)

Ὁ Ὀκταβιανός, ἀφοῦ ἔγινε μόνος κύριος τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ τὸν τίτλον τοῦ δικτάτορος, διότι ὁ τίτλος αὐτὸς ἦτο μισητὸς εἰς τὴν Ῥώμην. Ἀντὶ τούτου ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος ἕως τώρα ἐδίδετο συνήθως ὑπὸ τοῦ στρατοῦ εἰς τοὺς νικητὰς στρατηγούς. Ὡσαύτως ἔλαβε καὶ ἕνα νέον τίτλον, τὸν τοῦ Αὐγούστου (=σεβαστοῦ), ὁ ὁποῖος ἐδίδεν εἰς αὐτὸν ἱερὸν χαρακτῆρα.

Ὁ Αὐγουστος ἐδείχθη πολὺ εὐεργετικὸς ἡγεμὼν. Ἐφερε τὴν τάξιν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν τὴν εὐτυχίαν. Κατεσκεύασε πολλὰ μνημεῖα καὶ ἐπροστάτευσε τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμμάτων. Δι' αὐτὸ τότε ἤκμασαν οἱ μεγαλύτεροι Ῥωμαῖοι ποιηταί, ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὀράτιος, ὁ Ὀβίδιος κ. ἄ.

Δυστυχῶς οἱ διάδοχοι τοῦ Αὐγούστου δὲν ἦσαν ὅμοιοι μὲ αὐτόν. Ὁ Αὐγουστος ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 66 ἐτῶν τὸ 14 μ.Χ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχεν υἱούς, ἔγιναν Αὐτοκράτορες πλάγιοι συγγενεῖς αὐτοῦ ὁ Τιβέριος, ὁ Καλιγόλας, ὁ Κλαύδιος, ὁ Νέρων. Ὅλοι αὐτοὶ ὑπῆρξαν ὡμοὶ καὶ σκληροὶ τύραννοι, αἰμοδιψεῖς δὲ μέχρι παραφροσύνης.

Ἐπὶ τέλους οἱ εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Αὐτοκρατορίας στρατοὶ ἐπανεστάτησαν καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορας τοὺς στρατηγούς των. Ἐκ τούτων δὲ ἐπεκράτησεν ὁ στρατηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς Βεσπεσιανός. Μὲ αὐτὸν ἀρχίζει νέα δυναστεία αὐτοκρατόρων, τῶν Φλαβίων.

7. Οἱ Φλάβιοι (70—96).

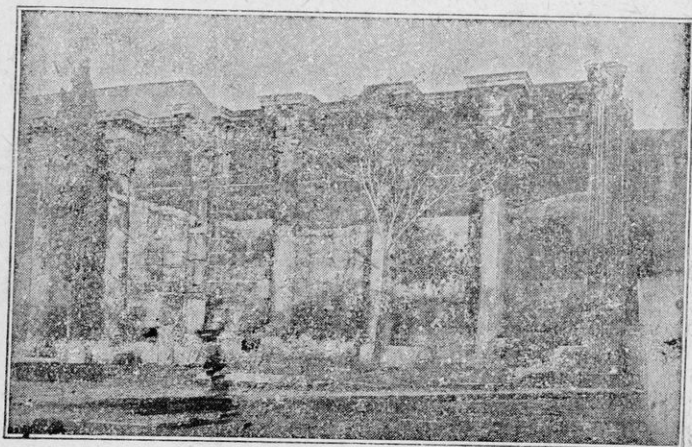
Ἐπὶ τοῦ Βεσπεσιανοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Τίτου ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν Ῥώμην ἡ τάξις, ἡ ὁποία εἶχε διασαλευθῆ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Αὐγούστου. Διωρθώθησαν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, ἐπανῆλθεν ἡ πειθαρχία εἰς τὸν στρατὸν καὶ κατεβλήθησαν διάφοροι ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν εἰς τὸ κράτος. Ἐξ αὐτῶν πολὺ σπουδαία εἶναι ἡ ἐπαναστάσις τῶν Ἰου-

δαίων, ἔνεκα τῆς ὁποίας ὁ Τίτος ἐκυρίευσεν καὶ κατέστρεψε τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν Ἱερουσαλήμ.

Ὁ διαδεχθεὶς ὅμως τὸν Τίτον Δομιτιανὸς ὁμοίᾳ μᾶλλον μὲ τὸν Νέρωνα. Διὰ τοῦτο ἔγινε συνωμοσία ἐναντίον του καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν.

8. Οἱ Ἀντωνῖνοι (96—192).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δομιτιανοῦ ἡ σύγκλητος ἐξέλεξεν αὐτοκράτορα τὸν γηραιὸν συγκλητικὸν Νέρβαν. Ἀπὸ αὐτὸν ἀρχίζει νέα σειρά λαμπρῶν αὐτοκρατόρων, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται Ἀντωνῖνοι. Οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ ἦσαν ὁ Τραϊανός, ὁ Ἀδριανός,

Εἰκ. 4. Στοὰ βιβλιοθήκης Ἀδριανοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἀντωνῖνος ὁ εὐσεβὴς καὶ ὁ φιλόσοφος Μᾶρκος Αὐρήλιος. Ὁ διαδεχθεὶς ὅμως τὸν Μᾶρκον Αὐρήλιον εἰς τὸν Κόμμοδος ὑπῆρξε τύραννος αἰμοδιψής, διὰ τοῦτο ἀπέθανε δολοφονηθεὶς.

Ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων τούτων ὁ Ἀδριανὸς καὶ ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος ἐδείχθησαν πολὺ εὐεργετικοὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Ἀδριανὸς ἐστόλισε μὲ λαμπρὰ ὀικοδομήματα πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τὰς Ἀθήνας, εἰς τὰς ὁποίας τρεῖς:

φορὰς ἔμειναν ἐπὶ πολὺν χρόνον ζῶν ὡς πολίτης Ἀθηναῖος. Κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἐκτίσθησαν τότε εἰς τὰς Ἀθήνας πολλοὶ ναοί, γυμνάσιον καὶ μεγαλοπρεπῆς στοὰ ἐξ 120 κιόνων μὲ βιβλιοθήκην (λείψανα αὐτῆς σφύζονται πλησίον εἰς τὴν παλαιὰν ἀγορὰν) (εἰκ. 4). Προσέτι ΝΑ. τῆς Ἀκροπόλεως πλησίον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ ὁ Ἀδριανὸς ἔκτισε νέαν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωσε τὸ ὄνομά του. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ ἐκεῖ σωζομένη ἀφίς μὲ τὰς ἐπιγραφὰς της (κοινῶς πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ) (εἰκ.

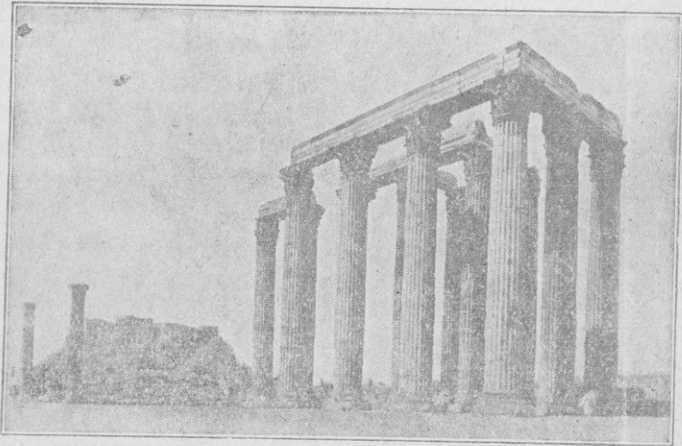
Εἰκ. 5. Ἀφίς τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας.

5). Προσέει ἀπετελείωσε τὸν εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τοῦ ὁποίου τὰ θεμέλια εἶχε θέσει ὁ Πεισίστρατος. Τοῦ ναοῦ τούτου σφύζονται ἀκόμη μερικοὶ κίονες καὶ μέρος τῶν θεμελίων τειχῶν τοῦ περιβόλου (εἰκ. 6). Τέλος ὁ Ἀδριανὸς κατεσκεύασε τὸ ἀκόμη ὑπάρχον ὕδραγωγεῖον, τὸ ὁποῖον ἐξ αὐτοῦ ὀνομάζεται Ἀδριάνειον.

Ὁ δὲ Μάρκος Αὐρήλιος διωργάνωσε τὰς σχολὰς τῶν Ἀθηναίων. Αἱ Ἀθηναῖαι ἐξηκολούθουν πάντοτε νὰ εἶναι τὸ κέντρον τῆς παιδείας καὶ εἶχον σχολὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἐδίδασκον πάντοτε φιλόσοφοι ὀνομαστοί. Ἔνεκα τούτου ἤρχοντο ἐκεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη σπουδασταὶ καὶ ἡ πόλις ἐφαίνετο ὡς κοινὸν σχολεῖον ὅλων τῶν

ἔθνῶν. Τὰς σχολὰς αὐτὰς ὁ Μάρκος Αὐρήλιος ὀργάνωσεν, ὅπως τὰ σημερινὰ πανεπιστήμια, μὲ διδασκάλους, οἱ ὅποιοι ἐμισθοδοτοῦντο μὲ μεγάλους μισθοὺς ἄλλοι μὲν ὑπὸ τῆς πόλεως, ἄλλοι δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ταμείου.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀντωνίνων ἔζησεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὁ περίφημος διὰ τὸν πλοῦτέν του καὶ τὴν γενναιοδωρίαν του Ἀθηναῖος φιλόσοφος Ἡρόδης ὁ Ἀττικός. Τούτου ὁ πατὴρ εἶχε

Εἰκ. 6. Ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εἰς τὰς Ἀθήνας.

γίνει πλούσιος ἀπὸ θησαυρῶν, τὸν ὅποιον εὗρεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Τὸν θησαυρὸν τοῦτον ὁ Ἡρόδης μετεχειρίσθη διὰ νὰ στολίση καὶ τὴν Ἑλλάδα ὅλην καὶ ἰδίως τὰς Ἀθήνας μὲ λαμπρὰ οἰκοδομήματα. Αὐτὸς ἔκτος πολλῶν ἄλλων ἔργων κατεσκεύασε ΝΔ. τῆς Ἀκροπόλεως τὸ μεγαλοπρεπὲς θέατρον, τὸ λεγόμενον ἀκρόμη σήμερον Ὀδεῖον τοῦ Ἡρόδου, καὶ ἔκτισε πέραν τοῦ Ἴλισσοῦ τὸ Παναθηναϊκὸν στάδιον μὲ μάρμαρον τοῦ Πεντελικοῦ. Τὸ σημερινὸν στάδιον ἐκτίσθη ἐπάνω εἰς τὰ θεμέλια ἐκείνου μὲ ἔξοδα τοῦ μεγάλου ὁμογενοῦς Γ. Ὁ βέρωφ.

9. Ἡ στρατιωτικὴ ἀναρχία καὶ αἱ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαί.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κομμόδου (192) ἐπῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἡ ἀναρχία. Οἱ αὐτοκράτορες εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ δίδουν

εις τούς στρατιώτας τὴν ἡμέραν τῆς ἀνακηρύξεώς των χρηματικά δῶρα. Ἡ ἐκλογή λοιπὸν αὐτοκράτορος ἦτο ἔργον κερδοφόρον διὰ τὸν στρατὸν, ὁ ὁποῖος ἐπέβαλλεν αὐτόν. Ἐπομένως οἱ διάφοροι ῥωμαϊκοὶ στρατοὶ ἤθελον ὁ καθεὶς νὰ ἀνακηρύξη αὐτὸς τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ λάβῃ τὰ δῶρα. Ἐνεκα τούτου κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνεκηρύσσοντο συγχρόνως πολλοὶ αὐτοκράτορες. Μεταξὺ αὐτῶν ἠκολούθουν ἔπειτα πόλεμοι, καὶ ἐπὶ τέλος αὐτοκράτωρ ἔμενεν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἤθελε νικῆσει τοὺς ἄλλους. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ὀνομάζεται στρατιωτικὴ ἀναρχία καὶ διήρκεσε περισσότερο ἀπὸ ἓνα αἶωνα.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ Αὐτοκρατορία παρέλυσεν, αἱ ἐπαρχίαι εὐρίσκοντο εἰς ἐπανάστασιν, τὰ σύνορα τοῦ κράτους ἦν ἔμμενον ἀφρούρητα ἢ ἐφυλάσσοντο ἀπὸ τοὺς χειροτέρους στρατούς. Ἐκ τούτου ἐπωφελήθησαν οἱ πῆριξ βάρβαροι διὰ νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν.

Οἱ βάρβαροι αὐτοὶ ἦσαν εἰς μὲν τὴν Δύσειν διάφοροι γερμανικοὶ λαοί, εἰς δὲ τὴν Ἀνατολὴν οἱ Πέρσαι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Πάρθων, κατέβαλαν αὐτούς καὶ ἴδρυσαν τὸ δεύτερον περσικὸν κράτος. Ἐκ τῶν βαρβάρων τούτων ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπέφεραν τὰς μεγαλυτέρας καταστροφὰς εἰς τὸ κράτος, ἦσαν οἱ Γότθοι, λαὸς γερμανικός. Οἱ Γότθοι ἦλθαν ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Βιστούλα, ἐπέρασαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐληλάτησαν πολλάκις τὴν Μοισίαν (σημερινὴν Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν), τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἄλλοτε δὲ πάλιν μετ' ἀπειρα πλοιάρια κατέλαβαν τὸ Βυζάντιον καὶ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰσῆλθαν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἐληλάτησαν ὅλας τὰς ἀκτὰς αὐτοῦ ἰδίως δὲ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς Ἀθήνας. Ὅλαι αἱ ἐπιδρομαὶ ὅμως αὐταὶ τῶν Γότθων ἐπὶ τέλος ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν ἐντοπιῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν στρατῶν.

Ἀπὸ τῆς ἀναρχίας αὐτῆς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος ἐσώθη, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ ἐκ Δαλματίας στρατηγὸς Διοκλητιανός. Αὐτὸς πρῶτον μὲν κατέπαυσε τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Ἐπειτα διήρκεσε τὸ κράτος εἰς τέσσαρα μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν ἐκράτησεν αὐτός, τὰ δὲ ἄλλα τρία παρεχώρησεν εἰς τρεῖς συνάρχοντας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ κράτος εὐκολώτερον διοικεῖτο καὶ εὐκολώτερον ὑπερησπίζετο ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΑΥΤΟΥ

1. Η Χριστιανική θρησκεία.

Ἡ θρησκεία πρὸ τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀκμῆς τῶν εἶχον παύσει πλέον νὰ πιστεύουν, ὅπως πρὶν, εἰς τοὺς θεοὺς. Οἱ φιλόσοφοι εἶχον ἐξευτελίσει τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν. Ἀλλὰ καὶ δὲν εἶχον κατορθώσει νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν μὲ ἄλλην. Ἡ ἀπιστία αὐτῆ τῶν Ἑλλήνων μετεδόθη μαζὶ μὲ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν Ῥώμην, ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπέκτησαν τὰς ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ἔτη μάλιστα εἶχεν αὐξήσει πολὺ. Ἡ ἀρχαία θρησκεία λοιπὸν κατέρρεεν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ μαντεῖα ἔπαυσαν πλέον νὰ δίδουν χρησμούς, οἱ δὲ ναοὶ ἔμενον ἔρημοι. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἄνθρωποι ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν ἐγκωμιάζον μίαν νέαν θρησκείαν, ἡ ὁποία ἐστηρίζετο εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν θεόν, εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ἀγαθόν. Ἡ θρησκεία αὐτῆ ἐκίρυντεν ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι μεταξὺ τῶν καὶ ὅτι μετὰ θάνατον ὑπάρχει ζωὴ, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἀνταμειφθοῖν, ὅσοι εἰς τὸν ἐδῶ βίον ὑποφέρουν. Ἡ νέα αὐτῆ θρησκεία ἦτο ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ. Αὐτῆ ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετεμόρφωσε καὶ ἀνέτρεψε τὸν ἀρχαῖον κόσμον.

Διάδοσις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐξηπλώθη μὲ μεγάλην ταχύτητα. Δώδεκα ἔτη μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ παρατηρήθη εἰς τὴν Ῥώμην ἡ παρουσία Χριστιανῶν. Τὴν ἐξάπλωσιν αὐτὴν ηὐκλόωναν δύο πράγματα· πρῶτον ἡ ἐξάπλωσις εἰς ὅλον τὸν κόσμον τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς τὴν νέαν θρησκείαν θαυμάσιον ὄργανον διαδό-

σεως, τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· καὶ δεύτερον ἡ ῥωμαϊκὴ κοσμοκρατορία, ἣ ὅποια εἶχε καταλύσει τὰ σύνορα μεταξύ τῶν λαῶν.

Εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἀσίαν, ὅπου ὑπῆρχον Ἰουδαῖοι, τὴν νέαν θρησκείαν ἐδίδαξαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἐκήρυττον εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὅτι ἦλθεν ὁ Μεσσίας, περὶ τοῦ ὁποίου ᾠμίλουν οἱ Προφῆται. Ἀπὸ Ἰουδαίους λοιπὸν ἀπετελέσθησαν οἱ πρῶτοι χριστιανοί, καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους, διὰ νὰ γίνῃ τις Χριστιανός, ἔπρεπε πρῶτον νὰ γίνῃ Ἰουδαῖος. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔρριψεν αὐτοὺς τοὺς φραγμούς, ἦτο ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Ὁ Παῦλος κατ' ἀρχὰς ἦτο Ἰουδαῖος καὶ κατεδίωκε τοὺς Χριστιανούς, ὠνομάζετο δὲ Σαῦλος. Μίαν ἡμέραν ἐπορεύετο ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τὴν Δαμασκὸν διὰ νὰ συλλάβῃ τοὺς ἐκεῖ Χριστιανούς. Καθ' ὁδὸν τὸν περικυκλῶναι ἕνα πολὺ δυνατὸν φῶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ πίπτει χαμαί. Τότε ἀκούει φωνὴν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἣ ὅποια ἔλεγε «Σαούλ, Σαούλ, διατί με καταδιώκεις, ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός, ἀδίκως κοπιᾶζεις». Ἐκτοτε ὁ Σαῦλος λαβὼν τὸ ὄνομα Παῦλος ἔγινεν ὁ θερμότερος κήρυξ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπῆγεν εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τὴν Ἀραβίαν, εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα. Παντοῦ, ὅπου ἐπήγαιεν, ἐκήρυττε τὴν νέαν θρησκείαν καὶ ἴδρυν ἐκκλησίας. Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ ᾠμίλησεν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ ἀπὸ τὸν Ἄρειον Πάγον. Καὶ ἐπίστευσαν τότε μερικοὶ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Χριστόν, μεταξύ δὲ αὐτῶν ὁ Διονύσιος ὁ Ἄρεοπαγίτης. Ἐπίσης ὁ Παῦλος ἐπορεύθη καὶ ἐκήρυξε τὴν νέαν θρησκείαν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου καὶ ἀπεκεφαλίσθη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος (65). Ὁ Παῦλος λοιπὸν ἔγινεν ὁ κήρυξ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη. Διὰ τοῦτο καὶ ὠνομάσθη Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν.

Εἰς ὅλας τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε διαδοθῆ ὁ Χριστιανισμός, οἱ Χριστιανοὶ καθ' ἡμέραν συνηθροίζοντο εἰς μίαν οἰκίαν καὶ ἐκεῖ ἔψαλλον ὕμνους εἰς τὸν Θεόν. Ἐπειτα ἐκάθηντο εἰς ἕνα κοινὸν δείπνον, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζον ἀγάπην. Ὁ σύλλογος αὐτὸς τῶν Χριστιανῶν κάθε χώρας ὠνομάζετο ἐκκλησία. Οἱ Χριστιανοὶ κάθε ἐκκλησίας ἐθεωροῦντο ἀδελφοὶ καὶ ἔφερον εἰς τὸ κοινὸν δῶρα διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πτωχοὺς. Οἱ ἐπισημότεροι ἀπὸ αὐτοὺς διηύθυνον τὴν κοινότητα καὶ ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας. Αὐτοὶ ὠνομάζοντο πρεσβύτεροι. Ἄλλοι πάλιν ἦσαν ἐπι-

φορτισμένοι να διευθύνουν την περιουσίαν της κοινότητος και ὠνομάζοντο διάκονοι. Ἐκτὸς αὐτῶν εἰς ἐκάστην μεγάλην πόλιν ὑπῆρχε καὶ ἓνας ἀνώτερος ἀρχηγὸς τῶν Χριστιανῶν, ὁ ἐπίσκοπος. Ἡ ἐκκλησία κάθε πόλεως ἦτο ἀνεξάρτητος. Ὅλοι ὅμως αἱ ἐκκλησῖαι μαζί ἦσαν ἐνωμένοι μὲ μίαν πίστιν καὶ ἀπετέλουν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

~~Οἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοί.~~ Τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος ἦτο πολὺ ἀνεξίτητον. Ὅταν κατεκτα τοὺς λαούς, μετέφερεν εἰς τὴν Ῥώμην τοὺς θεοὺς των. Ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου μάλιστα εἶχεν ἰδρυθῆ εἰς τὴν Ῥώμην ὁ ναὸς τοῦ Πανθέου, διὰ νὰ δέχεται αὐτούς. Ἀλλὰ ἐκτὸς τῆς λατρείας τῶν θεῶν, εἰς τοὺς ὁποίους, ὅπως εἶδαμεν, οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐπίστευον πλέον, εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ ἡ λατρεία τῶν αὐτοκρατόρων. Κάθε αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνεκηρύσσεται ὑπὸ τῆς συγκλήτου ὡς θεός. Ἡ λατρεία τῶν αὐτοκρατόρων ἐθεωρεῖτο δεῖγμα πίστεως εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν. Τὸ ἐναντίον ἐθεωρεῖτο ὡς ἔγκλημα προδοσίας τοῦ κράτους.

Ἀλλὰ οἱ Χριστιανοί, ἂν καὶ ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα ἦσαν πιστοὶ ὑπήκοοι τῶν Ῥωμαίων, ἠρνοῦντο νὰ ἀποδώσουν εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τιμὰς, αἱ ὁποῖαι ὠφείλοντο εἰς μόνον τὸν Θεόν. Ἐθεωροῦντο λοιπὸν διὰ τοῦτο ὡς ἔνοχοι προδοσίας κατὰ τοῦ κράτους. Ἐκ τούτου προῆλθαν οἱ διωγμοί.

Ὑπολογίζουσιν ὅτι ἔγιναν δέκα διωγμοί. Ὁ πρῶτος ὅμως, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἐπὶ Νέρωνος, δὲν εἶχεν ἀκόμη θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Ἐπὶ τοῦ Νέρωνος εἶχε γίνεαι εἰς τὴν Ῥώμην μεγάλη πυρκαϊά. Διεδόθη τότε ὅτι ἡ πυρκαϊὰ ἔγινε κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ λάβῃ ἰδέαν τῆς πυρπολήσεως τῆς Τροίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Νέρων διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν κατηγορίαν ἀπέδωκε τὴν προᾶξιν εἰς τοὺς Χριστιανούς καὶ διέταξε νὰ καοῦν ζωντανοὶ ἢ νὰ ῥιφθοῦν εἰς τὰ θηρία.

Θρησκευτικὸν χαρακτῆρα ἔλαβαν οἱ διωγμοὶ ἀπὸ τοῦ Δομιτιανοῦ. Ἐκτοτε οἱ Χριστιανοὶ καταδικάζοντο δι' ἀσέβειαν. Ἄλλ' οἱ διωγμοὶ ἔφεραν ἀποτέλεσμα ἀντίθετον ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπερίμενον. Ἀντὶ νὰ περιορίσουν ἠῦξανον τὸν ἀριθμὸν τῶν Χριστιανῶν. Εἰς ὅλην τὴν Αὐτοκρατορίαν ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε τόσον διαδοθῆ, ὥστε εἰς ὅλας τὰς πόλεις αὐτῆς ὑπῆρχον χριστιανικαὶ ἐκκλησῖαι. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι αἱ ἐκκλησῖαι εὗρισκοντο εἰς σχέ-

σεις και συνεννοοῦντο ἀναμεταξύ των, ἀπετέλουν ἰδιαίτερον κράτος μέσα εἰς τὸ ῥωμαϊκόν. Ἐνας αὐτοκράτωρ ἐνόησε τότε, πῶση δύναμις ὑπῆρχεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, καὶ διὰ τὰ ἐπωφεληθῆ ἔξ αὐτοῦ ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὴν ὑπαρξίν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Αὐτὸς ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας.

2. Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας.

Ἄ Ο Κωνσταντῖνος μονοκράτωρ. Ὁ Διοκλητιανός, ἀφ' οὗ μὲ τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους ἐξησφάλισεν αὐτό, παρητήθη ἀπὸ τὸν θρόνον μὲ ἓνα ἐκ τῶν συναρχόντων του. Οἱ ἄλλοι ἔμειναν κύριοι τοῦ κράτους καὶ διώρισαν ἄλλους εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παραιτηθέντων. Μετ' ὀλίγον ἓνας ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρός, ἀπέθανεν, ὁ δὲ στρατὸς ἀνηγόρευσε ὡς διάδοχόν του τὸν υἱόν του Κωνσταντῖνον. Τοῦτον ὁμως δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνωρίσουν οἱ ἄλλοι αὐτοκράτορες καὶ ἔνεκα τούτου ἐπῆλθε δῆξις ἀναμεταξύ των. Ἦρχισε λοιπὸν πάλιν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε μητέρα Χριστιανήν, τὴν Ἁγίαν Ἑλένην, καὶ ἐπομένως ἐγγώριζε τὴν ἔκτασιν, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει ὁ Χριστιανισμός, καὶ ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του ἦσαν Χριστιανοί. Ὅταν λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ἀγωνισθῆ ἔναντι τῶν ἀντιπάλων του, ἀπεφάσισε νὰ στηριχθῆ ἐπ' αὐτῶν. Λέγουν ὅτι πρὶν ἀπὸ μίαν μάχην εἶδε μίαν ἡμέραν κατὰ τὴν μεσημβρίαν ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανὸν ἓνα φωτεινὸν σταυρὸν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «ἐν τούτῳ νίκα». Ὁ Κωνσταντῖνος ἀναπαρέστησε τὸν σταυρὸν αὐτὸν ἐπάνω εἰς μίαν σημαίαν, ἣ ὁποία ὠνομάσθη λάβαρον. Τοῦτο ἐνθουσίασε τὸν στρατὸν του, καὶ ἐκέρδισε τὴν μάχην. Ἐκτοτε κατόρθωσε νὰ καταβάλῃ ὅλους τοὺς ἀντιπάλους τὸν ἓνα κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ νὰ μείνῃ μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους (306—337).

Ὁ Κωνσταντῖνος, ἀφ' οὗ ἔγινε μονοκράτωρ, ἐπεδίωξε καὶ κατόρθωσε δύο πράγματα, τὰ ὁποῖα μετέβαλαν τὴν ὄψιν τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ κόσμου· α) ἔκαμε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους καὶ β) ἱδρυσεν νέαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους, τὴν Κωνσταντινούπολιν.

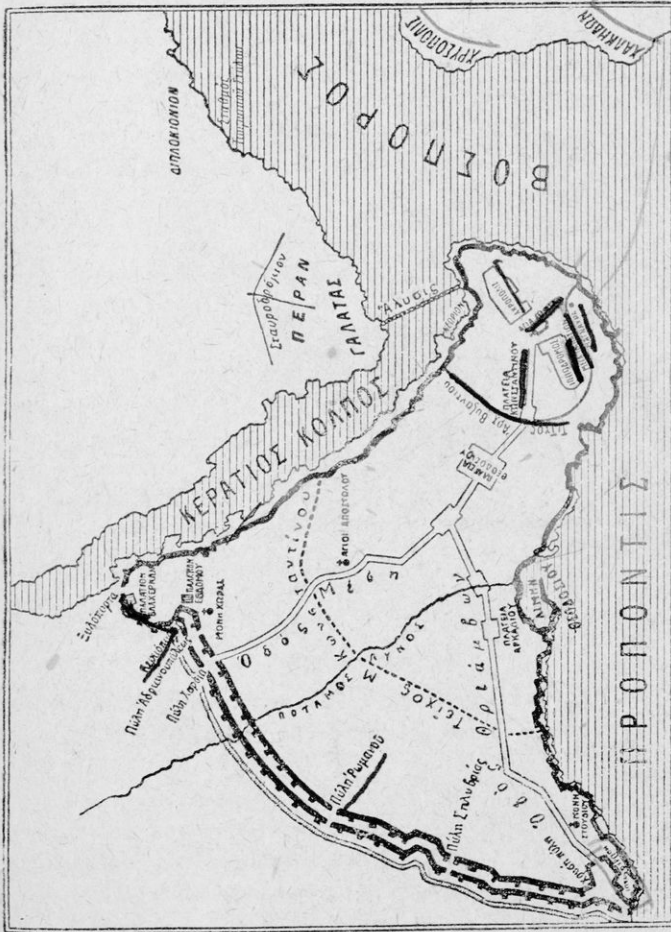
Ἐπίσημος ἀναγνώρισις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Κωνσταντῖ-

νος, ὅπως εἶδαμεν, εἶχε προσκολληθῆ εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, πρὶν γίνῃ μονοκράτωρ. Ἐν τούτοις δὲν ἐβαπτίσθη παρὰ μόνον, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀποθάνῃ, διότι δὲν ἤθελε νὰ δυσαρεστήσῃ τοὺς ἄλλους του ὑπηκόους. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲν ἐπολέμησε τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, μάλιστα καὶ ἔκτισε πολλοὺς ναοὺς εἰς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς. Συγχρόνως ὁμως ὄχι μόνον ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἐκτελοῦν ἐλευθέρως τὰ τῆς λατρείας των, ἀλλὰ καὶ διέταξε νὰ μὴ ἐργάζωνται τὰ δικαστήρια τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς, καὶ ἀνεγνώρισε τοὺς ἐπισκόπους τῶν Χριστιανῶν ὡς δημοσίους ὑπαλλήλους, δηλ. ἔκαμε τὸν Χριστιανισμὸν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

Ἄφ' οὗ ὁμως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Χριστιανοὶ ἐπέτυχαν ὅ,τι ἤθελον, διηρέθησαν ἀναμεταξύ των. Ἐσχηματίσθησαν αἱ λεγόμεναι αἵρέσεις, δηλ. δοξασίαι, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀντίθετοι εἰς σπουδαῖα σημεῖα τῆς νέας πίστεως. Ἡ περιφημοτέρα ἀπὸ τὰς αἵρέσεις αὐτὰς ἦτο ἡ τοῦ Ἀρείου, ὁ ὁποῖος δὲν παρεδέχετο ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἴσος μὲ τὸν πατέρα Θεόν. Αἱ διαιρέσεις αὐταὶ ἀγνήσχουν τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἐφοβεῖτο τὰς ταραχάς. Ἐκάλεσε λοιπὸν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Μ. Ἀσίας (325) σύνοδον τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν διὰ νὰ ὁρισθοῦν τὰ ἄρθρα τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ σύνοδος αὕτη ὠνομάσθη πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ ἀπετελέσθη ἀπὸ 318 ἐπισκόπων καὶ ἄλλους ἐπιφανεῖς κληρικούς. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν διεκρίθη ὁ τότε-διάκονος καὶ κατόπιν πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος ὁ μέγας. Εἰς τὴν σύνοδον αὐτὴν παρουσία τοῦ ἰδίου αὐτοκράτορος συνεζητήθησαν καὶ ὠρίσθησαν τὰ 7 πρῶτα ἄρθρα τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου κατεδικάσθη καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέλαβε νὰ καταδιώξῃ καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς αἵρετικούς.

Κτίσις τῆς Κων)πόλεως. Διπλοὶ λόγοι, πολιτικοὶ καὶ θρησκευτικοί, ἔκαμαν τὸν Κωνσταντῖνον νὰ ἰδρῦσῃ νέαν πρωτεύουσαν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ἐπρεπεν ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους νὰ εἶναι πλησίον εἰς τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὐφράτην, διότι οἱ πέραν τούτων βάρβαροι, Γότθοι καὶ Πέρσαι, ἦσαν ἐπικίνδυνοι μὲ τὰς ἐπιδρομάς των. Ἐπρεπεν ἐπίσης, διὰ νὰ θριαμβεύσῃ ἡ νέα θρησκεία, νὰ μὴ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους γεμάτη ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις τῶν ἀρχαίων θεῶν, ὅπως ἦτο ἡ Ρώμη. Ἐνεκα τῶν λόγων αὐτῶν ὁ Κωνσταντῖνος ἰδρυσεν τὴν νέαν πρωτεύουσαν

τοῦ κράτους (330) εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου. Ἡ θέσις ἦτο κατάλληλος. Ἦτο εὐκόλος πρὸς ὑπεράσπισιν ἀπὸ οἶων δῆποτε ἐχθρῶν, εἶχε λιμένα θαυμασίον, τὸν Κερατίον κόλπον,

Εἰκὼν 7. Ἡ Κωνσταντινούπολις

καὶ συνήγωνε τὰς δύο ἡπείρους, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην. Ἡ νέα πρωτεύουσα ὠνομάσθη Νέα Ῥώμη καὶ κατόπιν Κωνσταντινούπολις.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισεν εἰς τὴν νέαν πόλιν ὕδραγωγεῖα, δημόσια λουτρά, ἀνάκτορα, ἀγοράς, ἰππόδρομον καὶ χριστιανικούς ναούς, καὶ ἐστολίσεν αὐτὴν με πολλὰ ἔργα τέχνης, τὰ ὁποῖα ἔφερον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Κατόκησε δὲ αὐτὴν ἀπὸ εὐγενεῖς Ῥωμαίους καὶ ἰδίως ἀπὸ πολλοὺς κατοίκους τῶν γειτονικῶν χωρῶν.

Ἡ Κων(σταντι)πολις ἀνεπτύχθη παρὰ πολὺ. Συνεκέντρωσε τόσον πλοῦτον ἐκ τοῦ ἐμπορίου καὶ ἀπέκτησε τόσην δύναμιν, ὥστε νὰ ἤμπορέσῃ ἐπὶ 11 αἰῶνας νὰ ἀντισταθῇ εἰς ὅλας τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων.

Τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 63 ἐτῶν, ἐβασίλευσε δὲ 30 ἔτη. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του ὁ ἀρχαῖος κόσμος μετεβλήθη. Ἔνεκα τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ αἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξύ των καὶ ἡ νομοθεσία τοῦ κράτους μετερρυθμίσθησαν σύμφωνα μὲ τὰς σατηρίους ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἐξαιρετικῶς ὅμως διὰ τὸν Ἑλληνισμόν ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου ἔχει μεγάλην σημασίαν. Μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς νέας πρωτεύουσης τοῦ κράτους εἰς τὸ μέσον χωρῶν ἑλληνικῶν ἢ Ῥωμαϊκῆ αὐτοκρατορία μετεβλήθη εἰς Ἑλληνικὴν καὶ ἀνέζησε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος.

Δικαίως λοιπὸν καὶ ἡ Χριστιανικὴ ἐκκλησία κατέταξε τὸν Κωνσταντῖνον μεταξὺ τῶν Ἁγίων καὶ ἡ ἑλληνικὴ Ἱστορία τὸν ὠνόμασε Μέγαν.

3. Οἱ διαδόχοι τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἡ ἀπόπειρα ἀναστηλώσεως τῆς εἰδωλολατρείας.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ὅταν ἀπέθνησκε, διεμοίρασε τὸ κράτος μεταξὺ τῶν τριῶν υἱῶν του Κωνσταντίνου, Κώνσταντος καὶ Κωνσταντίου. Ἀλλὰ τοῦτο ἔγινεν αἰτία νὰ ἀρχίσουν πάλιν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Εἰς τοὺς πολέμους αὐτοὺς οἱ υἱοὶ καὶ ὄλοι οἱ συγγενεῖς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀπέθαναν ἢ ἐφονεύθησαν ἐκτὸς ἑνὸς ἀνεψιοῦ του, τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον. Τὸ χειρότερον ὅμως ἀπὸ ὅλα ἦτο ὅτι ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Κωνσταντίνου ἡ εἰρήνη τῆς ἐκκλησίας καὶ πάλιν διαταράχθη. Πρῶτον οἱ Ἀρειανοὶ ἐπέτυχαν τὴν ὑποστήριξιν τοῦ αὐτοκράτορος

Κωνσταντίου. Ἐπομένως οἱ χριστιανοὶ διηρέθησαν πάλιν εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα, τὰ ὅποια κατεδιώκοντο ἀναμεταξύ των. Ἐπειτα ὁ Ἰουλιανὸς ἐπροσπάθησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰδωλολατρείαν.

Ὁ Ἰουλιανὸς εἶχε γεννηθῆ εἰς τὴν Κων(σταντι)πολιν καὶ εἶχε μητρικὴν του γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν. Ἐκτὸς τούτου εἶχε ζῆσει πολὺν χρόνον εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου κατεγίνετο εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ φιλοσοφίας. Ἐκεῖ ἔμαγεύθη ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν ναῶν καὶ τῶν ἀγαλμάτων τῆς ἀρχαίας θρησκείας, παρεσύρθη δὲ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ῥήτορας καὶ φιλοσόφους νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἀκαταστασίας, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο τὸ κράτος ἔπειτα ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον. Μόλις λοιπὸν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἔσπευσε νὰ ἀρνηθῆ τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ἦνοιξε τοὺς ναοὺς τῶν ἀρχαίων θεῶν, καὶ ἔφερε καὶ πάλιν τὸς τελετὰς τῆς ἀρχαίας λατρείας. Δὲν κατεδίωξεν ὅμως τοὺς Χριστιανούς. Ἀπηγόρευσε μόνον εἰς αὐτοὺς νὰ διδάσκωνται τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς νὰ καταλαμβάνουν δημοσίας θέσεις.

Ἀλλὰ ἡ ἀπόπειρα αὐτῆ τοῦ Ἰουλιανοῦ δὲν ἐπέτυχεν. Ἄλλως τε ὁ Ἰουλιανὸς ἔπειτα ἀπὸ βασιλείαν τριῶν ἐτῶν ἀπέθανε εἰς κάποιαν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν τὸ 363. Οἱ Χριστιανοὶ ὠνόμασαν αὐτὸν ἀποστάτην ἢ παραβάτην.

4. Ὁριστικὸς θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Θεοδόσιος ὁ Μέγας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ τὸν θρόνον κατέλαβαν δύο ἀδελφοὶ στρατηγοὶ ὁ Οὐαλεντιανὸς καὶ ὁ Θυάλης. Ὁ πρῶτος ἔγινεν αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, ὁ δεύτερος τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ οἱ δύο αὐτοκράτορες ἦσαν μὲν χριστιανοί, ἀλλὰ ὁ μὲν Οὐαλεντιανὸς ἦτο ὀρθόδοξος, ὁ δὲ Θυάλης ἀρειανός. Ἔνεκα οὗτου εἰς τὴν Ἀνατολὴν οἱ ὀρθόδοξοι κατεδιώκοντο. Ἐπομένως καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀπολείρας τοῦ Ἰουλιανοῦ δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡ εἰρήνη. Εἰς τὴν πάλιν αὐτὴν μεταξύ ὀρθοδόξων καὶ ἀρειανῶν διεκρίθη ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας Βασίλειος ὁ μέγας. Εἰς τὰς φιλονικίας ἔθεσε τέρμα ὁ διαδεχθεὶς τὸν Οὐαλενταστρατηγὸς Θεοδόσιος. Αὐτὸς ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν ὀρθοδόξων

Εἰκ. 8. Ἡ Αὐτοκρατορία

καὶ ἐδημοσίευσεν διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποῦ ὑπεχρεώοντο οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὸ σῦμβολον τῆς πίστεως τῆς Ἀγίας οἰκουμένητικῆς συνόδου. Προσέτι δὲ ἔκαμε πατριάρχην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

μετὰ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς.

λιν τὸν εὐγλωττον ῥήτορα καὶ ὑπέρμαχον τῆς ὀρθοδοξίας Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν, τὸν δινομαζόμενον Θεολόγον.

Ἄλλα μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη νέα αἵρεσις, τοῦ Μακεδονίου, Ἄντ. Χωραφᾶ.—Ἱστορία Β' Ἑλληνικοῦ, ἔκδοσις δ'.

ὁ ὁποῖος δὲν παρεδέχετο ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Θεός. Ὁ Θεοδόσιος διὰ τὴν κόψην τὸ κακὸν ἀπὸ τὴν ὄψιν του ἐκάλεσε νέαν οἰκουμενικὴν σύνοδον εἰς τὴν Κων(σταντινούπολιν) (381). Αὐτὴ κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου καὶ ἐσυμπλήρωσε τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ἐπρόσθεσε δηλ. τὰ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέχρι τέλους ἄρθρα αὐτοῦ.

Συγχρόνως ὁ Θεοδόσιος διὰ τὴν στερεώσῃ τὸν Χριστιανισμὸν ἤρχισε νὰ καταδιώκῃ τοὺς εἰδωλολάτρας. Ἀπηγόρευσε νὰ προσφέρουν θυσιάς εἰς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς καὶ ἔκλεισε τοὺς ναοὺς αὐτῶν. Τότε ἐνεκα τοῦ φανατισμοῦ τῶν μοναχῶν κατεστράφησαν πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ ἀγάλματα. Ἄλλ' ὁ Χριστιανισμὸς ἐθριάμβευσε. Διὰ τοῦτο ἡ Ἱστορία ὠνόμασε τὸν Θεοδόσιον Μέγαν.

Β. Ὅριστικὴ διαίρεσις τῆς Αὐτοκρατορίας.

Κατάλυσις τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Ὁ Θεοδόσιος ὀλίγον πρὶν ἀποθάνῃ εἶχε κατορθώσει νὰ ἐνώσῃ ὅλον τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ νὰ γίνῃ μόνος αὐτοκράτωρ (394). Ὁ ἴδιος ὁμοῦς ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγους μῆνας, ὅταν ἐνόησεν ὅτι θὰ ἀποθάνῃ, διήρесе πάλιν αὐτό. Τὸ ἐμοίρασε μεταξὺ τῶν δύο υἱῶν του. Τὸ ἀνατολικὸν ἄφησεν εἰς τὸν μεγαλύτερον Ἀρκάδιον, τὸ δυτικὸν εἰς τὸν μικρότερον Ὀνώριον.

Τὸ μὲν ἀνατολικόν, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακάτω, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐγένεν ἑλληνικόν καὶ κατώρθωσε νὰ ζήσῃ λαμπρῶς καὶ ἐνδόξως περισσότερον ἀπὸ χίλια ἔτη. Τὸ δυτικὸν ὁμοῦς μόλις ἕνα αἰῶνα ἔζησεν ἔπειτα ἀπὸ τὸν ὀριστικὸν χωρισμὸν. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐγένεν ἡ λεγομένη μεγάλη μετανάστασις τῶν ἐθνῶν. Οἱ Οὐνοὶ, λαὸς ἄγριος καὶ βάρβαρος, ἀλλὰ πολεμικός, ἤλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, κατέλαβαν ὅλας τὰς μεταξὺ τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ τῆς Βαλτικῆς χώρας, δηλ. τὴν σημερινὴν νοτίαν καὶ μέσην Ῥωσίαν, καὶ ἀπώθησαν τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας σλαβικούς λαοὺς δυτικώτερον. Αὐτοὶ πάλιν ἀπώθησαν τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας γερμανικοὺς λαοὺς, οἱ δὲ γερμανικοὶ λαοὶ πιεσθέντες ἤκαμκάζθησαν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος. Τὸ δυτικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος τότε κατελύθη ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων δὲ αὐτοῦ ἐσχηματίσθησαν διάφορα γερμανικὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξελατινίσθησαν καὶ ἐξεχριστιανίσθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

I. Ὁ ἐξελληνισμὸς τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι κατέκτησαν τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, αὐ-
ται ἀπὸ τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος ἕως τὸν Εὐφράτην ποταμὸν ὄλαι
ἦσαν ἑλληνικαί. Αἱ ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι κατ' ἀρχάς, ἔπειτα
αἱ κατακτήσεις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἴδρυ-
σαν οἱ διάδοχοί του, εἶχον ἐξελληνίσει ὅλην τὴν Ἀνατολήν, διότι
διέδωκαν εἰς αὐτὴν τὴν ἑλλην. γλῶσσαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολι-
τισμὸν. Καὶ οἱ Ῥωμαῖοι δέ, ὅταν κατέκτησαν τὰς χώρας αὐτάς,
ὄχι μόνον ἐσεβάσθησαν καὶ υἱοθέτησαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν,
ἀλλὰ καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν μεγαλυτέραν διάδοσιν αὐτοῦ. Τέλος
ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνετέλεσε παρὰ πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐνισχυθῇ ὁ
Ἑλληνισμὸς εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἶναι ἡ καταπληκτικὴ διάδοσις
τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς αὐτήν. Ἡ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφη
τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὅλα τὰ ἱερὰ βιβλία, ἡ γλῶσσα, μὲ τὴν ὁποίαν
ἐδιδάχθη ἡ νέα θρησκεία, ἦτο ἡ ἑλληνικὴ. Ἐπομένως αὐτὴ διε-
δόθη ἀκόμη περισσότερον εἰς τὰς χώρας αὐτάς.

Δι' ὅλους λοιπὸν τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁλόκληρον τὸ ἀνατολι-
κὸν μέρος τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἦτο ἐξελληνισμένον. Δὲν ἐχρειά-
ζετο διὰ νὰ γίνῃ καὶ πολιτικῶς κράτος ἑλληνικόν, παρὰ νὰ ση-
ματισθῇ εἰς αὐτὸ ἓνα πολιτικὸν κέντρον καὶ νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸ
δυτικόν. Τὸ κέντρον ἐσηματίσθη μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς Κων/νου-
πόλεως ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ὁ χωρισμὸς ἐγένεν ἀπὸ τὸν
Θεοδόσιον τὸν Μέγαν. Ἐπὶ τῶν διαδόχων λοιπὸν αὐτοῦ τὸ ἀνα-
τολικὸν κράτος ὀλίγον κατ' ὀλίγον λαμβάνει τὴν ἰδιαιτέραν του
φυσιογνωμίαν ὡς κράτος ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ. Ἡ γλῶσσα

τῶν κατοίκων του καὶ ὅλοι αἱ συνήθειαι τῆς ζωῆς εἶναι ἑλληνικαί. Ἐπίσης ἡ παιδεία τοῦ κράτους καὶ αἱ τέχναι εἶναι ἑλληνικαί. Καὶ τέλος ἡ ἐκκλησία του γίνεται καθαρῶς ἑλληνική, διότι ὄχι μόνον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μεταχειρίζεται, ἀλλὰ καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς ἑλληνικῆν μόρφωσιν ἔχουν. Καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας, ὁ διώκτης τῶν Ἀρειανῶν, καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ διώκτης τοῦ Μακεδονίου, εἶχον σπουδάσει εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ κατόπιν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ μεγαλύτερος ῥήτωρ τῆς Χριστιανωσύνης, εἶχε μάθει ἱστορικὴν καὶ φιλοσοφίαν ἀπὸ τὸν περίφημον φιλόσοφον Λιβάνιον. Καὶ ἐν γένει εἰς ὅλους τοὺς λειτουργοὺς τῆς ἐκκλησίας τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἔδωσαν τὰ ὄπλα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπολέμησαν τὰς αἱρέσεις καὶ ἐστερέωσαν τὴν ὀρθοδοξίαν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ τινὰ χρόνον τὸ ἐπίσημον κράτος ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχη ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τὴν λατινικὴν. Ἀλλὰ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τοῦτο ἀναγκάζεται νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν γλῶσσαν τῶν ὑπηκόων του, τὴν ἑλληνικὴν. Μόνον τὸ ὄνομα « Ῥωμαϊκὸν » διατηρεῖ ἐπὶ πολὺν χρόνον. Οἱ ἡγεμόνες του ὀνομάζονται αὐτοκράτορες καὶ βασιλεῖς Ῥωμαίων. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι καμμίαν πραγματικὴν σημασίαν. Ἄλλως τε οἱ ἴδιοι οἱ πληθυσμοὶ τοῦ κράτους δὲν ὀνομάζονται τοὺς ἑαυτοὺς τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ Ῥωμαίους. Τοῦτο γίνεται, διότι ἡ λέξις Ἑλλην εἶχε χάσει τὴν σημασίαν της καὶ ἐσήμαινε τὸν εἰδωλολάτρη. Μόνον δέ, ἀφοῦ ἐπέρασαν αἰῶνες πολλοί, ἡ λέξις Ἑλλην ἀπέκτησε πάλιν τὴν σημασίαν της. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν τελευταῖον αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον νὰ ὀνομάζῃ τὸν ἑαυτὸν του βασιλέα τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ὑπηκόους του Ἑλληνας.

2. Ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565).

Ὁ ἑξαελληνισμὸς τοῦ ἀνατολικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὸ 395, ἐσταμάτησε μὲ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ 527. Αὐτὸς εὐθύς, ἀφ' οὗ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἀποκτήσῃ τὴν δόξαν

των παλαιῶν ῥωμαίων αυτοκρατόρων, καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὸ κράτος τὰ παλαιὰ σύνορα τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο ἀνὴρ μετρίου ἀναστήματος μὲ κανονικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ῥωμαλέος, συνάμα δὲ καὶ λιτοδίαιτος, πεπαιδευμένος, συνετός, μετριοπαθὴς καὶ ἐργατικὸς. Πρὸ πάντων ὅμως ἦτο πολὺ φιλόδοξος. Ἦθελε νὰ κάμῃ μεγάλα ἔργα διὰ νὰ δοξασθῇ. Καὶ πραγματικῶς τὸ κατώρθωσεν. ὄχι διότι αὐτὸς εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ τὰ κάμῃ, ἀλλὰ διότι εἶχε τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ εὐρίσκη διὰ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὸν κατάλληλον ἀνθρώπον. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ στρατηγοὶ Βελισσάριος καὶ Ναρσῆς, ὁ νομομαθὴς Τριβωνιανός, οἱ ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιος καὶ Ἰσίδωρος καὶ ἄλλοι. Αὐτοὶ ἔκαμαν τὰ μεγάλα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐδόξασαν τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἰς τὴν λαμπρότητα ὅμως τῆς βασιλείας του πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ σύζυγός του Θεοδώρα. Ἡ Θεοδώρα ἦτο ταπεινῆς καταγωγῆς, ἀλλ' εἶχεν εὐφυΐαν μεγάλην καὶ ἔγινεν ὁ πιστότερος σύμβουλος τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Αὐτὴ δὲ ἔσωσεν αὐτὸν εἰς τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, ἡ ὁποία ἐξερράγη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 532.

Ἡ στάσις τοῦ Νίκα. Εἰς τοὺς ἵπποδρομικοὺς ἀγῶνας, οἱ ὁποῖοι ἐγίνοντο εἰς τὸν ἵπποδρομον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠγωνίζοντο δύο ἄμαξαι. Τῶν ἄμαξῶν αὐτῶν οἱ ὀδηγοὶ ἐφόρουν ἐνδύματα τῆς μιᾶς πράσινα καὶ τῆς ἄλλης γαλάζια. Ὁ κόσμος δέ, ὁ ὁποῖος παρηκολούθει τοὺς ἀγῶνας, ἦτο μοιρασμένος εἰς δύο φατριάς, τῶν πρασίνων καὶ τῶν γαλαζίων, ἀπὸ τὰ χρώματα τῶν ἄμαξηλατῶν. Αἱ φατρίαι ὅμως αὐταὶ πολλάκις ἀνεμειγνύοντο καὶ εἰς τὰ πολιτικά. Αὐτὸ ἔγινε καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.

Αἱ φατρίαι κάποτε εἰς τὸν ἵπποδρομον ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ παύσῃ μερικὸς μισητοὺς ὑπουργούς. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠρηνήθη καὶ τότε αἱ φατρίαι διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν πόλιν, ἐξηρθέθησαν τὸν λαὸν καὶ ἐσήκωσαν μεγάλην ἐπανάστασιν. Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ ὀνομάσθη στάσις τοῦ Νίκα, διότι οἱ στασιασταὶ εἶχον ὡς σύνθημα τὴν κραυγὴν «Νίκα», τὴν ὁποίαν μετεχειρίζοντο κατὰ τοὺς ἀγῶνας οἱ ἄμαξηλάται διὰ νὰ παρακινοῦν τοὺς ἵππους νὰ τρέχουν.

Ὁ ὄχλος τότε ἔθεσε πῦρ εἰς τὸ ἐπαρχεῖον καὶ αἱ φλόγες μετεδόθησαν ἀπὸ τὸν ἄνεμον καὶ ἔκανσαν μέγα μέρος τῆς πόλεως. Ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς αὐτῆς ἐκῆν καὶ ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Ἁγίας Σο-

φίας. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐφοβήθη καὶ ἔσπευσε νὰ παύσῃ τοὺς μισητοὺς εἰς τὸν λαὸν ὑπουργούς. Ἄλλ' ὅλοι τοῦ αἰ παραχωρήσεις ἀπέβησαν μάταιαι. Τότε ὁ Ἰουστινιανὸς ἀηλιπίσθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ. Ἄλλὰ τὸν ἔσωεν ἡ Θεοδώρα. Αὐτὴ ἀντετάχθη εἰς τὴν γνώμην τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τοῦ εἶπε τὸ περίφημον «καλὸν σάβανον εἶναι ἡ πορφύρα» καὶ τὸν ἠμπέδισε νὰ φύγῃ. Συγχρόνως συνεννοήθη μὲ τὸν στρατηγὸν Βελισσάριον, πῶς νὰ καταπαύσουν τὴν στάσιν. Ὁ Βελισσάριος ἐπῆρε τοὺς στρατιώτας, ὅσοι εἶχον μείνει πιστοὶ εἰς τὸν Ἰουστινιανόν, καὶ ὤρμησεν εἰς τὸν ἱππόδρομον. Ἐκεῖ ἐπετέθη ἐναντίον τῶν στασιαστῶν καὶ κατέσφαξε τοὺς περισσοτέρους. Ἡ στάσις κατεπνίγη εἰς τὸ αἷμα τῆς (532).

Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Ἰουστινιανὸς εὐθύς ὡς ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ἐνώσῃ πάλιν ὅλον τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἰταλίαν, τὴν ὁποίαν, ὅπως εἶδαμεν, εἶχον καταλάβει βάρβαροι λαοί, οἱ Γότθοι. Ἀλλὰ διὰ νὰ κάμῃ τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡσυχος ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὴν Ἀσίαν τότε ὑπῆρχεν ἕνας φοβερὸς ἐχθρὸς τοῦ κράτους, οἱ Πέρσαι. Τὸ περσικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε καταλύσει ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, εἶχε σχηματισθῆ πάλιν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ πάντοτε παρηνώχλει τὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ Ἰουστινιανὸς λοιπὸν ἔστειλε πρῶτον ἐναντίον τῶν Περσῶν τὸν Βελισσάριον μὲ στρατόν. Ὁ Βελισσάριος τοὺς ἐνίκησε καὶ ἔκαμε μὲ αὐτοὺς εἰρήνην (531). Ἀφ' οὗ ὁ Ἰουστινιανὸς ἠσύχασεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀπεφάσισε πλέον νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργεια τὰ σχέδιά του.

Πρῶτον ἔστειλε τὸν Βελισσάριον μὲ στρατόν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, τὴν ὁποίαν εἶχον καταλάβει οἱ ἄγριοι Βανδῆλοι. Ὁ Βελισσάριος ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ ὑπήγαγε τὴν χώραν εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν, τὸν δὲ βασιλέα τῶν Βανδῆλων ἔφερεν αἰχμάλωτον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (534).

Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Ἀφρικῆς ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε τὸν Βελισσάριον εἰς τὴν Ἰταλίαν (535). Καὶ ἐδῶ ὁ Βελισσάριος ἐνίκησε τοὺς Γότθους καὶ κατέλαβε μέγα μέρος τῆς Ἰταλίας καὶ αὐτὴν τὴν Ῥώμην. Ἐν ᾧ ὅμως ἦτο ἔτοιμος νὰ κυριεύσῃ ὅλην τὴν Ἰταλίαν, καλεῖται ὀπίσω ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανόν, διότι ἄλλη ἀνάγκη παρουσιάσθη εἰς τὴν Ἀνατολήν. Οἱ Πέρσαι παρὰ τὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας εἶχον κάμει, εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Συρίαν

καὶ ἐκυρίευσαν αὐτὴν (540). Ὁ πόλεμος λοιπὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐγαλαρωθῆ. Μετ' ὀλίγον ὁ Βελισσάριος, ἀφ' οὗ ἐνίκησε τοὺς Πέρσας, ἦλθε πάλιν ὀπίσω εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ δὲν κατορθῶναι νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον, διότι δὲν εἶχεν ἀρκετὸν στρατὸν μαζί του. Ἐπὶ τέλους ὁ Ἰουστινιανὸς στέλλει εἰς τὴν Ἰταλίαν νέον στρατὸν μὲ ἄλλον μεγάλον στρατηγὸν τὸν Ναρσήν, ὁ ὁποῖος ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς μάχας κυριεύει τὴν Ἰταλίαν (555).

Συγχρόνως μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας ὁ Ἰουστινιανὸς κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν μεσημβρινὴν Ἰσπανίαν.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Πέρσαι, ἀφ' οὗ καὶ δευτέραν φορὰν ἐνικήθησαν ἀπὸ τὸν Βελισσάριον, δὲν ἤσυχασαν. Τὸ 549 ἤρχισαν νέον πόλεμον, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἐπτὰ ἔτη. Ἐπὶ τέλους ὁμως ἀναγκάζονται νὰ εἰρηνεύσουν (556).

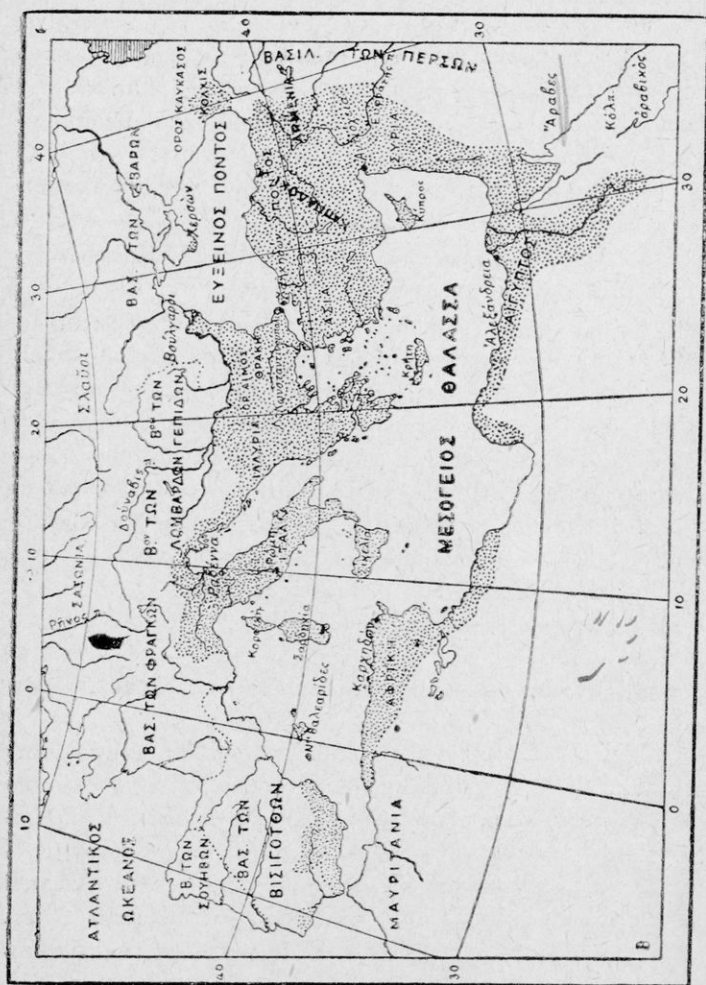
Τὰ ὄνειρα λοιπὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶχον ἐκπληρωθῆ. Ἡ Αὐτοκρατορία ἔλαβε σχεδὸν τὰ παλαιὰ ὅρια τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ἀλλὰ οἱ κατακτητικοὶ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἠμπόδισαν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν βορείων συνόρων τοῦ κράτους. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς χάριν αὐτῶν εἶχεν οἰκοδομήσει δλόκληρον σειρὰν φρουρίων. Ἀλλ' ἐντὸς τῶν φρουρίων τούτων δὲν ὑπῆρχεν ἀρκετὸς ἀριθμὸς στρατιωτῶν. Ἐνεκα τούτου βάρβαροι λαοὶ καὶ ἰδίως Σλαῦοι καὶ Βούλγαροι κáμνουν ἐπιδρομὰς συχνὰς εἰς τὸ κράτος καὶ προξενοῦν πολλὰς ζημίας εἰς αὐτό.

Εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐν ᾧ οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ Βελισσάριος καὶ Ναρσῆς ἔκωμον τὰ μεγάλα κατορθώματα, τὰ ὁποῖα ἀνεφέραμεν, αὐτὸς δὲν μένει ἀργός. Καταγίνεται εἰς ἄλλα μεγάλα εἰρηνικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐδόξασαν τὴν βασιλείαν του περισσότερον ἴσως ἀπὸ τὰ πολεμικά. Ἐκ τούτων τὸ λαμπρότερον εἶναι ἡ νομοθεσία του.

Ἡ Αὐτοκρατορία εἶχε τοὺς ῥωμαϊκοὺς νόμους. Ἀλλὰ εἰς τοὺς νόμους αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὑπῆρχε τόσον μεγάλη σύγχυσις, ὥστε δὲν ἤξευρε κανεὶς, ποῖοι νόμοι ἰσχύουν καὶ ποῖοι εἶναι καταργημένοι. Τὴν σύγχυσιν αὐτὴν ἀπεφάσισεν ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ θεραπεύσῃ. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀνέθεσεν εἰς τὸν περίφημον νομοδιδάσκαλον Τριβωνιανὸν καὶ εἰς ἑννέα ἄλλους. Αὐτοὶ ἔξεκαθάρισαν τοὺς νόμους καὶ τὰ διάφορα νομικὰ συγγράμματα καὶ ἔκαμαν τρεῖς νομικὰς συλλογὰς. Αἱ συλλογαὶ αὐταὶ ἐγράφησαν σύμφωνα μὲ τὰς ἰδέας τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσ-

σαν. Ἄλλὰ οὔτε ὁ λαός, οὔτε οἱ δικασταὶ ἐγνώριζον πλέον λατινικά. Δι' αὐτὸ καὶ ἀμέσως μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

Ἄλλο σπουδαῖον ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι τὰ πολλὰ κτί-

Εἰκ. 9. Ἡ Αὐτοκρατορία μετὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

ρια. τὰ ὁποῖα ἔκαμε. Φρούρια, πόλεις, ναοὶ καὶ μοναστήρια ἐκτίσθησαν εἰς πολλὰ μέρη τοῦ κράτους. Ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ λαμπρότερον εἶναι ὁ μέγας ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ ναὸς αὐτὸς ἦτο ἀφιερω-

μένος ὄχι εἰς ἀγίαν ὀνομαζομένην Σοφίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Κατὰ πρῶτον εἶχε κτισθῆ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Εἶχε κατ' ἄλλην μίαν φορὰν καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου. Καὶ πάλιν ἐκάη κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα. Τώρα ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν ἀνοικοδόμησε μεγαλύτερον καὶ λαμπρότερον. Ἀρχιτέκτονες αὐτοῦ ἦσαν ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐκτίθη δὲ εἰς 6 ἔτη καὶ ἐξωδεύθησαν διὰ νὰ κτισθῆ καὶ στολισθῆ 320 περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφρόντισεν ἀκόμη διὰ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἰδίως δὲ ἐφρόντισε περὶ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ κράτος τῆς καλλιεργείας τῆς μετάξης. Ἔως τώρα ἡ μέταξα ἐκόσμιζε πολὺ ἀκριβὰ, διότι παρήγετο μόνον εἰς τὴν Κίναν καὶ ἡ μεταφορά τῆς ἐχρειάζετο πολλὰ ἔξοδα. Ἀλλὰ οἱ Κινεῖοι δὲν ἄφιναν νὰ ἐξαχθοῦν ἀπὸ τὴν Κίναν αὐτὰ μεταξοσκώληκος. Ὁ Ἰουστινιανὸς λοιπὸν, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν του, μετεχειρίσθη πανουργίαν. Δύο Ἕλληνες μοναχοὶ μετέβησαν εἰς τὴν Κίναν. Ἐκεῖ ἔμαθαν, πῶς καλλιεργεῖται ὁ μεταξοσκώληξ, καὶ ὅταν ἔφευγον, ἔκρυψαν αὐτὰ αὐτοῦ ἐντὸς τῶν ῥάβδων των καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐδῶ ἐκαλλιέργησαν τὸν σπέρρον καὶ ἐδίδασκαν καὶ ἄλλους τὸν τρόπον τῆς καλλιεργείας του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισεν ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἔφερεν εἰς αὐτὴν πολὺν πλοῦτον.

3. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ (565—610).

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὰ ὄνειρα αὐτοῦ ἀνατρέπονται. Οἱ Λογγοβάρδοι, λαὸς γερμανικὸς ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ Δουνάβεως, ἔκαμαν ἐπιδρομὴν εἰς τὴν ἀνω Ἰταλίαν καὶ ἴδρυσαν ἐκεῖ κράτος βαρβαρικόν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἐξουσία τῶν βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιορίζεται μόνον εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Ἐπομένως ἡ Αὐτοκρατορία ἀναγκάζεται νὰ περιορισθῆ εἰς τὰ φυσικά της σύνορα. Συγχρόνως ἡ ἰδέα ὅτι ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους πρέπει νὰ εἶναι ἡ λατινικὴ ἐγκαταλείπεται. Τὴν θέσιν τῆς λατινικῆς καταλαμβάνει ἡ ἑλληνικὴ, ἀφ' οὗ αὐτὴ ἦτο γλῶσσα ὅλου τοῦ κράτους.

Τὸ ἀνατολικὸν λοιπὸν ῥωμαϊκὸν κράτος ἀπὸ τώρα εἶναι καθαρῶς ἑλληνικόν. Εἶναι δὲ τὸ μόνον πολιτισμένον κράτος τὴν ἐποχὴν

αὐτήν. Μόνον ἐδῶ καλλιεργοῦνται αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Μόνον ἐδῶ ἐξακολουθεῖ ἡ πολιτισμένη ζωὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Πρὸς Α. εἰς τὴν Ἀσίαν, πρὸς Β. καὶ πρὸς Δ. εἰς τὴν Εὐρώπην εἶναι βάρβαροι. Δι' αὐτὸ ὅμως καὶ δὲν παύει τὸ κράτος αὐτὸ νὰ προσβάλλεται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ζηλεύουν τὴν πρόοδον καὶ τὰ πλούτη του.

Ἐκ Β. οἱ πέραν τοῦ Δουνάβεως βάρβαροι, Σλαῦοι, Βούλγαροι καὶ Ἄβαραι, δὲν παύουν τὰς ἐπιδρομὰς των εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσονήσον. Οἱ Σλαῦοι μάλιστα, οἱ ὅποιοι εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς των ἔφθασαν καὶ ἕως τὴν Πελοπόννησον, ἐγκατεστάθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς πολλὰ μέρη τῆς Χερσονήσου. Ἐκτὸς ὅμως ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ βόρεια σύνορα τοῦ κράτους, ὅλοι οἱ ἄλλοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξελληνίσθησαν.

Πολὺ περισσότερον ἐπικίνδυνον ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ γίνονται οἱ Πέρσαι. Αὐτοὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἤρχισαν πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Ὁ πόλεμος ἐναντίον αὐτῶν διαρκεῖ πολλὰ ἔτη. Οἱ Πέρσαι κυριεύουν τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Αἴγυπτον, προχωροῦν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ φθάνουν ἕως τὴν Χαλκηδόνα ἀπέναντι τῆς Κων)πόλεως. Εἰς τὴν φοβερὰν ἐκείνην περίστασιν ἔσωσε τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἕνας μεγάλος βασιλεὺς αὐτοῦ ὁ Ἡράκλειος.

4. Ὁ Ἡράκλειος καὶ οἱ Περσικοὶ πόλεμοι (610—641).

Ὁ Ἡράκλειος καὶ τὰ 4 πρῶτα ἔτη τοῦ περσικοῦ πολέμου.— Ὁ Ἡράκλειος ἦτο ἀνὴρ ὠραῖος καὶ ῥωμαίεος, εἶχε ἰσχυρὰν θέλησιν καὶ προσέει ἔξοχα στρατηγικὰ προτερήματα. Εἰς τὸν θρόνον ἀνέβη τὸ 610. Ἀλλὰ μόλις τὸ 622 ἤρχισε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, διότι ἔπρεπε νὰ παρασκευασθῇ. Ὁ στρατὸς ἐπὶ τῶν προηγουμένων βασιλέων εὕρισκετο εἰς μεγάλην παραλυσίαν καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τῶν Περσῶν εἶχε χάσει τὸ θάρρος του. Κατὰ τὰ πρῶτα λοιπὸν ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Ἡράκλειος κατεγίνετο εἰς τὸ νὰ ἐτοιμάσῃ στρατὸν καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν θάρρος, Εἰς αὐτὸ τὸν βοηθεῖ ὁ τότε Πατριάρχης Σέργιος καὶ ὅλος ὁ κληρὸς. Θέτουν εἰς τὴν διάθεσίν του ὅλους τοὺς

θησαυρούς τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐπειτα φανατίζουσι τὸν λαὸν καὶ ἐξηγοῦν εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ πόλεμος γίνεται διὰ τὸ ἀνακτήσασθαι τὸν τίμιον σταυρὸν, τὸν ὁποῖον οἱ Πέρσαι εἶχον πάροιθε ἀπὸ τοῦ Ἱεροσόλυμα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ πόλεμος λαμβάνει μορφήν θρησκευτικοῦ πολέμου. Καὶ ὁ Ἡράκλειος ἦτο κατάλληλος διὰ τὸ ἀναλάβει τὸν τοιοῦτον πόλεμον. Ἦτο φανατικὸς Χριστιανὸς καὶ εἶχε μεγάλην εὐλάβειαν εἰς μίαν εἰκόνα τῆς Παναγίας, τὴν ὁποῖαν πάντοτε εἶχε μαζί του εἰς τοὺς πολέμους. Τὸν φανατισμὸν τοῦ δὲ αὐτοῦ ἤξευρε τὸν μεταδίδει καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας του.

Συγχρόνως μὲ τὴν προετοιμασίαν τοῦ στρατοῦ ὁ Ἡράκλειος κατέγγινεν εἰς τὸ νὰ ἐξασφαλίτῃ τὰ νῶτά του ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους καὶ Σλαύους. Μὲ τοὺς Ἀβάρους ἔκαμεν εἰρήνην. Εἰς τοὺς Σέρβους καὶ Κροάτας ἐπέτρεψε νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς σημερινὰς χώρας των διὰ τὸ νὰ τοῦ χρησιμεύουν πρὸς ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τῶν Ἀβάρων.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἠτοιμάσθη ὁ Ἡράκλειος, ἀφίκει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀντιβασιλέα τὸν ἀνήλικον υἱὸν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ὡς κηδεμόνας αὐτοῦ τὸν Πατριάρχην Σέργιον καὶ τὸν ὑπουργὸν Βῶνον, τὴν ἀνοιξὶν δὲ τοῦ 622 ἐκστρατεύει ἐναντίον τῶν Περσῶν. Τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη ὁ Ἡράκλειος νικᾷ πολλάκις τοὺς Πέρσας, τοὺς ἐκδιώκει ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν, ἔπειτα δὲ εἰσβάλλει εἰς τὸ κράτος των καὶ κυριεύει πολλὰς πόλεις καὶ πολλὰ λάφυρα.

Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.— Ἐν ᾧ ὁ Ἡράκλειος ἦτο ἔτοιμος νὰ εἰσβάλῃ καὶ πάλιν τὸ 626 εἰς τὴν Περσίαν, μανθάνει ὅτι ἡ πρωτεύουσα πολιορκεῖται. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης ἀπληπισμένος ἀπὸ τὰς νίκαις τοῦ Ἡρακλείου συνεννοήθη μὲ τοὺς Ἀβάρους, καὶ αὐτοὶ ἦλθαν καὶ ἐπολιορκήσαν τὴν πόλιν. Ἐνα μέρος δὲ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἐπῆγε καὶ αὐτὸ ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Χρυσόπολιν. Ἄλλ' ὁ Ἡράκλειος δὲν ἐταράχθη. ἤξευρεν ὅτι τὴν πόλιν εἶχεν ἀφίσει εἰς καλὰς χεῖρας. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ τρέξῃ ἐκεῖ, ὅπου ἐπερίμενον ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἔστειλε μόνον βοήθειαν ἀπὸ 12 χιλ. ἀνδρας. Αὐτὸς ἔμεινε κοντὰ εἰς τὰ περσικὰ σύνορα διὰ τὸ μὴν ὀρμήσῃ ὅλος ὁ περσικὸς στρατὸς ἐναντίον τῆς Κων(σταντι)πόλεως.

Πραγματικῶς ὁ ὑπουργὸς Βῶνος εἶχε τακτοποιήσει καλὰ τὴν

ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως. Ὁ δὲ πατριάρχης Σέργιος παρεκίνη κατ' ἡμέραν τὸν λαὸν νὰ πολεμήσῃ γενναίως, καὶ τοῦ ἐνέπνεε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ Παναγία, ἡ προστάτις τῆς πόλεως, δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὴν ἀφήσῃ ἀβοήθητον. Ἰότε ἔγινον οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Παναγίας, οἱ ὁποῖοι ψάλλονται ἀκόμη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν μεγάλην τεσσαρακοστήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἕλληνες κατ' ἰσχυρὰ νὰ ἀποκρούσουν ὅλας τὰς ἐφόδους τῶν βαρβάρων καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ φύγουν. Ἡ πόλις ἐσώθη. Οἱ κάτοικοί τῆς ἔσπευσαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὴν Παναγίαν, ἡ ὁποία ἔσωσεν αὐτήν. Τότε δὲ ἔκαμαν καὶ τὸ τροπάριον. «Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῶ τὰ νικητήρια—ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια—ἀναγράφω Σοι ἡ πόλις Σου Θεοτόκε κ.λ.».

Κατασύντριψις τῶν Περσῶν. Μὲ τὴν σωτηρίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἐτελείωσαν καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλείου. Τὸ ἄλλο ἔτος (627) ὁ Ἡράκλειος εἰσβάλλει πάλιν εἰς τὸ περσικὸν κράτος καὶ κυριεύει πολλὰς πόλεις καὶ πολλὰ φρούρια. Πλησίον εἰς μίαν ἀρχαίαν πόλιν τῆς Βαβυλωνίας, τὴν Νινευί, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἀποφασίζει νὰ ἀντιταχθῆ. Ἐκεῖ λοιπὸν γίνεται μεγάλη καὶ ἀποφασιστικὴ μάχη μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. Ὁ Ἡράκλειος κατανικᾷ καὶ καταστρέφει τοὺς Πέρσας. Ὁ δὲ Χοσρόης φεύγει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους του. Ἀλλὰ δὲν ἔμπορεῖ πλέον νὰ σχηματίσῃ ἄλλον στρατόν. Ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἰδίου υἱοῦ του Σιρόου ἐπαναστατεῖ καὶ τὸν φονεύει. Ὁ Σιρόης, μόλις ἔγινε βασιλεὺς, ἀμέσως ἐζήτησεν εἰρήνην ἀπὸ τὸν Ἡράκλειον. Ὁ Ἡράκλειος τὴν παραχωρεῖ μὲ ὄρους πολὺ ἐπιεικεῖς. Οἱ Πέρσαι ἔδωσαν ὀπίσω ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὸν τίμιον Σταυρόν, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀρπάσει ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα. Ὅρια δὲ τοῦ περσικοῦ κράτους ὁρίσθησαν, ὅπως καὶ πρὶν, ὁ ποταμὸς Ἀράξης πρὸς Β. καὶ ὁ Εὐφράτης πρὸς Ν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν εἰρήνην ὁ Ἡράκλειος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ λαὸς ὁ λαὸς καὶ ὅλοι οἱ ἀρχόντες καὶ οἱ ἱερεῖς ἐπήγαν εἰς τὴν ἀσιατικὴν ὄχθην τοῦ Βοσπόρου διὰ νὰ προῦπαντήσουν τὸν νικητὴν αὐτοκράτορα. Μὲ μεγάλην λοιπὸν συνοδείαν ὁ Ἡράκλειος περνᾷ τὸν Βόσπορον καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ ἄρματος, τὸ ὁποῖον ἔστυρον 4 ἐλέφαντες, ἐν ᾧ ἄνδρες προπορευόμενοι

ἐκράτουν τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρόν, τὸ ἐνδοξότερον τρό-
παιον τῶν κατορθωμάτων του.

Τὸ ἀκόλουθον ἔτος ὁ Ἡράκλειος ἔφερε τὸν τίμιον Σταυρόν
εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ τὸν ἔστησεν εἰς τὴν παλαιάν του θέσιν
τὴν 14 Σεπτεμβρίου 629, τὴν ἰδίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν
τὸν εἶχον στήσει τὴν πρώτην φοράν, ὅταν εὐρέθη ἀπὸ τὴν μητέρα
τοῦ Μ. Κωνσταντίνου τὴν Ἁγίαν Ἑλένην. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλη-
σία αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐορτάζει καὶ τὰς δύο ὑψώσεις τοῦ Σταυροῦ.

Ὁ Ἡράκλειος λοιπὸν κατεσύντριψε τὸ δεύτερον περσικὸν
κράτος, μὲ τὸ κατόρθωμά του δὲ αὐτὸ ἀπέκτησε μεγάλην δόξαν.
Καὶ δικαίως, διότι τὸ κατόρθωμα αὐτὸ ἦτο πολὺ μεγάλο. Εἶχε
παραλάβει κράτος συντριμμένον καὶ ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς. Καὶ
ὄμως κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρη εἰς αὐτὸ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα,
καὶ μὲ αὐτὸ νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ τόσον θάρρος, ὥστε νὰ κάμῃ θαύ-
ματα. Τὰ κατορθώματα τοῦ Ἡρακλείου μόνον μὲ τὰ κατορθώ-
ματα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος κατεσύντριψε τὸ πρῶτον
περσικὸν κράτος, ἠμποροῦν νὰ συγκριθοῦν.

Ἄλλὰ ἡ εἰρήνη, ἡ ὁποία μὲ τόσα αἵματα ἐξηγοράσθη, δὲν
ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ πολὺ. Μετ' ὀλίγον ἄλλος φοβερός ἐχθρὸς πα-
ρουσιάζεται, οἱ Ἄραβες.

Β. Οἱ Ἄραβες.

Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του. Οἱ Ἄραβες κατόκουν
εἰς τὴν Ἀραβικὴν χερσόνησον, ὠνομάζοντο δὲ καὶ Ἀγαρηνοὶ καὶ
Ἰσσηλίται, διότι ἐπίστευον ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὸν Ἰσμήλ,
τὸν υἱὸν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῆς Ἄγαρ. Οἱ περισσότεροι Ἄραβες,
πρὸ τοῦ νὰ παρουσιασθῇ ὁ Μωάμεθ, ἦσαν εἰδωλολάτραι. Μερικοὶ
ὅμως ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν Ἰουδαῖοι καὶ μερικοὶ Χριστιανοί. Ὅλους
αὐτοὺς τοὺς συνήνωσεν εἰς μίαν θρησκείαν ἰδικήν του ὁ Μωάμεθ
τὸν 7ον αἰῶνα.

Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθη εἰς τὸν πόλιν τῆς Ἀραβίας Μέκκαν
ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν, ἀλλὰ πτωχὴν. Ἐπειδὴ ἔχασε τοὺς γο-
νεῖς του μικρὸς, ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ βοσκός, ἔπειτα ὅμως ἔκαμε
τὸν ἔμπορον μὲ καραβάνια. Ἐνεκα τούτου περιῆλθεν ὄλην τὴν
Ἀραβίαν καὶ ἐσχετίσθη μὲ πολλοὺς Χριστιανούς καὶ Ἑβραίους.
Ἀπ' αὐτοὺς ἔμαθε τὰς θρησκείας των καὶ τότε ἔβαλεν εἰς τὸν

νοῦν του νά κάμῃ ἰδικήν του θρησκείαν. Ὅταν λοιπὸν ἔγινε 40 ἐτῶν, παρουσιάσθη εἰς Μέκκαν ὡς προφήτης καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ὁ Θεὸς διὰ μέσου τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν νά διδάξῃ εἰς τὸν κόσμον ὅτι ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ προφήτης του. Ἔλεγεν ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ χριστιανοὶ διέστρεψαν τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ, ἣ ὁποία ἐφανερώθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ μετὰ τοὺς ἄλλους προφήτας καὶ μετὰ τὸν μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλους, τὸν Ἰησοῦν. Ἐνεκα τούτου ὁ Θεὸς ἔστειλεν αὐτὸν ὡς τελευταῖον προφήτην, διὰ νά φωτίσῃ τοῦ ἀνθρώπους.

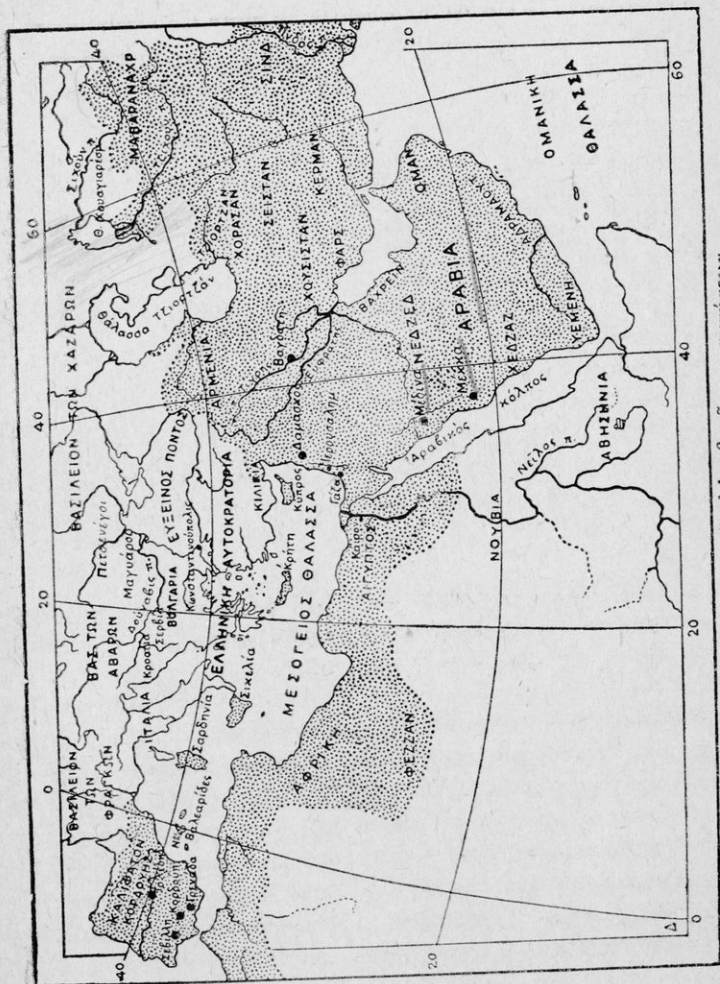
Ὁ Μωάμεθ ἐδίδασκεν ἀκόμη ὅτι ὑπάρχει μέλλουσα ζωὴ καὶ κρίσις. Κατ' αὐτὴν οἱ μουσουλμάνοι (πιστοὶ) θὰ κριθοῦν σύμφωνα μετὰς πράξεις των. Οἱ δίκαιοι θὰ ὑπάγουν εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἐκεῖ θὰ ζοῦν αἰωνίως ζωὴν εὐτυχῆ. Οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ τιμωροῦνται, ἀλλὰ προσωρινῶς μόνον. Αἰωνία κόλασις περιμένει μόνον τοὺς ἀπίστους. Αὐτοί, καὶ καλοὶ ἂν εἶναι, θὰ τιμωροῦνται αἰωνίως διὰ τὴν ἀπιστίαν των. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀπιστία τῶν διαφόρων λαῶν προέρχεται ἀπὸ ἄγνοϊαν, ἔχουν καθήκον οἱ Μουσουλμάνοι νά φέρουν αὐτοὺς καὶ μετὰ τὸ ἔξω εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν. Διὰ τοῦτο κατ' εὐθείαν εἰς τὸν παράδεισον πηγαίνουν, ὅσοι πιστοὶ φονεύονται εἰς τὸν πόλεμον χάριν τῆς διαδόσεως τῆς ἀληθινῆς πίστεως.

Ὅταν ἤρχισε νά διδάσκῃ τὴν νέαν του θρησκείαν ὁ Μωάμεθ, ἀμέσως πολλοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Εἰς τοῦτο πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ ἐπιληψία ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔπασχεν. Πολλάκις δηλ. κατελαμβάνετο ἀπὸ νευρικὰς κρίσεις, ἐπιπτε χάμαι, ἐγύριζεν ἄνω κάτω τοὺς ὀφθαλμούς, ἔβγαζεν ἀφροὺς ἀπὸ τὸ στόμα καὶ ἔτριζε τοὺς ὀδόντας. Ὅλα αὐτὰ ἐνόμισαν ὅτι προέρχοντα ἐκ τοῦ ὅτι συνωμίλει μετὰ τὸν Ἀρχάγγελον.

Ὅταν ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ ὀπαδοὶ του ἠδῆθησαν, οἱ εὐγενεῖς Μεκκανοὶ ἠπέλιθον νά τὸν φονεύσουν, καὶ ὁ Μωάμεθ ἠναγκάσθη νά φύγῃ ἀπὸ τὴν Μέκκαν καὶ νά ὑπάγῃ εἰς μίαν ἄλλην πόλιν τῆς Ἀραβίας, τὴν Μεδίναν (622). Ἡ φυγὴ αὐτῆ τοῦ Μωάμεθ (ἔξω) ἔπειτα ἐθεωρήθη ἀπὸ τοὺς Μουσουλμάνους ὡς μέγαν γεγονός, διότι ἐσώθη ὁ προφήτης. Δι' αὐτὸ τὸ ἔτος τοῦτο οἱ Μωαμεθανοὶ ἔχουν ὡς ἀρχὴν τῆς χρονολογίας των, ὅπως ἡμεῖς ἔχομεν τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τὴν Μεδίναν ὁ Μωάμεθ ἔφερε μετὰ τὸ μέρος του πολλοὺς

δπαδοὺς καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Μεκκανῶν. Ὁ πόλεμος διήρκεσε πολλὰ ἔτη. Ἐπὶ τέλους τὸ 630 οἱ Μεκκανοὶ ἀνεγνώρισαν αὐτὸν ὡς προφήτην.

Εἰκ. 10. Χάρτης τῶν Ἀραβικῶν κατακτήσεων.

Ἄφ' οὗ ὁ Μωάμεθ' ἔγινε κύριος τῆς Μέκκας, ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπὸ ὅλην τὴν Ἀραβίαν. Οὕτω ἀπετελέσθη ἓνα κράτος μὲ

θησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν ἀρχηγὸν τὸν Μωάμεθ. Ὀλίγον χρόνον ἔπειτα ἀπὸ αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ ἀπέθανε τὸ 632.

Κατακτήσεις τῶν Ἀράβων. Ὁ Μωάμεθ, ἀφ' οὗ ἔγινε κίριος ὅλης τῆς Ἀραβίας, ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ ὑποτάξῃ ὅλον τὸν κόσμον. Ἀλλὰ δὲν ἐπόφθασε νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὸ σχέδιόν του. Αὐτὸ ἐπροσπάθησαν νὰ κάμουν οἱ διάδοχοί του. Ἦρχισαν λοιπὸν τὸν πόλεμον καὶ ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

Ἐντὸς ὃ ἐτῶν κυριεύουν ὅλον τὸ περσικὸν κράτος καὶ ἀναγκάζουν ὅλους τοὺς Πέρσας νὰ γίνουν Μωαμεθανοί. Ἀπὸ τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ μόνον οἱ Χριστιανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἀνεκτοί. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ὑποτασσόμενοι λαοὶ ἔπρεπε νὰ γίνουν Μωαμεθανοὶ ἢ νὰ ἐξολοθρευθοῦν.

Συγχρόνως οἱ Ἀραβες εἰσβάλλουν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Κυριεύουν τὴν Δαμασκὸν καὶ ἔπειτα τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ Ἡράκλειος προσπαθεῖ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, ἀλλὰ τὸν νικοῦν καὶ μὲ δυσκολίαν κατορθώνει νὰ σώσῃ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ τὸν τίμιον Σταυρόν. Ἔως τὸ 640 οἱ Ἀραβες κυριεύουν ὅλην τὴν Συρίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Αἴγυπτον. Ἐπειτα κυριεύουν τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ περνοῦν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ κυριεύουν καὶ αὐτήν.

6. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου (641—717).

Πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

Τὴν κατακτητικὴν ὁρμὴν τῶν Ἀράβων ἐσταμάτησαν οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου. Οἱ Ἀραβες, ἀφ' οὗ ἔγιναν κύριοι τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, δὲν ἤσ'χασαν, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν τὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐπὶ τοῦ ἐγγόνου τοῦ Ἡρακλείου Κωνσταντος (642—668) κατασκευάζουν στόλον καὶ δι' αὐτοῦ κυριεύουν τὴν Κύπρον καὶ τὴν Ρόδον. Συγχρόνως εἰσβάλλουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ κυριεύουν πολὺ μέρος αὐτῆς. Ὁ Κωνσταντὸς ἐπιτίθεται ἐναντίον των καὶ κατορθώνει νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἀφήσουν τὰ κατακτητικὰ των σχέδια.

Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Κωνσταντος Κωνσταντίνου Δ'

τοῦ ἐπονομαζομένου Πωγωνάτου (668—68b) ἀποφασίζουν νὰ κτυπήσουν τὸ ἑλληνικὸν κράτος· εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν του. Ἐτοιμάζουσι λοιπὸν πολὺν στρατὸν καὶ στόλον καὶ ἔρχονται εἰς τὴν Κων)πολιν καὶ τὴν πολιορκοῦν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ἡ πολιορκία διήρκεσεν 7 ἔτη (671—678). Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος κατώρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ ὅλας τὰς ἐπιθέσεις των καὶ ἐματαιώσῃ τὴν ἐπιχείρησίν των. Εἰς τοῦτο ἐβοήθητε πολὺ αὐτὸν τὸ λεγόμενον ὑγρὸν πῦρ. Τὸ πῦρ τοῦτο εἶχεν ἐφεύρει ἓνας μηχανικὸς ὀνομαζόμενος Καλλίνικος, ἦτο δὲ κατασκευασμένον ἀπὸ διαφόρους ἐμπρηστικὰς ὕλας. Τὸ ἔρριπτον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μὲ σωλήνας καὶ δὲν ἔσβηνεν οὔτε μὲ τὸ νερόν.

Μὲ αὐτὸ λοιπὸν οἱ Ἕλληνας ἀπέκρουσαν ὅλας τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων καὶ ἐπὶ τέλους τοὺς ἠνάγκασαν ἔπειτα ἀπὸ 7 χρόνια, ἀφοῦ ἔχασαν πολὺν στρατὸν καὶ στόλον, νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν.

Ἡ νίκη αὐτὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἔχει μεγάλην σημασίαν. Ἡ νίκη αὐτὴ δὲν ἔσωσε μόνον τὴν Κων)πολιν, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανούς. Δικαίως λοιπὸν οἱ μὲν κάτοικοι τῆς Κων)πόλεως ἔσπευσαν νὰ εὐχαριστήσουν τὴν Παναγίαν δια τὴν σωτηρίαν των καὶ ἤνωσαν τὴν ἀνάμνησιν καὶ τῆς πολιορκίας αὐτῆς μὲ τὸν «Ἀκάθιστον Ὑμνον», οἱ δὲ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης ἔστειλαν πρέσβεις νὰ συγχαροῦν τὸν Κωνσταντῖνον διὰ τὸ μέγαλον του κατόρθωμα. X

7. Δευτέρα πολιορκία τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

Οἱ Ἀραβες καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρώτης πολιορκίας δὲν ἐγκατέλειψαν τὸ σχέδιον νὰ κατακτήσουν τὴν Κων)πολιν. Τὸν Κωνσταντῖνον Δ' εἶχον διαδεχθῆ αυτοκράτορες ἀνίκανοι. Ἐκ τούτου ἐπωφελοῦμενοι οἱ Ἀραβες ἤρχισαν πάλιν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐπὶ τέλους, ἀφ' οὗ παρεσκευάσαν πολὺν στρατὸν καὶ στόλον, τὸ 717 ἔρχονται καὶ πολιορκοῦν δευτέραν φορὰν τὴν Κων)πολιν. Τὴν πόλιν καὶ τὸ κράτος ἔσωσε τότε ὁ στρατηγὸς Λέων ὁ Ἰσαυρός, ὁ ὁποῖος πρὸ ἕξ μηνῶν εἶχε κατορθώσει νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον.

Ἡ δευτέρα αὐτῆς πολιορκία τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

* Διτ. Χωροφᾶ.— Ἱστορία Β' Ἑλληνικοῦ, ἐκδόσις δ'.

5

βων διήρκεσεν ἕνα ἔτος. Ὁ Λέων τοὺς ἐνίκησε πολλάκις, καὶ μετὸ ὑγρὸν πῦρ κατέστρεψε τὸν στόλον των. Οἱ Ἀραβες ἀναγκάζονται νὰ φύγουν ἄπρακτοι, ἀφ' οὗ ἔπαθαν μεγάλας καταστροφάς. Ἀλλὰ καὶ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου των εἰς τὸ ταξίδιον κατελήφθησαν ἀπὸ φοβερὰν τρικυμίαν καὶ κατεστράφησαν. Αἱ ζημίαι τῶν Ἀράβων εἶναι καταπληκτικαί. Ὑπολογίζεται ὅτι ἐχάθησαν 2500 πλοῖα καὶ 500 περίπου χιλ. ἄνδρες.

Μετὴν ἀποτυχίαν καὶ τῆς δευτέρας αὐτῆς πολιορκίας τῆς Κων)πόλεως ἡ ὀρμὴ τῶν Ἀράβων ἐσταμάτησεν ὀριστικῶς. Καὶ τῆς πολιορκίας δὲ αὐτῆς τὴν ἀνάμνησιν ἡ Ἐκκλησία ἤνωσε μετὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον. Ὡστε δι' αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία πανηγυρίζει τὴν ἀνάμνησιν τριῶν πολιορκιῶν τῆς Κων)πόλεως, τῆς πολιορκίας τῶν Ἀράβων ἐπὶ Ἡρακλείου καὶ τῶν δύο τῶν Ἀράβων ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγονάτου καὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου.

Εἰς τὸν Λέοντα ὅμως δὲν ὀφείλεται μόνον ἡ σωτηρία τῆς Κων)πόλεως ἀπὸ τῶν Ἀράβων. Αὐτὸς προσέτι ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ Κράτους, διὰ τῆς ὁποίας προητοιμάσθη ἡ ἀκμὴ αὐτοῦ. Ἀλλὰ, πρὸ τοῦ νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἔργον αὐτοῦ, εἶναι καιρὸς νὰ ἴδωμεν, ποία ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς πλέον Αυτοκρατορίας κατὰ τοὺς χρόνους τούτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ ΤΟΥ 8ου ΑΙΩΝΟΣ

Α. Τὸ κράτος.

Ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἤρχισεν ἀπὸ τὸν χωρισμὸν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἐπὶ Ἀρκαδίου κατὰ τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰῶνος καὶ συνεπληρώθη ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου. Ἡ φιλολογία του, ἡ τέχνη του, ὅλαι αἱ συνήθειαι τῆς ζωῆς, καὶ πρὸ πάντων ἡ γλῶσσά του εἶναι πλέον ἑλληνικά. Ἡ ἑλληνικὴ ἔχει νῦν πλέον ἢ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὰ ὄρια τοῦ κράτους τώρα εἶναι περιορισμένα. Ἡ Ἰταλία σχεδὸν ὅλη, ἡ Συρία, ἡ Παλαιστίνη καὶ ἡ Αἴγυπτος ἀπεσπάσθησαν ἀπ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ τὸ κράτος περιορίσθη εἰς τὰς καθαρῶς ἑλληνικὰς χώρας, τοῦτο δίδει εἰς αὐτὸ περισσοτέραν συνοχὴν καὶ τὸ κάμνει ἱκανὸν ὄχι μόνον νὰ ζήσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ μεγαλοουργήσῃ καὶ νὰ γίνῃ τὸ ἰσχυρότερον καὶ τὸ μόνον πολιτισμένον κράτος τοῦ κόσμου.

Ὅντως ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία εἶναι τὸ μόνον κράτος τοῦ κόσμου κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, τὸ ὁποῖον ἔχει ὀργανωμένην θαυμασιῶς τὴν διοίκησίν του. Ἐπίσης εἰς αὐτὴν μόνον ἀκμάζουσι τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Αὐτὴ δὲ μόνον λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως συγκεντρώνει διὰ τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας μυθώδεις θησαυρούς. Αὐτὴ τέλος μόνον ἔχει στρατὸν καὶ στόλον ἰσχυρότατον καὶ πρωτεύουσαν ἀπόρθητον τὴν Κωνσταντινούπολιν, πρὸ τῶν τειχῶν τῆς ὁποίας ὅλαι αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων θραύονται. Δικαίως λοιπὸν ὅλος ὁ τότε κόσμος ἐθεώρει τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν κράτος παγκόσμιον καὶ τὸν βασιλέα αὐτῆς ὡς τὸν νόμιμον αὐτοκράτορα τοῦ κόσμου.

Ὁ αὐτοκράτωρ. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας εἶναι ἀπόλυτος μοναρχία. Ὁ βασιλεὺς κατέχει τὴν ἀρχὴν ὄχι ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ, ὅπως ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ ἐλέω Θεοῦ, τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις ἐπὶ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ὁ προστάτης τῆς ἐκκλησίας καὶ προεδρεύει καὶ ἐκτελεῖ τὰς ἀποφάσεις τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. Ὁ βασιλεὺς ἔχει εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὅλην τὴν διοικητικὴν ἐξουσίαν. Ἐπομένως διορίζει καὶ παύει κατὰ βούλησιν ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ὁ ὑπέρτατος διοικητὴς ἀπονέμων τὴν δικαιοσύνην διὰ τῶν δικαστηρίων. Ἐπομένως ὡς τοιοῦτος δὲν ὑπόκειται εἰς νόμους, διότι τοιοῦτος εἶναι ἡ θέλησις του. Ὁ βασιλεὺς τέλος εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἐξουσία λοιπὸν τοῦ βασιλέως εἶναι ἱερὰ καὶ ἀπεριόριστος. Τοῦτο δεικνύει καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐξωτερικὴ του παράστασις. Παρουσιάζετο μὲ ἐνδυμασίαν πολυτελεῆ, ἡ ὁποία ἔλαμπεν ἀπὸ τὰ διάφορα χρώματα καὶ ἤστραπτεν ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους. Ἡ ἐνδυμασία τῶν αὐτοκρατόρων ἦτο σχεδὸν ὁμοία μὲ τὴν σημερινὴν ἀρχιερατικὴν ἐνδυμασίαν. Ἐφόρουν δηλ. χιτῶνα, ὁ ὁποῖος ἔφθανεν ἕως τοὺς πόδας (στιχάριον) μὲ ζώνην εἰς τὸ μέσον, ὑπεράνω δὲ αὐτοῦ χλαμύδα (σάκκος), ἐπὶ τῶν ὤμων πλατεῖαν ταινίαν (ὠμοφόριον), εἰς τὴν κεφαλὴν στέμμα μὲ σταυρὸν εἰς τὴν κορυφὴν (μίτρα), καὶ εἰς τοὺς πόδας ὑποδήματα κόκκινα μὲ χρυσοκεντήτους ἀετούς. Ἐκτὸς τούτου ὡς σύμβολα τῆς ἐξουσίας τῶν ἐκράτου εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα σκήπτρον καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν σφαῖραν, ἡ ὁποία παρίστανε τὴν γῆν. Εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις, εἰς τὰς παρουσιάσεις ξένων ἡγεμόνων καὶ πρέσβων ὁ αὐτοκράτωρ ἐν μέσῳ τῶν ἀναλαμπῶν τῶν στολῶν, τὰς ὁποίας φοροῦν ὅλοι οἱ περὶ αὐτόν, ἐν μέσῳ τῆς μυθώδους πολυτελείας τῶν ἀνακτόρων μεγαλοπρεπῆς καὶ ἀποστράπτων ἐκ τῆς ἐνδυμασίας του παρουσιάζετο ἐπὶ τοῦ θρόνου του ὡς θεός.

Ὁ πατριάρχης. Εἶδαμεν (σελ. 42) πῶς κατ' ἀρχὰς ὀργανώθη ἡ ἐκκλησία κάθε μέρους μὲ τοὺς διακόνους τῆς, τοὺς πρεσβυτέρους τῆς καὶ τὸν ἐπίσκοπόν τῆς καὶ ὅτι αἱ διάφοροι ἐκκλησία εὐρίσκοντο εἰς σχέσεις ἀναμεταξύ των. Ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίου καθιερώθη, ὡσάκις ἐπρόκειτο περὶ σπουδαίου ζητήματος, νὰ συνέρχωνται ἀντιπρόσωποι ἀπὸ ὅλας τὰς ἐκκλησίας διὰ νὰ

λύουν αὐτό, καὶ αἱ συνελεύσεις αὐταὶ ὀνομάσθησαν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι. Κατ' ἀρχὰς λοιπὸν ἡ ἐκκλησία κάθε ἐπαρχίας ἦτο ἀνεξάρτητος. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων ὑπετάχθησαν εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας (μητροπόλεως), ὁ ὁποῖος ὀνομάσθη μητροπολίτης. Μερικαὶ πάλιν μητροπόλεις ἔνεκα τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν ἐθεωρήθησαν ἀνώτεροι ἀπὸ τὰς ἄλλας. Αὐταὶ ἦσαν τῆς Ῥώμης, τῶν Ἱεροσολύμων, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθη καὶ ἡ τῆς Κων)πόλεως μετὰ τὴν κτῆσιν αὐτῆς. Οἱ ἐπίσκοποι αὐτῶν ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ πατριάρχου. Οἱ πατριάρχαι ὅλοι ἐθεωροῦντο ἴσοι, ὡς πρόεδρος δὲ μόνον ἐθεωρεῖτο ὁ τῆς Ῥώμης, διότι ἡ Ῥώμη ἦτο ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Ἀπ' οὗ ὅμως ἡ Ἰταλία, ἡ Συρία, ἡ Παλαιστίνη καὶ ἡ Αἴγυπτος ἀπεσπάρθησαν ἀπὸ τοῦ κράτους, ὁ πατριάρχης τῆς Κων)πόλεως ἀπέβη ὁ μόνος πατριάρχης εἰς αὐτό, καὶ ἐπομένως ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τοῦ κράτους. Ἦτο πλουσιώτατος, διότι διέθετεν ὡς κύριος τὴν μεγάλην περιουσίαν τῆς ἐκκλησίας. Ἦτο ἰσχυρότατος, διότι εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του τοὺς μοναχοὺς καὶ τὸν κλῆρον, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ἐπομένως ὁ πατριάρχης ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ κράτος, ὅπως ἐγένεν ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου, ἀλλὰ καὶ ἠδύνατο νὰ μὴν ἀκούσῃ τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ νὰ ἐξεγείρῃ τὸν λαὸν εἰς στάσιν καὶ νὰ καταβιβάσῃ καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοκράτορας.

Τὰ δύο λοιπὸν ἀξιώματα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πατριάρχου ἦσαν ἀνεξάρτητα. Συνέβαιεν ὅμως, ὡσάκις ἐβασίλευεν ἀνὴρ ἰσχυρὸς, νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν του εἰς τὸν πατριάρχην καὶ νὰ διευθύνῃ τὴν ἐκκλησίαν. Ὅσάκις πάλιν ὁ βασιλεὺς ἦτο ἀνήλικος ἢ ἀνὴρ ἀδυνατοῦ χαρακτῆρος, ὁ πατριάρχης ἐγένετο παντοδύναμος. Πάντοτε ὅμως ἡ δύναμις τοῦ πατριάρχου ἐχρησίμευεν ὡς φραγμὸς εἰς τὴν παντοδυναμίαν τοῦ αὐτοκράτορος.

2. Τὰ γράμματα.

Ἡ παιδεία. Οἱ μεσαιωνικοὶ Ἕλληνες οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ μελετοῦν τὰ συγγράμματα τῶν προγόνων των. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι

ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις εἶχε χαρακτηῆρα θρησκευτικόν. Ὡς σχολεῖα αὐτῆς ἐχρησίμευον αἱ μοναὶ καὶ οἱ νόρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν. Αὐτοῦ οἱ παῖδες ἐδιδάσκοντο ἀπὸ μοναχῶν ἢ ἱερεῖς ἀνάγνωσιν γραφῆν καὶ ἀρίθμωσιν, ἀνεγίνωσκον δὲ τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς ἐκκλησίας καὶ τοὺς βίους τῶν Ἁγίων. Ἄλλ' ὅμως κάθε μορφωμένος ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ ἔχη ἀναγνώσει τοὺς κυριωτέρους Ἑλληνας συγγραφεῖς. Τὴν μόρφωσιν αὐτὴν ἐλάμβανον εἰς σχολεῖα ἀνώτερα ἀπὸ διδασκάλους ἰδιωτικούς. Ἐκτὸς δὲ τῶν σχολείων αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ ἀνώτεροι φιλοσοφικαὶ σχολαὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Βηρυττόν, τὴν Γάζαν, τὴν Τύρον καὶ ἰδίως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μάλιστα ὑπῆρχε καὶ εἶδος Πανεπιστημίου σημερινοῦ, τὸ Πανδιδασκῆριον, τὸ ὁποῖον ἰδρῦθη τὸ 425.

Ἡ λογοτεχνία. Οἱ μεσαιωνικοὶ Ἕλληνες δὲν ἤροῦντο μόνον εἰς τὸ νὰ μελετοῦν τοὺς ἀρχαίους, ἀλλὰ ἔκαμναν καὶ ἰδικὰ τῶν συγγράμματα. Ἰδίως ἠγάπων πολὺ νὰ γράφουν ἱστορίαν. Περίφημος δὲ ἱστορικὸς κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εἶναι ὁ Προκόπιος, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἱστορικὰ συγγράμματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

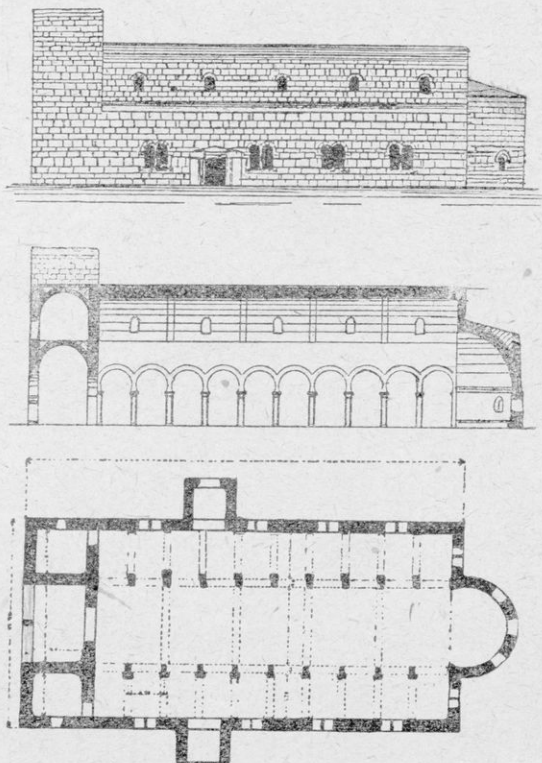
Καὶ τὰ θεολογικὰ συγγράμματα κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ἀφθονα. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ ἀνάγκη τῆς στερεώσεως τῆς πίστεως καὶ τῆς καταπολεμήσεως τῶν διαφόρων αἰρέσεων. Οἱ ἐπισημότεροι δὲ συγγραφεῖς εἶναι οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας Βασίλειος ὁ μέγας, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Αὐτοὶ δὲ διέπρεψαν καὶ ὡς ἐκκλησιαστικοὶ ῥήτορες καὶ μάλιστα ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ μεγαλύτερος ῥήτωρ τῆς Χριστιανισμοῦ.

Ἄλλο τέλος εἶδος τοῦ πεζοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον καλλιεργεῖται κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, εἶναι τὸ μυθιστόρημα.

Καὶ εἰς ὅλα ἐπίσης τὰ εἶδη τῆς ἀρχαίας ποιήσεως καταγίνονται πολὺ οἱ μεσαιωνικοὶ Ἕλληνες. Ἰδίως ὅμως εὐδοκιμοῦν εἰς ἓνα νέον εἶδος αὐτῆς, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν. Τὰ ποιήματα αὐτῆς ὀνομάζονται ὕμνοι. Πολλοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς ὕμνους αὐτοὺς ψάλλονται ἀκόμη εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Οἱ ποιηταὶ τῶν ὕμνων ὀνομάζονται μελῳδοί, καὶ περιφημότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Ῥωμανὸς καὶ ὁ Πατριάρχης Σέργιος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τοὺς χαιρετισμοὺς τῆς Παναγίας.

3. Η τέχνη.

Καὶ ἡ τέχνη ἢ βυζαντινὴ, ὅπως καὶ ἡ λογοτεχνία, ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, μετὴν διαφορὰν ὅτι τώρα εἶναι συνδυασμένη μετὴν χριστιανικὴν θρησκείαν.

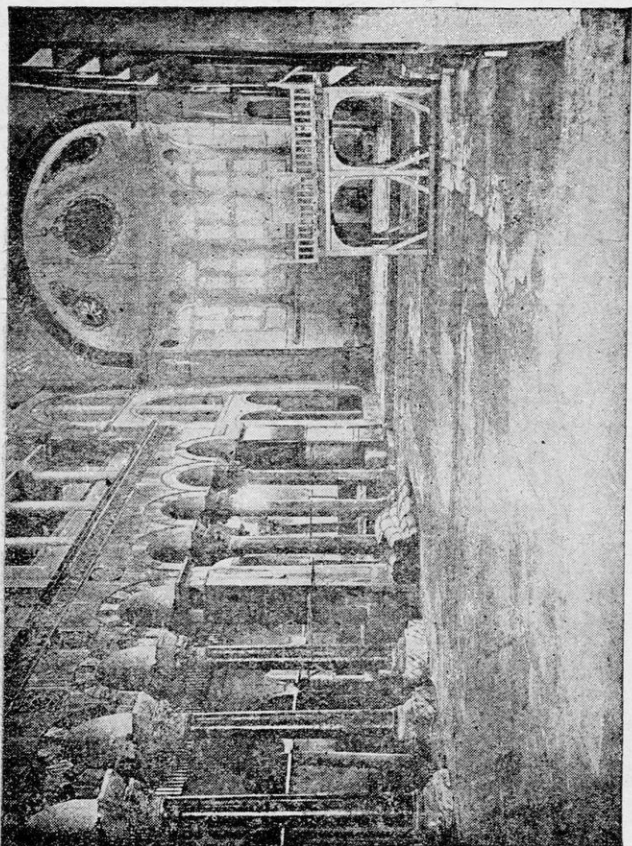

Εἰκ. 11. Δρομικὸς Ναός.

Ἡ ἀρχιτεκτονική. Τὰ παλάτια τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τὰ ἄλλα δημόσια καὶ ἰδιωτικά οἰκοδομήματα κατεστράφησαν. Εὐτυχῶς διεσώθησαν πολλοὶ ναοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους μανθάνομεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς.

Οἱ ναοὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχουν τὸ σχῆμα τῶν ἀρχαίων. Ὁ ναὸς τώρα δὲν χρησιμεύει ὡς κατοικία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὡς

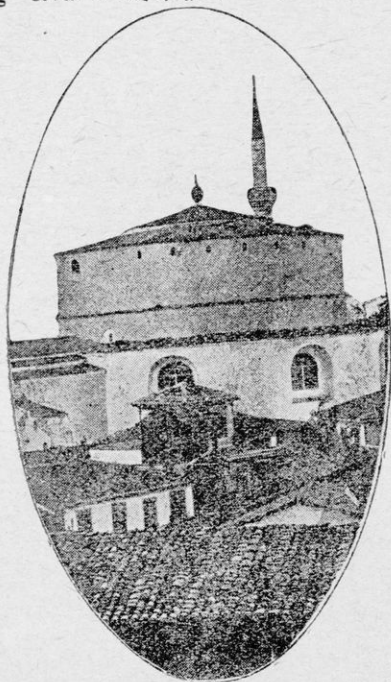
τόπος διὰ νὰ συνάζωνται οἱ Χριστιανοὶ καὶ νὰ προσεύχωνται. Ἐπρεπε λοιπὸν ἐσωτερικῶς νὰ εἶναι εὐρύχωρος. Κατ' ἀρχὰς οἱ ναοὶ ἦσαν ὀρθογώνια οἰκοδομήματα, τὰ ὅποια ἐσωτερικῶς διηροῦντο μὲ σειρὰς κιόνων εἰς τρία καὶ καμμίαν φορὰν εἰς πέντε

Εἰκ. 12. Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς Θεσσαλονίκης.

μέρη. Τὸ μεσαῖον ἦτο εὐρύτερον καὶ υψηλότερον καὶ εἶχεν ὑψηλὰ εἰς τοὺς τοίχους, οἱ ὅποιοι ἐπερίσσευαν ἀπὸ τὰ πλάγια μέρη, παράθυρα. Εἰς τὸ βάθος δὲ πρὸς ἀνατολὰς εἶχεν ἡμικυκλικὴν ἀψίδα. Ἐκεῖ ἐσχηματίζετο τὸ ἱερόν. Ἐμπρὸς δὲ ἀπὸ τὴν δυτικὴν πλευρὰν ὑπῆρχε στενὸς πρόδρομος, ὃ ὁποῖος ὠνομάζετο νάρθηξ.

Ἐμπρὸς τέλος ἀπὸ ὅλον τὸ οἰκοδόμημα ὑπῆρχεν αὐλὴ μὲ μίαν βρύσιν εἰς τὸ μέσον. Αἱ ἐκκλησίαι αὐταὶ ὀνομάζονται βασιλικαὶ ἢ δρομικοὶ ναοὶ (εἰκ. 11). Μὲ αὐτὸ τὸ σχέδιον ἐκτίσθησαν ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τῶν διαδόχων του, ὅπως καὶ ἡ παλαιὰ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὴν Κωνσταντινῶν. Τοιοῦτος εἶναι ὁ περίφημος ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου

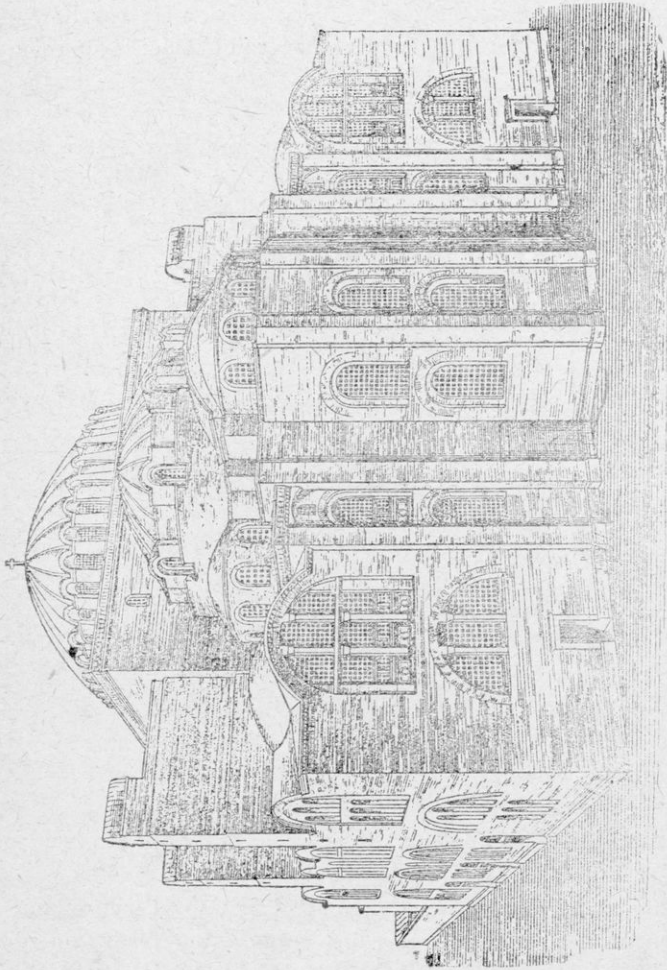

Εἰκ. 13. Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Θεσσαλονίκης

τῆς Θεσσαλονίκης, ὃ ὁποῖος ἐκτίσθη τὸν ἕκτον αἰῶνα, ἐκάλῃ δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν (1917) πυρκαϊὰν τῆς πόλεως (εἰκ. 12).

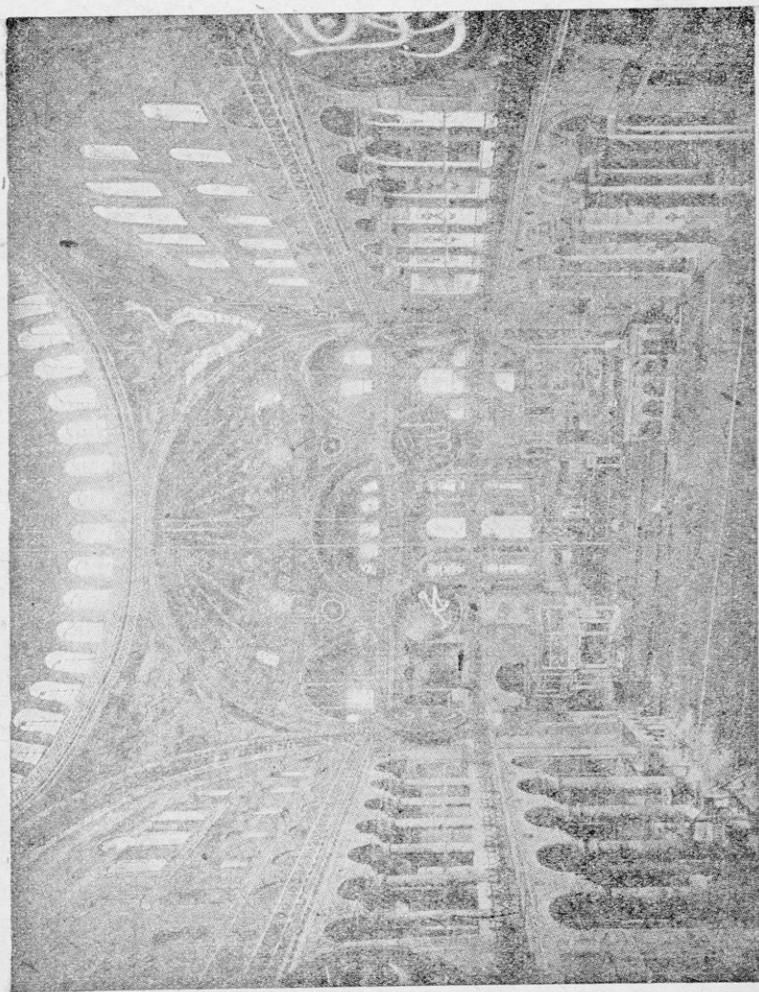
Ἐπίσης εἰς τοὺς πρώτους χρόνους οἱ Ἕλληνες ἐκτίζον καμμιὰν φορὰν τὰς ἐκκλησίας των μὲ σχῆμα στρογγύλον καὶ τὰς ἐσκέπαζον μὲ θόλον. Τὸ σχῆμα ἐπῆραν ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα μανσωλεῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν τάφοι στρογγύλοι, καὶ ἀπὸ τὸ Πάνθεον τῆς Ῥώμης. Τοιοῦτος εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Θεσσαλονίκης (εἰκ. 13).

Ἐπὶ τέλους ἡ χριστιανικὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἔλαβε τὸν καθαρὸν βυζαντινὸν τῆς ῥυθμὸν μὲ τὸν νέον γὰρ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὃ ὁποῖος ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἰς αὐτὸν ἐσυνδυάσθη

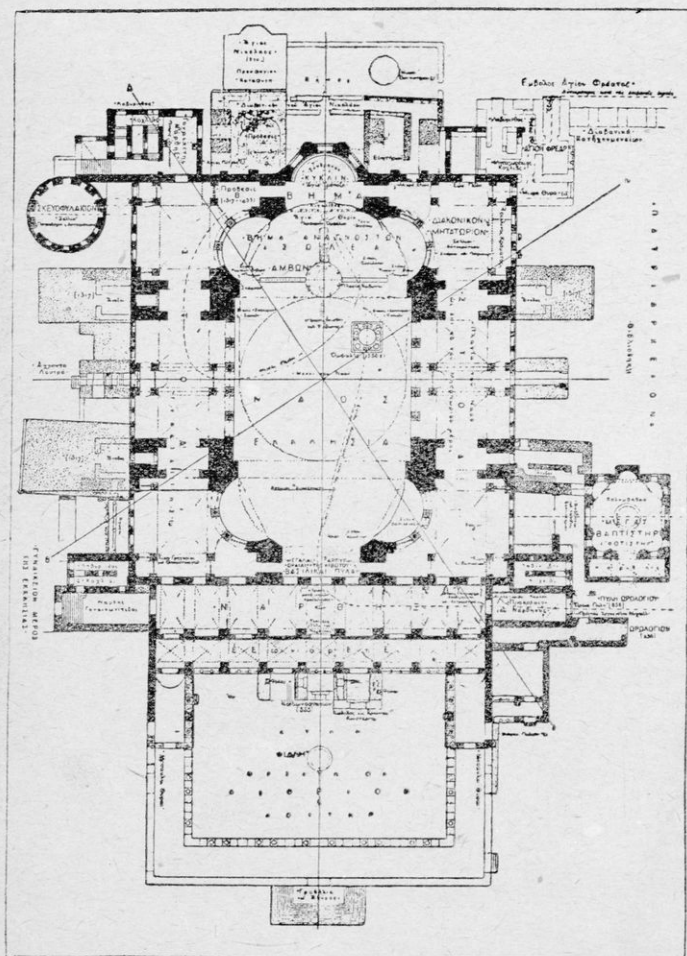
Εἰκ. 14. Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

ἡ μακρὰ βασιλικὴ μὲ τὸ θολωτὸν οἰκοδόμημα καὶ ἐοικεπίασθη τετραγώνος τόπος μὲ σφαιρικὸν θόλον. Ἀρχιτέκτονες τοῦ ναοῦ ἦσαν οἱ ἐκ Μ. Ἀσίας Ἀνθέμιος ὁ Τραλλιανὸς καὶ Ἰσιδώρος ὁ Μιλήσιος (εἰκ. 14).

Εἰκ. 15. Τὸ ἑσωτερικὸν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ εἶναι τὸ ἐξῆς· τὸ ὅλον κτίριον εἶναι ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα. Εἰς τὸ μέσον τοῦ οἰκοδομήματος ὑψοῦνται

Εἰκ. 16. Κάτοπις τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

4 γιγάντιοι στῦλοι, οἱ ὅποιοι συνδέονται μεταξύ των με ἀψίδας. Ὑπεράνω τοῦ τετραγώνου αὐτοῦ χώρου κατεσκευάσθη θόλος ἡμισφαιρικός, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ γῦρος ἐγγίζει τὴν κορυφὴν τῶν ἀψίδων.

Τέσσαρα δὲ μεγάλα τρίγωνα γειμίζουσι τὰ μεταξὺ τῶν ἀψίδων κενὰ καὶ ἐγγίζουσι ὅλην τὴν περιφέρειαν τοῦ θόλου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ ἀρχιτέκτονες ἐσκεπασαν τετράγωνον οἰκοδόμημα μὲ στρογγύλον θόλον. Ἀνατολικῶς καὶ δυτικῶς τοῦ κυρίου θόλου ὑπάρχουσι δύο μεγάλα ἡμιθόλια καὶ τὸ μὲν ἀνατολικὸν ἡμιθόλιον

Εἰκ. 17. Ὁ Χριστὸς ὡς καλὸς ποιμὴν.

καταλήγει εἰς τὸ ἱερόν, τὸ δὲ δυτικὸν εἰς τὸν ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ διπλοῦν νάρθηκα. Τὰ δύο ἄλλα τόξα τὸ βόρειον καὶ τὸ νότιον κλείονται μὲ τοῖχον, ὃ ὁποῖος ἔχει δύο σειρὰς κίονων, τὴν μίαν ἐπάνω εἰς τὴν ἄλλην. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ναὸς διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλάγια εἶναι μὲ δύο πατάματα.

Τὸ ἐπάνω πάτωμα εἶναι ὁ γυναικωνίτης, ὁ ὁποῖος ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος, (εἰκ. 15 καὶ 16).

Αὐτὸ ἦτο τὸ σχέδιον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Διὰ τὸ νὰ κτισθῇ ὁ ναὸς αὐτὸς εἰργάζοντο 100 ἀρχιτέκτονες μὲ 100 τεχνίτας ὁ καθένας ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ἐπὶ 7 ἔτη περίου. Τὰ ἐγκαίνιά του ἔγιναν τὴν 27 Δεκεμβρίου 537. Τόση

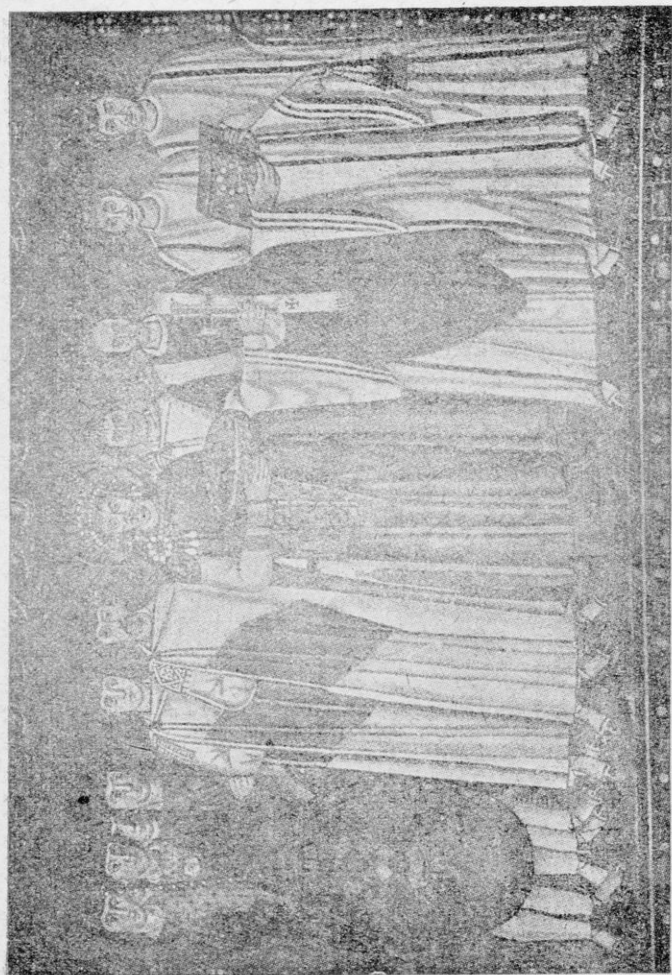

Εἰκ. 18. Ὁ Χριστὸς μὲ μορφήν ἰδανικὴν.

δὲ ἦτο ἡ χαρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ, ὥστε κατὰ τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαίνιων, ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναόν, ἔτρεξεν εἰς τὸν ἄμβωνα (ἔξέδρα εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας), ἔτεινε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπε: «Δόξα εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος μὲ ἠξίωσε νὰ κάμω τοιοῦτον ἔργον. Σὲ ἐνίκησα Σολομῶν».

Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ ὑπερηφανευθῇ διὰ τὸ ἔργον αὐτό. Καὶ σήμερον ἀκόμη, ὅτε ὁ ναὸς εἶναι γυμνός,

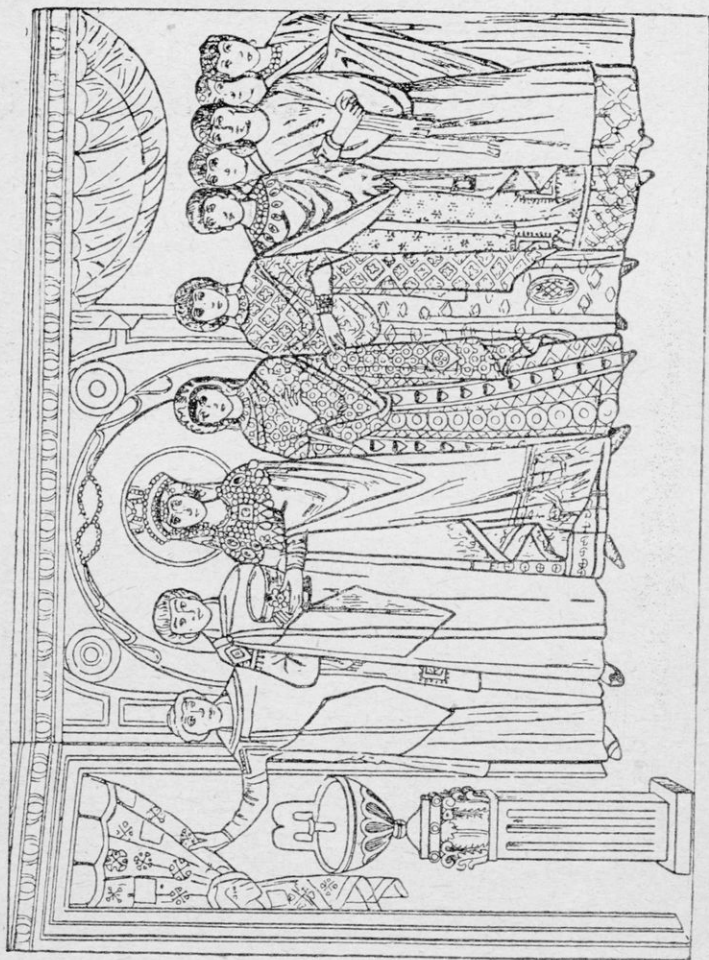
ἡ ἐντύπωσις, ἡ ὁποία παράγεται εἰς τὸν ἐπισκέπτην εἶναι καταπληκτικὴ. Ὅταν σταθῇ κανεὶς κάτω ἀπὸ τὸν θόλον αὐτοῦ, αἰσθάνεται πραγματικῶς ὅτι εὐρίσκεται εἰς οἶκον Θεοῦ καὶ ἡ ψυχὴ

Εἰκ. 19. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ αὐλή του (ψηφιδωτὸν τῆς Ραβέννης).

του ἀναβαίνει εἰς τὸν οὐρανόν. Ἀλλὰ πολὺ μεγαλυτέρα ἦτο ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμνε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἕνεκα τοῦ ἐσωτερικοῦ του στολισμοῦ. Οἱ τοῖχοι ἐκαλύπτοντο μὲ πολὺ-

χρωμα μάρμαρα και μωσαϊκά. Τὸ εἰκονοστάσιον ἐκαλύπτετο ἀπὸ πλάκας ἀργύρου και εἶχε τοὺς κίονας ἀργυροῦς. Ἡ ἀγία τράπεζα ἦτο κατασκευασμένη ἀπὸ χυτὸν χρυσὸν και ἐστολίζετο μὲ πολυτί-

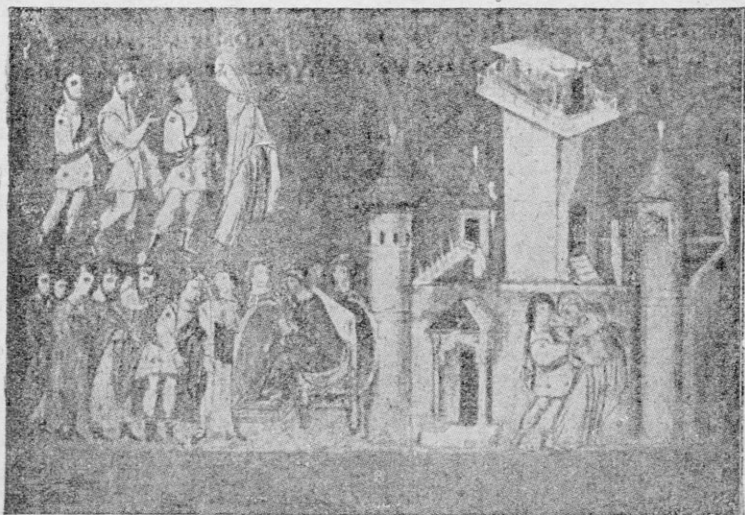

Εἶκ 20. Ἡ Θεοδώρα και ἡ αὐλή της (ψηφιδωτὸν τῆς Ραβέννης).

μοὺς λίθους και μαργαρίτας. Εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας ὑψοῦτο δ' ἄμβων μαρμαρίνος μὲ ἀργυρᾶ κάγκελα. Μεταξὺ δὲ τῶν κίωνων ἐκρέμαντο ἀπὸ μακρᾶς ἀλύσεις χιλιάδες κανδηλῶν.

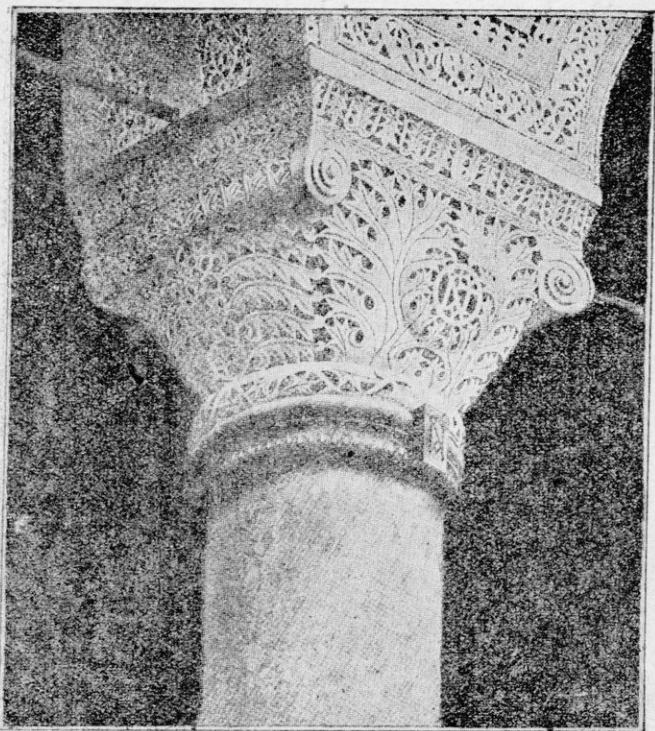
Εἰκ. 21. Πομπή Ἁγίων γυναικῶν (ψηφιδωτὸν τῆς Ῥαβέννης).

Εἰκ. 22. Ὁ Ἰσαὰκ παρὰ τῷ Ἀβιμέλεχ (μικρογραφία 5—6 αἰῶνος).

Ἄντ. Χωραφᾶ.—Ἱστορία Β' Ἑλληνικοῦ, ἔκδοσις δ'. 6
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Με τὴν ἁγίαν Σοφίαν ἐδημιουργήθη νέον οἰκοδομικὸν σύστημα. Σύμφωνα μὲ αὐτὸ τετράγωνος τύπος καλύπτεται μὲ ἡμισφαιρικὸν θόλον, ὃ ὁποῖος λέγεται τροῦλλος. Πλαγίως δὲ ὑπάρχουν μικρότερα διαμερίσματα σκεπαζόμενα μὲ καμάρας οὕτως, ὥστε ὅλον τὸ

Εἰκ 23. Κιονόκρανον Ἁγίας Σοφίας.

διάγραμμα τοῦ ναοῦ λαμβάνει σχῆμα σταυροῦ. Μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ μὲ μικρὰς πάντοτε μεταβολὰς κτίζονται ὅλοι οἱ ναοὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν.

Ἡ ζωγραφικὴ. Ἡ ζωγραφικὴ ἔμεινε περισσότερον πιστὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τέχνην ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν.

Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς πρώτης χριστιανικῆς τέχνης

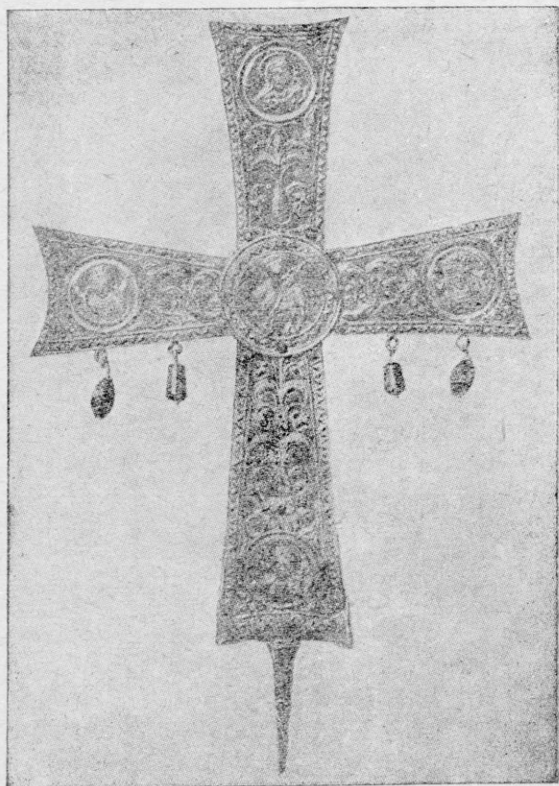
είναι ὁ συμβολισμός. Διὰ νὰ παραστήθουν τὸν Χριστὸν ἐξωγράφον ἓνα ἰχθύς ἢ ἓνα ἄμνον ἢ ἓνα ποιμένα μὲ πρόβατον εἰς τοὺς ὧμους. Ὁ ἰχθύς παριστάνει τὸν Χριστὸν διότι κάθε γράμμα τῆς λέξεως ἰχθύς εἶναι ἀρχικὸν τῶν λέξεων Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ. Ὁ ἄμνος ἦτο τὸ σύμβολον τοῦ θυιασθέντος Χριστοῦ. Ἡ δὲ παραστάσις τοῦ καλοῦ ποιμένος προῆλθεν ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Εὐαγγελίου «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τίθησι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων» (εἰκ. 17). Τοιαῦται παραστάσεις ὑπάρχουν εἰς τὰ ὑπόγεια νεκροταφεῖα (κατακόμβαι) τῶν πόλεων, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ καταδιωκόμενοι πρῶτοι Χριστιανοὶ κατέφευγον διὰ νὰ ἐκτελοῦν τὰ τῆς λατρείας των. Ἀργότερα ἡ χριστιανικὴ τέχνη προχωρεῖ. Οἱ ζωγράφοι παριστάνουν τὸν Χριστὸν μὲ μορφήν ἰδανικὴν ὡς νέον ἀγένειον ἐπὶ θρόνου (εἰκ. 18). Ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς παραστάσεις φαίνεται ὅτι ἡ ἀρχαία χριστιανικὴ τέχνη εἶναι συνέχεια τῆς μεταγενεστερας ἑλληνικῆς, δηλ. τῆς τέχνης τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς ὁποίας τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι θέλει νὰ κάμνη ἐντύπωνιν.

Εἰκ. 24. Ἄγγελος ἐπὶ πλακῶς ἐξ ἑλεφαντοστοῦ.

Κατόπιν ἡ ζωγραφικὴ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰῶνος ἀρχίζει

νά απομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ λαμβάνει ἰδικόν τῆς τύπον. Ὁ Χριστὸς παριστάνεται μὲ μορφήν Ἰουδαϊκὴν καὶ φυσιογνωμίαν σοβαρὰν καὶ μελαγχολικὴν. Ὁμοίως ἡ Παναγία, οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Ἅγιοι παριστάνονται σύμφωνα μὲ τὰς εἰδήσεις τοῦ Εὐαγγελίου.

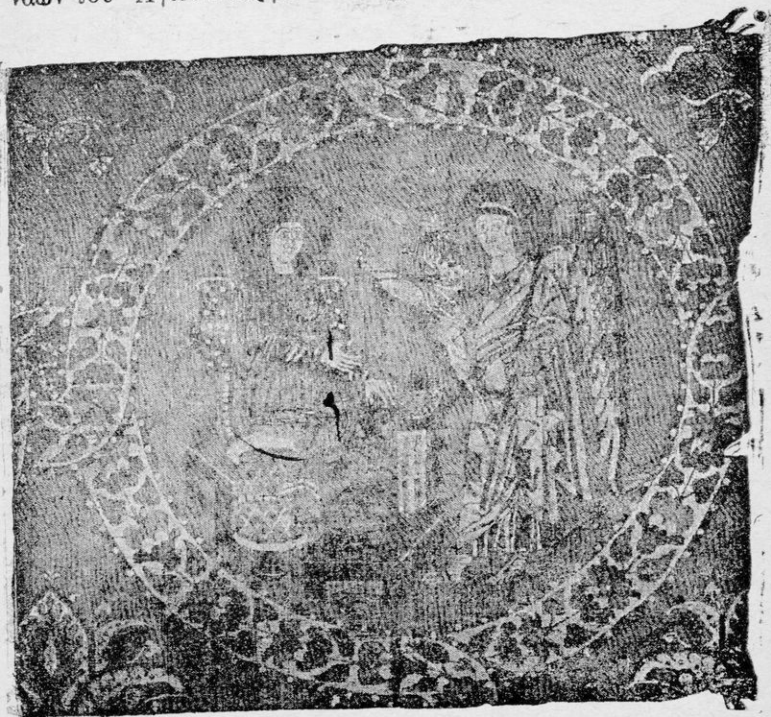

Εἰκ. 25. Σταυρὸς Ἰουστινιανοῦ Β'.

Αἱ ζωγραφίαι τῶρα δὲν γίνονται μόνον μὲ χρωστῆρα, ἀλλὰ μὲ ψηφίδας τεχνητὰς ἀπὸ ὕελον χρωματισμένην ἢ ἐπιχρυσωμένην. Αἱ ζωγραφίαι αὗται ὀνομάζονται ψηφιδωτὰ ἢ μωσαϊκὰ καὶ ἦσαν κατ'ἀλληλοὶ διὰ νὰ κάμνουν ἀπὸ μακρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὸν θεατὴν.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἄλλὰ οὔτε ζωγραφίαι μὲ χρωστῆρα, οὔτε ψηφιδωτὰ πολλὰ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐσώθησαν. Τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι ἄγνωστα, διότι οἱ Τοῦρκοι τὰ ἐσκέπασαν μὲ ἄσβεστον. Τὰ μόνα ψηφιδωτὰ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, πὺ διατηροῦνται, εἶναι τῶν ναῶν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν Θεσσαλονί-

Εἰκ. 26. Ὁ Εὐαγγελισμὸς (εἰκὼν κεντητὴ ἐπὶ ὑφάσματος).

κην καὶ τοῦ Ἁγίου Βιτελλίου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀπολλιναρίου εἰς τὴν Ἰταλικὴν πόλιν Ῥάβενναν (εἰκ. 19, 20 καὶ 21). Εἰς ὅλα αὐτὰ φαίνεται ὁ συνδυασμὸς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης μὲ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν σοβαρότητα τὴν θεολογικὴν.

Τὸ ἴδιον παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὰς μικρογραφίας τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, δηλ. εἰς τὰς ζωγραφίας, μὲ τὰς ὁποίας συνήθιζον νὰ στολίζουσαν τὰ περιθώρια τῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν προωρισμένα διὰ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς μεγιστάνας (εἰκ. 22).

① **Ἡ γλυπτική.** Ἡ γλυπτική ἐν γένει ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς εἶχε παραμεληθῆ. Τὰ ἀγάλματα δὲν εἰσῆχθησαν εἰς τὰς ἐκκλησίας, διότι ἐνθύμιζον τοὺς θεοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν. Δι' αὐτὸ ἡ γλυπτικὴ περιορίζεται μόνον εἰς τὸ νὰ σκαλίξῃ θαυμάσια κιονόκρανα (εἰκ. 23), καὶ μερικὰ ἀνάγλυφα. Ἐπίσης ἡ γλυπτικὴ καταγίνεται εἰς τὸ νὰ σκαλίξῃ ἐπὶ ἑλεφαντοστοῦ ἀνάγλυφα (εἰκ. 24) καὶ νὰ κατασκευάζῃ κομμοτεχνήματα καὶ σκευὴ ἐκ χρυσοῦ (εἰκ. 25). Εἰς μεγάλην δὲ τελειότητα ἔφθασαν τὰ κεντήματα ἐπὶ ὑφασμάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ἢ διὰ στολισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν ἢ διὰ τὰς ἐνδυμασίας τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας (εἰκ. 26).

④ **Ὁ ἰδιωτικὸς βίος.**

Εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ὅπως καὶ εἰς τὴν τέχνην, βλέπομεν συνδυασμένην τὴν λεπτότητα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ κατοικία. Τὰ ἀνάκτορα τῶν αὐτοκρατόρων (ιερὸν παλάτιον) ἀπετέλουν ὁλόκληρον φρούριον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε πλῆθος ἀπὸ μαρμάρινα μέγαρα μὲ ἓνα πάτωμα καὶ μὲ στέγας θολωτάς. Τὰ μέγαρα αὐτὰ συνεκοινώνουν ἀναμεταξύ των μὲ διαδρόμους στολισμένους μὲ στοάς, ἀγάλματα καὶ μαρμάρινα συντριβάνια. Εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματα ὑπῆρχον θαυμάσιαι αἴθουσαι μὲ τοὺς τοίχους στολισμένους ἀπὸ πολύχρωμα μάρμαρα καὶ ψηφιδωτά, μὲ παραπετάσματα χρυσαῖα, μὲ πολυτίμους περσικοὺς τάπητας, μὲ θρόνους χρυσοῦς καὶ μὲ πύλας κατασκευασμένας ἀπὸ ἄργυρον καὶ ἑλεφαντοστοῦν.

Ἐντὸς τοῦ ἀχανοῦς φρουρίου τοῦ παλατίου ὑπῆρχον ἐπίσης ἐκκλησίαι πολυτελεῖς, κῆποι, στέρναι, ἡλιακά, ἀποθήκαι τροφίμων, κατοικίαι διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, στρατῶνες, σταῦλοι κλπ.

Ἄλλὰ καὶ τῶν ἰδιωτικῶν κατοικιῶν ὁ πλοῦτος δὲν ἦτο πολὺ κατώτερος ἀπὸ τὸν πλοῦτον τοῦ παλατίου. Αἱ οἰκίαι ἐν γένει ἦσαν ἀπλᾶι μὲ ἓνα ἢ δύο πατώματα σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιον τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν. Τὰ δωμάτια δηλ. ἦσαν κτισμένα γύρω ἀπὸ μίαν αὐλὴν κλειστήν. Αἱ οἰκίαι τῶν πλουσίων εἶχον προσέτι καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς στοάς. Ὁ στολισμὸς ὅμως αὐτῶν ἦτο πολυτελής. Οἱ τοῖχοι τῶν δωματίων εἶναι στρωμένοι μὲ μάρμαρα

καὶ μὲ ψηφιδωτὰ ἢ ζωγραφίας. Τὰ ἐπιπλα εἶναι στολισμένα μὲ μοργαρίτας, μὲ ἑλεφαντοστοῦν καὶ μὲ σμάλτα. Καθίσματα εἶχον ὄλων τῶν εἰδῶν, καναπέδες, καρέκλες, πολυθρόνες. Βαρυτίμοι τέλος τάπητες ἐσκέπαζον τὸ πάτωμα καὶ πολύτιμοι λαμπτήρες ἐλαίου ἔδιδον γλυκὴν φῶς κατὰ τὴν νύκτα.

Ἡ ἐνδυμασία. Τὴν ἰδίαν πολυτέλειαν παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν. Αἱ ἐνδυμασίαι εἶναι μεταξωταὶ μὲ χρώματα κτυπητὰ καὶ μὲ χρυσᾶ κεντήματα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ ἐνδυμασία ἦτο ἀπλῆ, ὅπως καὶ τῶν ἀρχαίων. Ἐφόρουν χιτῶνα οἱ μὲν ἄνδρες κοντὸν καὶ ζωσμένον εἰς τὴν μέσσην μὲ ζώνην, αἱ δὲ γυναῖκες μακρὸν καὶ ζωσμένον συνήθως ὑψηλά. Ἐπάνω δὲ εἰς τὸν χιτῶνα ἐφόρουν τὸ ἱμάτιον. Ἐπίσης ἐφόρουν κάλτσες καὶ ὑποδήματα ἀπὸ δέρμα ἢ ἀπὸ μετάξι χρωματιστόν, συνήθως χαμηλὰ καὶ μακρὰ (μακρομύτικα). Ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες εἶχον κόμην μακράν, τὴν ὁποίαν ἐκούρευον, ὅταν ἐγίνοντο μοναχοί. Τὸ γένειον οἱ ἄνδρες συνήθως ἐκούρευον, ὥστε νὰ γίνεταί σφηνοειδές.

Κατόπιν ὅμως εἰς τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ ἰδίως τῶν γυναικῶν ἐγίναν πολλοὶ μεταβολαὶ ἐκ τῆς ἀνατολῆς. Μεγάλην ἀγάπην εἶχον πάντοτε οἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου εἰς τὰ κοσμήματα (περιδέραια, σκουλαρίκια, βραχιόλια, δακτυλίδια, ζώνας κ.λ.), τὰ ὁποῖα ἦσαν στολισμένα μὲ πολυτίμους λίθους.

Ἡ τροφή. Ἡ πολυτέλεια τῆς τραπέζης εἶναι ἐπίσης μεγάλη. Εἰς τὸ παλάτιον καὶ τὰ μέγαρα τῶν πλουσίων τὰ πινάκια, τὰ ποτήρια καὶ τὰ ἄλλα σκευὴ εἶναι ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ. Εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς τραπέζης ἐπικρατεῖ λεπτὴ κομψότης. Τὰ ἀρώματα καὶ τὰ ἄνθη εἶναι ἀφθονα. Τρώγουν συνήθως, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι, ἐξαπλωμένοι εἰς κλίνας, πρὸ τῶν ὁποίων εἶναι τοποθετημέναι τράπεζαι. Κοχλιάρια καὶ μαχαίρια εἶχον πάντοτε. Περονία κατ' ἀρχὰς δὲν ὑπῆρχον, ἀλλ' ἔτρωγον μὲ τὰς χεῖρας, καὶ δι' αὐτὸ πρὸ καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν ἦτο ἀπαραίτητον τὸ νύμφιον τῶν χεῖρῶν. Ἀργότερα ὅμως εἰσῆχθη καὶ ἡ χρῆσις τοῦ περονίου.

Ἡ συνήθης τροφὴ τοῦ λαοῦ ἦσαν μαῦρο ψωμί, ὄσπρια, λάχανα, τυρί, ψάρια παστὰ ἢ νωπά, κουκιά, ἐλαῖα. Ἐπίνον δὲ οἶνον (κρασί) ἢ τὸ λεγόμενον κυμινᾶτον, δηλ. νερὸν βραστὸν μὲ κύμινον. Εἰς τὰς τραπέζας ὅμως τῶν πλουσίων ὑπῆρχε ψωμί ἄσπρο, ψάρια νωπά, αὐγοτάραχον, καρabiδες, ἄστακοί, στρεῖδια καὶ κρέας ψητὸν παραγεμισμένον μὲ σκόρδον καὶ μὲ κρεμμύδι,

τυροὶ ἐκλεκτὸν καὶ ἄλλα φαγητὰ ὄχι πολὺ διάφορα ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας. Καὶ τὰ γλυκίσματα δὲ ἦσαν ἀφθονα. Συνήθως ἦσαν ζυμαρικά μὲ μέλι παραγεμιστὰ μὲ φιστίκια, κουκουνόρια καὶ ἀμύγδαλα, ἐπίσης κομπόσται ἀπὸ κίτρα, κυδώνια, μήλα καὶ ἀχλάδια. Μεγάλην ἐπίσης χρῆσιν ἔκαμνον καὶ τῶν ξηρῶν καρπῶν. Ὁ δὲ οἶνος, τὸν ὁποῖον ἔπινον οἱ πλούσιοι, ἦτο ἐκλεκτὸς τῆς Χίου, τῆς Μυτιλήνης, τῆς Κρήτης, τῆς Σάμου.

Τὰ ἥθη.—Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν τάξεις ἀριστοκρατικαὶ στηριζόμεναι εἰς τὴν καταγωγὴν δὲν ὑπάρχουν. Ὑπάρχουν ἡ ὑπαλληλικὴ ἀριστοκρατία, ἡ στρατιωτικὴ καὶ ἡ κτηματικὴ, ἀλλ' εἰς αὐτὸς κάθε ἕνας ἠμπορεῖ νὰ ἀνέλθῃ μὲ τὴν ἱκανότητά του. Ὁ λαὸς καταγίνεται ἢ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς ἢ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, καὶ συχνὰ εἰς τὰς μεγάλας πόλεις εἶναι ἀεργὸς τρεφόμενος ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον, ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ῥώμην.

Εἰς οἵανδήποτε ὄμωσ τάξιν καὶ ἂν ἀνήκῃ ὁ μεσαιωνικὸς Ἕλλην παρουσιάζει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ἕλληνος, ὅπως οὗτος ἔγινεν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Εἶναι εὐερέθιστος, ἐμπαθὴς, θρησκὸλόγητος, προληπτικός. Συνάμα ἔχει ὄξειαν ἀντίληψιν, μεγάλην περιέργειαν καὶ πολλὰς γνώσεις. Ἐμβαθύνει καὶ συζητεῖ τὰ λεπτότατα ζητήματα, καὶ ἀγαπᾷ νὰ κακολογῇ καὶ νὰ εἰρωνεύεται. Εὐχαριστεῖται δὲ μὲ τὰ μεγαλοπρεπῆ θεάματα, μὲ τὰς πομπὰς τοῦ παλατίου καὶ μὲ τὰς ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς. Δι' αὐτὸ ὄλος ὁ βίος τῶν κατοίκων τῆς Κων)πόλεως στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸ παλάτιον, τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἱππόδρομον.

Τὸ παλάτιον μὲ τὰς μεγαλοπρεπεῖς τελετὰς του; τὰς παρουσιάσεις, τὰ γεύματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὅλα κανονισμένα μὲ αὐστηρὰν ἐθιμοτυπίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς ὀρδιουργίας διὰ τὴν διατήρησιν ἢ τὴν ἀπόκτησιν τῆς εὐνοίας τοῦ ἡγεμόνος, ἀπετέλει τὸ κέντρον τοῦ βίου τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας.

Εἰς τὸν ἱππόδρομον (σχεδὸν ὅμοιον μὲ τὸ ἰδικόν μας Στάδιον τοῦ Ἀβέρωφ) ἐγίνοντο αἱ ἱπποδρομίαι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν μεγαλυτέραν διασκέδασιν τοῦ βυζαντινοῦ κόμου. Τὰς παρηκολούθουν μὲ πάθος ὅλοι ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ἕως τὸν τελευταῖον πολίτην. Οἱ ἱππικοὶ αὐτοὶ ἀγῶνες ἐγίνοντο πέντε φορὰς τὸ ἔτος καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰς ἐγίνοντο χοροὶ, παντομίμαι, ἀθλητικαὶ ἐπιδεί-

εις και μουσικαι παραστάσεις. Ἐπισημότερος δὲ μεταξὺ τῶν ἀγῶνων αὐτῶν ἦτο ἐκεῖνος, ὃ ὁποῖος ἐγένετο τὴν 1ην Μαΐου, ἐπέτειον τῆς ἰδρύσεως τῆς Κων)πόλεως. Εἰς τὸν ἱππόδρομον ἐπίσης ἐτελείωναν αἱ θριαμβευτικαὶ πομπαὶ τῶν νικητῶν βασιλέων, ὅταν ἐπέστρεφον ἀπὸ τὰς ἐκστρατείας τῶν ἐναντίων τῶν βαρβάρων. Ὁ ἱππόδρομος τέλος εἶναι τὸ μέρος, ὅπου ἐκδηλώνει ὁ λαὸς τὰ αἰσθηματὰ του εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Εἰς αὐτὸν ὁ νέος αὐτοκράτωρ κατὰ πρῶτον παρουσιάζεται εἰς τὸν λαόν, καὶ εἰς αὐτὸν καμμιὰν φορὰν τελειώνει τὸν βίον μὲ γιουχαῖσμούς, ἔπειτα ἀπὸ φοβερὰ βασανιστήρια ὁ βασιλεύς, ὃ ὁποῖος ἐξεθρονίσθη.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν ἱππόδρομον ἡ ἐκκλησία ἦτο ὁ μόνος τόπος δημοσίας συγκεντρώσεως, τὸν ὁποῖον εἶχε τότε ἡ κοινωμία. Ἡ θρησκεία εἰς τὸν βυζαντινὸν κόσμον ἔχει θέσιν ἐξαιρετικὴν. Ὁ λαός, ὃ ὁποῖος εἶχε πάθος μὲ τὰ θεάματα, ἀπολαμβάνει μὲ ἀπληστίαν τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν. Ἐνεκα δὲ τῆς πραγματικῆς του εὐσεβείας παρακολουθεῖ τακτικὰ καθ' ἡμέραν τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας. Εἰς τὰς γυναῖκας μάλιστα τοῦτο ἐπέβαλλε καὶ ἄλλη ἀνάγκη. Ἐκεῖ εὗρισκον ἀφορμὴν νὰ ἐπιδείξουν τὴν ὠραιότητά των ἢ τὰ νέα των φορέματα καὶ ἐκεῖ συνητῶντο μὲ τὰς φίλας των καὶ ἐκακολόγουν τὰς ἄλλας.

Ἐκτὸς τῶν τριῶν αὐτῶν μεγάλων κέντρων τῆς βυζαντινῆς κοινωμίας ἄλλος τόπος συναντήσεως τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου καὶ ἰδίως τῶν γυναικῶν ἦσαν τὰ δημόσια λουτρά. Τὰ λουτρά τῆς Κων)πόλεως καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων τῆς Αὐτοκρατορίας ἦσαν μεγαλοπρεπέστατα καὶ στολισμένα μὲ πολύχρωμα μάρμαρα καὶ ἀγάλματα. Εἰς αὐτὰ αἱ γυναῖκες τῆς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, ὅπως καὶ τῆς μεσαίας, δὲν ἤρχοντο μόνον διὰ νὰ περιποιηθοῦν τὴν ὑγείαν των, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ περάσουν μὲ εὐχαρίστησιν τὴν ἡμέραν των. Συνεννοοῦντο μὲ τὰς φίλας των καὶ εἰς ὠρισμένην ἡμέραν ἐπήγαιναν πολλαὶ μαζὶ εἰς τὸ ἴδιον λουτρόν, συνωδεύοντο δὲ καθε μίᾳ καὶ ἀπὸ πολυρίθμους ὑπηρέτας καὶ ὑπηρετρίας. Εἰς τὰ λουτρά ἔμενον ὅλην τὴν ἡμέραν τρώγουσαι καὶ διασκεδάζουσαι μὲ μουσικὰ ὄργανα, ἄσματα καὶ παιγνίδια. Ἄλλος ἐπίσης τόπος συναντήσεως τῆς ἀριστοκρατίας τῆς τότε κοινωμίας ἦσαν καὶ αἱ λουτροπόλεις θερμῶν ἱαματικῶν ἢ θαλασσίων λουτρῶν.

Ὁ ὄχλος τέλος διεσκέδαζεν εἰς τὰ καπηλεία μὲ παραστάσεις
γελοτοποιῶν καὶ ὄρχηστῶν καὶ παίζων διάφορα παιγίδια, ὅπως
τὸ ζατρίκιον καὶ τὸ τάβλι.

Κλειδοποιῶν *Κρηναίου*

Γιάσι *β'* *Ζαρκινιάς*
2 *:*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

1. Ἡ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων.

Ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων εἶναι ὁ Λέων Γ΄. Οἱ βασιλεῖς τῆς δυναστείας αὐτῆς δὲν ἀνήκουν ὅλοι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Λέοντος. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὅλοι εἶχον τὰ ἴδια φρονήματα καὶ τοὺς ἰδίους σκοποὺς, ὠνομάσθησαν ὅλοι Ἰσαυροὶ ἀπὸ τὸν πρῶτον ἀπὸ αὐτοῦς, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἰσαυρίαν τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ βασιλεῖς τῆς δυναστείας αὐτῆς ἦσαν οἱ ἑξῆς :

Λέων Γ΄ (717—741), ἀνὴρ ταπεινῆς οἰκογενείας καὶ ἀπαίδευτος, ἀλλὰ μὲ πνεῦμα στρατηγικὸν καὶ ὀργανωτικὸν σπάνιον. Αὐτὸς ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ κράτους, τὴν ὁποῖαν συνεπλήρωσεν ὁ υἱὸς του

Κωνσταντῖνος Ε΄, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του ὠνομάσθη Κοπρώνυμος (741—775). Αὐτὸς ἦτο στολισμένος μὲ τὰ ἴδια προτερήματα τοῦ πατρὸς του, εἶχεν ὁμοῦς περισσοτέραν δραστηριότητα καὶ ἐπιμονὴν ἀπὸ ἐκεῖνον.

Λέων Δ΄, υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ε΄ (775—780), ἀνὴρ μετριοπαθῆς καὶ χαρακτῆρος ἀδυνάτου.

Εἰρήνη ἢ Ἀθηναία, σύζυγος τοῦ Λέοντος Δ΄ (780—803). Αὕτη ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ἔπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Κωνσταντίνου ΣΤ΄. Ἦτο ὁμοῦς τόσο φιλάρχος, ὥστε, ὅταν ἠλικιώθη ὁ υἱὸς της, ἔβαλε νὰ τὸν τυφλώσουν διὰ νὰ ξεακολουθῇ αὐτὴ νὰ ἔχῃ τὴν ἀρχὴν. Ἐπὶ τέλους ὁμοῦς μία συνωμοσία ἔρρηξεν αὐτὴν ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ ἀνεβίβασεν εἰς αὐτὸν ἓνα ἀνώτερον ὑπάλληλον τοῦ κράτους, τὸν Νικηφόρον.

Νικηφόρος Α΄ (803—811). Αὐτὸς ἦτο καλὸς κυβερνήτης.

Ἐφρονεύθη δέ, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς κάποιαν μάχην ἐναντίον τῶν Βουλγάρων.

Μιχαήλ Α΄ Ραγκαβῆς, γαμβρὸς τοῦ Νικηφόρου (811—813). Αὐτὸς ἦτο ἀνίκανος νὰ κυβερνήσῃ τὸ κράτος καὶ διὰ τοῦτο κατέπιν συνωμοσίας καθηρέθη καὶ ἔγινεν αὐτοκράτωρ ὁ στρατηγὸς **Δέων Ε΄ ὁ Ἀρμένιος** (813—820). Καὶ αὐτὸς, ἂν καὶ καλὸς στρατηγός, δολοφονεῖται διὰ συνωμοσίας καὶ καταλαμβάνει τὸν θρόνον ὁ στρατηγὸς

Μιχαήλ Β΄ ὁ τραυλὸς (820—825). Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ **Θεοφίλου** (829—842), ἀνὴρ μετρίας ἀξίας καὶ μεγαλομανῆς. Εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται τὸ ἐπεισόδιον τῆς Κασσιανῆς. Ὅταν δηλ. ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ, συνήχθησαν εἰς τὰ ἀνάκτορα αἱ ὠραιότεραι παρθένοι τῆς ἀνωτέρας τάξεως τῆς Κων/πόλεως. Ὁ Θεόφιλος ἦλθε πρὸς αὐτὰς διὰ νὰ τὰς ἴδῃ καὶ ἐκράτει εἰς τὰς χεῖρας του ἓν χρυσοῦν μῆλον διὰ νὰ τὸ δώσῃ εἰς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἠθέλει ἐκλέξει. Κατ' ἀρχὰς ἔκαμεν εἰς αὐτὸν ἐντύπωσιν ἡ ὠραιότερη τῆς Εἰκασίας καὶ πλησιάζας τῆς ἀπηύθυνε τὸν λόγον: «Ὅλα τὰ κακά, τῆς εἶπεν, ἀπὸ τὴν γυναῖκα προῆλθον» ἐννοῶν τὴν Εὐάν. «Καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα ὅμως, τοῦ ἀπήντησεν ἐκείνη, προῆλθον ὅλα τὰ καλὰ» ἐννοοῦσα τὴν Παναγίαν. Ὁ Θεόφιλος τότε ἐνόμισεν ὅτι ἡ Εἰκασία εἶχεν εὐφυῖαν περισσοτέραν ἀπὸ ὅσιν ἤρμοζεν εἰς γυναῖκα καὶ δὲν ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὸ μῆλον. Προχωρήσας δὲ τὸ ἔδωσεν εἰς ἄλλην ἐπίσης ὠραίαν τὴν Θεοδώραν. Ἡ Εἰκασία μετὰ τοῦτο ἔγινε μοναχὴ καὶ ὠνομάσθη Κασσιανή. Αὐτὴ ὡς μοναχὴ ἔκαμε τὸ τροπάριον, τὸ ὁποῖον ψάλλεται κάθε μεγάλην τρίτην «Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή..».

Τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς δυναστείας ὑπῆρξεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοφίλου **Μιχαήλ Γ΄** (842—867). Αὐτὸς, ἐν ὄψῃ ἦτο ἀνήλικος, ἐπετροπεύετο ἀπὸ τὴν μητέρα του Θεοδώραν. Ἀλλὰ καὶ ἄφ οὐ ἐνγλικιώθη, τὴν κυβέρνησιν ἀφῆκεν εἰς τὸν ἀδελφὸν τῆς μητρὸς του Βάρδαν. Αὐτὸς ἐπεριστοιχίζετο ἀπὸ ἀνθρώπους διεφθαρμένους καὶ παραδίδετο εἰς κάθε ἀκολασίαν.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, ὁ Βασίλειος, πρῶτον τὸν ἔπεισε νὰ δολοφονήσῃ τὸν Βάρδαν καὶ νὰ κάμῃ αὐτὸν συμβασιλέα του. Ἐπειτα ἔδολοφόνησε καὶ τὸν ἴδιον τὸν Μιχαήλ καὶ κατέλαβεν αὐτὸς τὸν θρόνον. Αὐτὸς ἔγινε ἰδρυτῆς τῆς Μακεδονικῆς δυ-

ναστείας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ Αὐτοκρατορία ἀνῆλθεν εἰς τὴν ὑψίστην τῆς ἀκμῆν.

Τὰ ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων σπουδαιότερα γεγονότα εἶναι τὰ ἑξῆς τρία : Α') ἡ μεταρρύθμισις, Β') τὸ σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ Γ') οἱ πρὸς τοὺς Ἀραβας καὶ Βουλγάρους πόλεμοι.

2. Μεταρρύθμισις.

Εἰς τὴν θρησκείαν τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὑπῆρχον πολλὰ ἄτοπα. Οἱ ἄνθρωποι ἀντὶ νὰ λατρεύουν μόνον τὸν Θεόν, ἐλάτρευον ἐπίσης ὡς θεοὺς καὶ ὄλους τοὺς Ἁγίους καὶ τὸ χειρότερον ἐλάτρευον καὶ τὰς εἰκόνας τῶν καὶ τὰ λείψανά τῶν καὶ ἀπέδιδον εἰς αὐτὰ θαυματουργοὺς ιδιότητες. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατήντα οἱ Χριστιανοὶ νὰ γίνωνται εἰδωλολάτραι. Ἄλλὰ καὶ ἄλλο κακὸν ὑπῆρχε τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀπὸ παρεξήγησιν τῆς θρησκείας. Τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἀσκηταὶ προσέφεραν εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν κοινωνίαν μεγάλας ὑπηρεσίας. Αὐτοὶ μὲ τὴν μεγάλην τῶν πίστιν ἑστερέωσαν πραγματικῶς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἐπειτα πολλοὶ ἄνθρωποι πληγωμένοι ἀπὸ δυστυχήματα τῆς ζωῆς εὗρισκον παρηγορίαν εἰς τὰ μοναστήρια. Εἰς τὰ μοναστήρια ἐπίσης εὗρισκον καταφύγιον οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ὁδοιπόροι. Εἰς τὰ μοναστήρια τέλος χρεωστοῦν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες μεγάλην εὐγνωμοσύνην καὶ δι' ἄλλον λόγον. Κατὰ τοὺς μαύρους χρόνους τῆς δουλείας τὰ μοναστήρια διετήρησαν τὰ γράμματα καὶ τὸν ἐθνισμόν μας. Μὲ ὅλα αὐτὰ ὅμως ὁ μοναχισμὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην παρουσίαζε πολλὰ ἄτοπα. Τὰ μοναστήρια ἔγιναν πολλὰ καὶ συνεκέντρωσαν πολλὰ πλοῦτη ἀπὸ τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα ἀφιερώματα τῶν πιστῶν. Ὁ βίος εἰς αὐτὰ ἔπαυσε πλέον νὰ εἶναι ἀσκητικὸς καὶ ἔγινε τρυφηλός. Χιλιάδες νέοι κατ' ἔτος ἐγίνοντο καλόγηροι ὄχι ἀπὸ εὐσέβειαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ζοῦν ζωὴν τρυφηλὴν χωρὶς νὰ ἐργάζωνται.

Ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἄτοπα καὶ ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία καὶ ἡ γεωργία καὶ βιομηχανία ἐξημιώνοντο, καὶ τὸ δημόσιον ταμεῖον ἔχανε πολλὰ εἰσοδήματα, διότι τὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα ἀφιερώοντο εἰς τὰ μοναστήρια, ἔμενον σχεδὸν ἀφορολόγητα.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀτόπων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα προήρχοντο ἀπὸ τὴν θρησκείαν, ὑπῆρχον τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν κοινωνίαν

και πολλά άλλα ελαττώματα. Πρώτον η εκπαίδευσις ητο εις χειρας των μοναχων και επομένως ο λαός ανετρέφετο με όλας τας προλήψεις, τας οποίας είδαμεν. Έπειτα η νομοθεσία του Ίουστινιανου δέν ητο πλέον σύμφωνος με τας ανάγκας της χριστιανικής κοινωνίας. Οι γεωργοί ησαν δουλοπάροικοι, δηλ. δουλοι προσκολλημένοι εις τὰ κτήματα των πλουσιών, τὰ οποια εκαλλιέργουν. Έπομένως δέν ηδύναντο ποτέ να προσδεύσουν και να γίνουν ελεύθεροι. Έπι τέλους και ο στρατός και τὰ οικονομικά του κράτους με τους πολέμους των Αράβων ησαν εις κακήν κατάστασιν.

Ήτο λοιπόν ανάγκη όλα αυτὰ τὰ κακά να διορθωθούν. Και την ανάγκην αυτην ησθάνοντο οι περισσότερον μορφωμένοι και από τους λαϊκούς και από τους κληρικούς. Αυτην την διάρθρωσιν έπροσπάθησε να κάμη ο βασιλεύς Λέων Γ' ο Ίσαυρος και οι διάδοχοί του.

Πραγματικώς οι βασιλείς αυτοί εκαμαν πολλούς νόμους. Κατήργησαν σχεδόν την δουλοπαροικίαν, αναδιωργάνωσαν τὰ οικονομικά του κράτους, αφήρσαν από τους μοναχούς την εκπαίδευσιν του λαου και εκαμαν λαϊκά σχολεία. Αλλά δυστυχώς εις την θεραπείαν των ατόπων, τὰ οποια προήρχοντο από την θρησκείαν, έπροχώρησαν περισσότερον από όσον έπρεπεν. Ένόμισαν δηλ. ότι δια να διορθώσουν τὰ κακά αυτὰ, έπρεπε να καταργήσουν όλως διόλου τας εικόνας. Εις αυτò όμως ευρον μεγάλην αντίδρασιν εκ μέρους του λαου και των μοναχων. Ήρχισε λοιπόν ένας μεγάλος άγων μεταξύ των φίλων των εικόνων (εικονολάτραι) και εκείνων, οι οποιοι ηθέλον να τας καταργήσουν (εικονοκλάσται). Ο άγων διήρκεσεν 120 έτη και διαιρείται εις δύο περιόδους. Η πρώτη περίδος αρχίζει από τον Λέοντα τον Γ' και τελειώνει επί της Ειρήνης, η οποία τò 780 εκάλεσε την 7ην οικουμενικήν σύνοδον και ανεστήλωσε τας εικόνας. Η δευτέρα αρχίζει από τον Λέοντα τον Ε' και τελειώνει επί της Θεοδώρας, η οποία δια τον ίδιον σκοπόν συνεκάλεσε τò 842 άλλην σύνοδον εις την Κων-πολιν. Και οι δύο αυτὰi σύνοδοι επανέφεραν τας εικόνας εις την εκκλησίαν, ώρισαν όμως ότι η προσκύνησις των εικόνων δέν πρέπει να θεωρηται ως λατρεία, αλλά ως μία τιμή, η οποία αποδίδεται εις τò πρωτότυπον δια μέσου της εικόνας.

Ή ορθοδοξία λοιπόν ενίκησε. Δια τον εορτασμόν δè της νί-

της αὐτῆς ὠρίσθη ἡ πρώτη Κυριακὴ τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἡμέρα αὐτὴ ὀνομάζεται Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

3. Τὸ σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὁ Φώτιος.

Ὀλίγον χρόνον ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν τῆς μεταρρυθμίσεως ἔγινε καὶ τὸ σχίσμα μεταξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης (πάπας) ἐθιwearεῖτο καὶ αὐτὸς πατριάρχης, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι 4 πατριάρχαι, Κων)πόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων καὶ Ἀντιοχείας. Εἰς τὸν πάπαν μάλιστα οἱ ἄλλοι πατριάρχαι ἐδίδον καὶ τὰ πρωτεῖα, διότι ἡ Ῥώμη ἦτο ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Ὁ πάπας ὁμως δὲν ἦτο εὐχαριστημένος μὲ αὐτό. Ἦθελε νὰ γίνῃ κυρίαρχος ὅλης τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς κάθε εὐκαιρίαν προσεπάθει νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν παρεδέχοντο οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς, ἔνεκα τούτου διαρκῶς ἡ δυτικὴ ἐκκλησία εὐρίσκετο εἰς φιλονικίας μὲ τὴν ἀνατολικήν. Τὴν ἐποχὴν ὁμως αὐτὴν οἱ δυτικοὶ ἐπέρασαν κάθε ὄριον εἰς τὰς ἀξιώσεις των. Τὸ 857 εἶχεν ἐκλεχθῆ πατριάρχης εἰς τὴν Κων)πολιν ὁ περιφημὸς Φώτιος κατήγετο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν, εἶχε πολλὴν μόρφωσιν καὶ ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα. Διὰ τὰ προτερήματά του δὲ αὐτά, ἐν ᾧ ἦτο ἀνώτερος ἀξιωματικὸς εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐθεωρήθη κατάλληλος νὰ γίνῃ πατριάρχης. Εἰς 4 ἡμέρας ἐπέρασαν ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ ἀνέβη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο παράδοξον, διότι καὶ πρότερον πολλάκις λαϊκοὶ ἔγιναν πατριάρχαι. Ἐξ αὐτοῦ τώρα ἔλαβεν ἀφορμὴν ὁ πάπας διὰ τὰ ἀναμειχθῆ πάλιν εἰς τὰ πράγματα τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἐκάλεσε λοιπὸν σύνοδον ἀπὸ ἐπισκόπους δυτικοὺς εἰς τὴν Ῥώμην καὶ καθήρεσε τὸν Φώτιον.

Τότε ὁ Φώτιος ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ ἕνα τέλος εἰς τὰς παραλόγους ἀξιώσεις τῶν παπῶν νὰ θέλουν νὰ διευθύνουν αὐτοὶ ὅλην τὴν ἐκκλησίαν. Ἐκάλεσε τὸ 867 οἰκουμενικὴν σύνοδον εἰς τὴν Κων)πολιν διὰ νὰ κρίνῃ τὸν πάπαν καὶ διὰ τὰς ἀξιώσεις του αὐτὰς καὶ διὰ μερικὰς καινοτομίας, τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν. Ἀπὸ τὰς καινοτομίας αὐτὰς ἡ σπουδαιότερα

10
23
ἦτο ἡ προσθήκη, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ. Ἡ σύνοδος λοιπὸν αὐτὴ καθήρεσε καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν πάπαν καὶ ἀπέκρουσε κάθε ἐπέμβασίν του εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν. Ἀπὸ τότε ἤρχισε τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Δι' αὐτὸ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ὀφείλομεν αἰώνιαν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Φῶτιον. Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς ἦτο μία αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν διετηρήσαμεν τὸν ἐθνισμὸν μας κατὰ τοὺς μαύρους χρόνους τῆς δουλείας.

~~4~~ Οἱ ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Βουλγάρων πόλεμοι.

Οἱ Ἀραβες ἔπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἔπαθαν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Γ', παρακμάζουν. Ἐμφύλια ἔριδες ἐξασθενίζουν αὐτούς. Ἐν τούτοις καὶ δὲν παύουν τὰς ἐπιδρομὰς. Οἱ βασιλεῖς τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων ὅμως, καὶ ἰδίως ὁ Κωνσταντῖνος Ε' καὶ ὁ Νικηφόρος, νικοῦν πολλάκις αὐτούς καὶ τοὺς περιορίζουν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους (823) προσέτι πειρατικὸς στόλος ἀπὸ Ἀραβίας τῆς Ἰσπανίας καταλαμβάνει τὴν Κρήτην καὶ ἰδρύει εἰς αὐτὴν μωαμεθανικὸν πειρατικὸν κράτος ἀνεξάρτητον. Τὸ πειρατικὸν τοῦτο κράτος διετηρήθη 140 ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐνέσπειρε τὸν τρόμον εἰς ὅλον τὸ Αἰγαῖον.

Πολὺ φοβερῶτεροι ἦσαν οἱ ἀγῶνες, τοὺς ὁποίους οἱ Ἰσαυροὶ αὐτοκράτορες ἔκαμαν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι ἦσαν λαὸς τουρκικῆς καταγωγῆς καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ δου αἰῶνος ἐπροχώρησαν ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας εἰς τὴν σημερινὴν νοτιοδυτικὴν Ῥωσίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ οἱ Σλαῦοι, ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἤρχισαν νὰ κάμνουν συχνὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Ἐπὶ τέλους ὁ Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτούς τὴν μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἰμου χώραν, ἣ ὁποία ἔκτοτε ἔλαβε τὸ ὄνομα Βουλγαρία. Ἀλλὰ εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἦσαν πρὶν ἐγκατεστημένοι διάφοροι σλαβικαὶ φυλαί, αἱ ὁποῖαι ἦσαν περισσότερον πολιτισμένοι ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Οἱ Βούλγαροι τότε ἀνεμείχθησαν μετὰ τοὺς Σλαῦους καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπῆραν τὴν γλῶσσαν των καὶ ἐξεσλαβίσθησαν.

Ἀλλὰ οἱ Βούλγαροι, καὶ ἀφοῦ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Βουλ-

γαρίαν, δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐνοχλοῦν τὸ κράτος μὲ ἐπιδρομὰς καὶ λεηλασίας. Ἐνεκα τούτου ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία συχνὰ ἔκαμνε πολέμους ἐναντίον των διὰ νὰ τοὺς περιορίζη. Ἰδίως τοὺς ἐταπεινώσαν τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δύο μεγάλοι βασιλεῖς τῆς Κων)πόλεως, ὁ Κωνσταντῖνος Ε' καὶ ὁ Λέων Ε'.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ε' ἀπὸ τὸ 758 ἕως τὸ 775 πολεμεῖ ἐναντίον των. Τοὺς νικᾷ πολλάκις, κυριεύει πολλὰς πόλεις των, συλλαμβάνει πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἐν γένει κάμνει εἰς αὐτοὺς μεγάλας καταστροφάς. Κανεὶς βασιλεὺς τῆς Κων)πόλεως ἐξαιρέσει τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου δὲν ἐταπεινώσε τοὺς Βουλγάρους τόσο, ὅσον ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε'.

Ἀλλὰ ἐπὶ τῆς Εἰρήνης οἱ Βούλγαροι πάλιν ἐπῆραν θάρρος καὶ ἤρχισαν τὰς ἐπιδρομὰς των. Ἀρχηγός των ἦτο τότε ὁ περίφημος διὰ τὴν σκληρότητά του Κρούμος. Ὁ κατόπιν τῆς Εἰρήνης αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ἀποφασίζει νὰ ἐστρατεύσῃ ὁ ἴδιος ἐναντίον των. Εἰς τὴν πρώτην του ἐστρατείαν (809) τοὺς νικᾷ καὶ κυριεύει τὴν Σαρδικὴν (Σόφριαν). Ἀλλὰ εἰς τὴν δευτέραν ἐστρατείαν 811) ἐπροχώρησε πολὺ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας. Ἐκεῖ εὗρέθη αἰφνιδίως περικυκλωμένος εἰς τὸ στρατόπεδόν του ἀπὸ ἀπείρους Βουλγάρους. Ὁ Νικηφόρος μὲ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ στρατοῦ του, ἀφ' οὗ ἐπολέμησαν γενναίως, φονεύονται, Ὁ Κρούμος τότε ἔδειξε τὴν βουλγαρικὴν του σκληρότητα. Ἐνδυσε τὸ κρανίον τοῦ Νικηφόρου μὲ ἄργυρον καὶ τὸ μετεχειρίζετο ὡς ποτήριον κατὰ τὰ συμπόσια.

Τὸ κακούρηγμα τοῦ Κρούμου πολὺ γρήγορα ἐξεδικήθη ὁ νέος αὐτοκράτωρ Λέων Ε'. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν φοβερὰν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν ὁ ἑλληνικὸς στρατός, οἱ Βούλγαροι ἐπέρασαν τὸν Ἰμοιοὺν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Θράκην, ἐληλάτησαν ὅλην τὴν χώραν ἕως τὴν Κων)πολιν, καὶ κατόπιν συγκεντρώθησαν εἰς τὴν Μεσημβριάν. Ἐκεῖ ἔρχεται καὶ ὁ Λέων Ε' μὲ νέον στρατὸν καὶ γίνεται φοβερὰ μάχη (814). Οἱ Βούλγαροι ἔπαθαν τοιαύτην καταστροφὴν, ὥστε μόλις πολὺ ὀλίγοι ἐσώθησαν μὲ τὸν Κρούμον πληγωμένον. Καὶ αὐτὸς ὁμοίως μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς πληγῆς του ἀπέθανε. Μετὰ τὴν μάχην αὐτὴν ὁ Λέων Ε' συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντῖνου Ε'. Ἀπὸ τότε πλέον οἱ Βούλγαροι περιορίσθησαν εἰς τὴν πέραν τοῦ Αἴμου χώραν των, ἐπὶ 70 δὲ ἔτη δὲν ἔκαμαν καμμίαν ἐπιδρομὴν εἰς τὸ κράτος.

Ἄντ. Χωραφᾶ.—Ἱστορία Β' Ἑλληνικοῦ, ἐκδόσεις δ'.

Δ. Ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία.

Ἡ μεταρρύθμισις δὲν εἶχεν ἀποτύχει τελείως. Πολλὰ διατάξεις, αἱ ὁποῖαι ἀπέβλεπον εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀνάπλασιν τοῦ ἔθνους, δὲν κατηργήθησαν. Ἡ διοικητικὴ καὶ στρατιωτικὴ διοργάνωσις τοῦ κράτους ἔδωκεν εἰς αὐτὸ νέαν ζωὴν. Καὶ ἐν γένει τὸ ἔθνικόν φρόνημα ἐνισχύθη. Αὐτὰ ἔφεραν τὴν μεγίστην ἀκμὴν τοῦ κράτους ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

Ἡ μακεδονικὴ δυναστεία διετηρήθη εἰς τὸν θρόνον 198 ἔτη. Τοῦτο κατωρθώθη μὲ ἓνα νέον σύστημα διαδοχῆς, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησε, τῆς συμβασιλείας. Καὶ προηγουμένως οἱ υἱοὶ τῶν βασιλέων προσελαμβάνοντο πολλάκις ὡς συνάρχοντες καὶ ἐλέγοντο καὶ αὐτοὶ βασιλεῖς. Ἀλλὰ ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας συνέβη καὶ τὸ ἕξῃς· ὁσάκις οἱ νόμιμοι διάδοχοι ἦσαν ἢ ἀνήλικοι ἢ ἀδυνατοῦ χαρακτηῆρος ἢ γυναῖκες, τότε ἄνδρες ἐπιφανεῖς ἰδίως εἰς τὰ στρατιωτικὰ κατελάμβανον τὴν ἀρχὴν καὶ ἐκυβέρνηον κατὰ τύπους μὲν μαζὶ μὲ τοὺς νομίμους κυρίους τοῦ θρόνου, πραγματικῶς ὅμως μόνοι αὐτοί. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ᾔησαν πάντοτε ἐπὶ τοῦ θρόνου ἄνδρες ἱκανοὶ καὶ ἔλειπαν αἱ ταραχαί, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο ἄλλοτε ἐκ τῆς συχνῆς ἐκλογῆς νέων βασιλέων.

Ἀρχηγὸς τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ἐγένεν ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδῶν (867—886), ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶδαμεν, εἶχε καταλάβει τὸν θρόνον φονεύσας τὸν Μιχαήλ Γ'.

Τὸν Βασίλειον διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Λέων ΣΤ'** ὁ σοφὸς (886—912), καὶ αὐτὸν ὁ υἱὸς του **Κωνσταντῖνος Ζ'** ὁ πορφυρογέννητος (912—959). Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸς ἦτο ἀνήλικος, γίνεται μετὰ τινα ἔτη συμβασιλεὺς αὐτοῦ ὁ ναύαρχος **Ῥωμανὸς Δεκαπληγὸς** (919—944). Τὸν Κωνσταντῖνον Ζ' διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Ῥωμανὸς Β'** (959—963) καὶ τοῦτον ὁ ἀνήλικος υἱὸς του **Βασίλειος Β'** ὁ Βουλγαροκτόνος (963—1025). Κατὰ τὸν χρόνον ὅμως τῆς ἀνηλικιότητος αὐτοῦ γίνονται συμβασιλεῖς του κατὰ πρῶτον μὲν ὁ **Νικηφόρος Φωκᾶς** (963—969), ἔπειτα δὲ ὁ **Ἰωάννης Τσιμισκῆς** (969—976). Μετὰ τὸν Βασίλειον Β' ἐβασίλευσεν ὁ ἀδελφὸς του **Κωνσταντῖνος Η'** (1025—1028) καὶ μετὰ τοῦτον αἱ θυγατέρες του **Ζωὴ** καὶ **Θεοδώρα** (1028—1056). Ἐπ'

αὐτῶν δὲ ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον εἴτε ὡς σύζυγοι τῆς Ζωῆς, εἴτε ὡς συμβασιλεῖς μερικοὶ ἄσημοι ἄνδρες.

6. Βασίλειος Β' ὁ Μακεδῶν (867—876)
καὶ Λέων ΣΤ' ὁ σοφὸς (886—912).

Ὁ Βασίλειος ἦτο μὲν ταπεινῆς καταγωγῆς καὶ ἀπαίδευτος, ἀλλ' ἦτο συνετὸς καὶ πρακτικὸς ἄνθρωπος. Πρῶτον ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν διοίκησιν, ἣ ὁποία ἐπὶ Μιχαὴλ Γ' εἶχε παραλύσει. Διῶρισεν εἰς τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας χρηστοὺς καὶ μορφωμένους ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἐπετήρει ἀδιακόπως. Ἐπειτὰ διῶρθωσε τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐξέδωκε νέα νομικὰ συγγράμματα. Πρὸ πάντων ὅμως ὁ Βασίλειος κατέβηνεν εἰς τὸ νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸν στόλον καὶ τὸν στρατὸν. Ὁ Βασίλειος δὲν ἦτο στρατηγός, ἀλλ' ἤξευρε νὰ ἐκλέγῃ τοὺς καταλλήλους ἄνδρας διὰ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ἀπ' αὐτοὺς σπουδαιότατος ὑπῆρξεν ὁ ἀνδρεῖος ναύαρχος Ὁρούφας. Μὲ αὐτὸν περιώρισε τοὺς Σαρακηνοὺς πειρατὰς, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὴν βόρειον Ἀφρικὴν ἐρήμωνον τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοὺς Ἀραβας τῆς Ἀσίας, οἱ ὁποῖοι διαρκῶς ἔκαμνον ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Τέλος ὁ Βασίλειος ἐφρόντισε διὰ τὸν ἐκχριστιανισμόν τῶν Ἐλευθερολακόνων, τῶν κατοίκων δηλ. τῆς Μάνης τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὁποῖοι ἕως τότε διετήρουν τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν.

Τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῆς διοικήσεως τοῦ Βασιλείου δὲν ἐφάνησαν ἀμέσως ἐπὶ τοῦ διαδόχου του Λέοντος τοῦ ΣΤ'. Ὁ Λέων ἦτο τὸ ἀντίθετον τοῦ πατρὸς του. Ἦτο μὲν μορφωμένος, ἐνῶ ὁ Βασίλειος ἦτο ἀμόρφωτος, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὸν πρακτικὸν νοῦν καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ Βασιλείου. Καταγίνεται εἰς τὸ νὰ κάμνῃ ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος καὶ σοφὰ πραγματικῶς συγγράμματα. Ἀλλὰ ἀφίνει τὴν διοίκησιν εἰς τὰς χεῖρας ἀνικάνων, οἱ ὁποῖοι παραμελοῦν τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον. Ἐνεκα τούτου τὸ κράτος ὑφίσταται πολλὰς συμφορὰς.

Οἱ Σαρακηνοὶ τῆς Κρήτης λεηλατοῦν τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὸ 904 δὲ κυριεύουσι καὶ αὐτὴν τὴν Θεσσαλονίκην. Συγχρόνως παρουσιάζονται καὶ πάλιν οἱ Βούλγαροι. Οἱ Βούλγαροι ἔπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἔπαθον εἰς

τὴν μεσημβρίαν ἀπὸ τὸν βασιλέα Λέοντα τὸν Ε΄, ἠσύχασαν καὶ ἔπλευσαν τὰς ἐπιδρομὰς. Τότε δὲ προσῆλθαν καὶ εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Δύο Ἑλληνες μοναχοὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ Μεθόδιος καὶ ὁ Κύριλλος, ἀπεφάσισαν νὰ κηρύξουν τὸν Χριστιανισμόν εἰς τοὺς σλαβικοὺς λαοὺς. Ἐμαθάν τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν. Ἐκαμαν ἀλφάβητον μὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ μετέφρασαν τὸ εὐαγγέλιον καὶ τὰ ἄλλα βιβλία τῆς Ἐκκλησίας εἰς σλαβικὴν γλῶσσαν. Ἐπειτα ἐπῆγαν εἰς τοὺς Σλαύους τοὺς κατοικοῦντας πέραν ἀπὸ τὸν Δούναβιν, ἐπίσης εἰς τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους, καὶ τοὺς ἐδίδαξαν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν. Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν ὅμως συνεπληρώθη ἀπὸ τὸν πατριάρχην Φώτιον. Μὲ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐβαπτίσθη ὁ τότε ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Βόγορις καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ τότε βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Μιχαήλ. Αὐτὸς δὲ κατόπιν ἐφρόντισε διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸ κράτος του. Ἀπὸ τότε οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν ὅπως οὖν νὰ πολιτίζονται καὶ ἰδίως οἱ εὐγενεῖς τῶν. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐσπούδαζον εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κων)πόλεως, ὁ δὲ Συμεὼν ὁ δεῦτερος υἱὸς τοῦ Βογορίδος ἐθεωρεῖτο σχεδὸν Ἕλληνας διότι εἶχε μείνει πολὺν καιρὸν εἰς τὴν Κων)πολιν καὶ ἐσπούδαζε. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἔμποροι Βούλγαροι ἐμάνθανον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ συνήθιζον τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα, διότι ὅλαι αἱ παράλαι πόλεις τῆς Βουλγαρίας Ἀγχιάλος, Μεσημβρία, Πύργος, Σωζόπολις καὶ ἄλλαι κατοικοῦντο ἀπὸ Ἑλληνας.

Μὲ ὅλα αὐτὰ ὅμως οἱ Βούλγαροι πάντοτε ἦσαν ἀχάριστοι καὶ ἄπιστοι. Ἐποφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα τοῦ Λέοντος ΣΤ΄, ὅταν ἔγινεν ἡγεμὼν αὐτῶν ὁ Συμεὼν, ἔβαλαν εἰς τὸν νοῦν τῶν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ κράτος τῶν εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον. Πρῶτον ἐκυρίευσαν ὅλας τὰς Ἰλλυρικὰς χώρας ἕως τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Ἐπειτα ἤρχισαν ἐπιδρομὰς εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Ὁ Συμεὼν ἀπειλεῖ νὰ καταλύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ὀνομάξῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ Τσάρου τῶν Βουλγάρων καὶ αὐτοκράτορα τῶν Ῥωμαίων.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλος κίνδυνος ἀπειλεῖ τὴν Αὐτοκρατορίαν ἐπὶ Λέοντος τοῦ ΣΤ΄. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 9ου αἰῶνος οἱ Νορμανδοὶ (ἀνθρώποι τοῦ βορρᾶ), λαὸς γερμανικὸς, κατέλαβεν ὅλην τὴν σημερινὴν Ῥωσίαν ἕως τὴν Μαύρην θάλασσαν, ἣ ὅποια κατοικεῖτο ἀπὸ Σλαύους, καὶ ἴδρυσαν τὸ κράτος τῶν Ῥῶς ἢ Ῥώσων. Οἱ Ῥῶσοι

αὐτοὶ τὸ 906 μὲ ἀπειράριθμα πλοιάρια πλέουν ἐναντίον τῆς Κων) πόλεως καὶ λεηλατοῦν τὰς ἀκτὸς τοῦ Βοσπόρου. Ὁ Λέων τότε ἔκαμε μὲ αὐτοὺς συνθήκην καὶ τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἔμπορεύονται μὲ τὸ ἐλληνικὸν κράτος. X

7. Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος (912 — 959) καὶ Ῥωμανὸς Β' (959—962).

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Λέοντος τὸ κράτος ἀσφαλῶς πλέον θὰ κατεστρέφετο, ἂν τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν παρουσιάζοντο μεγάλοι στρατηγοὶ καὶ δὲν ἤρχιζε τὸ σύστημα τῆς συμβασιλείας. Ὁ Κωνσταντῖνος Ζ' ἦτο 7 ἐτῶν. Ὁ ναύαρχος Ῥωμανὸς Λεκαπηνὸς ἀνέλαβε τὴν ἐπιτροπίαν τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Μετ' ὀλίγον δὲ ἔδωκεν εἰς τὸν βασιλέα σύζυγον τὴν κόρην τοῦ Ἑλένης καὶ ἀνηγόρευσε καὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς τρεῖς υἱοὺς του συμβασιλεῖς.

Ὁ Ῥωμανὸς ἔσωσε τὸ κράτος. Πρῶτον κατώρθωσε νὰ κάμῃ συνθήκην μὲ τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὅποιοι εἶχον φθάσει ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Κων)πόλεως. Ἐπειτα διὰ τοῦ ἐνδόξου στρατηγοῦ Ἰωάννου Κουρκούα ἐνίκησε τοὺς Ἀραβας τῆς Ἀσίας καὶ τοὺς ἔφερε πέραν ἀπὸ τὸ Τίγριτα καὶ τὸν Εὐφράτην. Ὁ ναύαρχος Ἰωάννης Ῥαδινὸς κατεναυμάχησε τοὺς Σαρακηνοὺς τῆς Κρήτης. Οἱ Ῥῶσοι τέλος, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν καὶ ἄλλην ἑκστρατείαν εἰς τὴν Κων)πολιν ὑφίστανται μεγάλην καταστροφὴν.

Ὁ Ῥωμανὸς λοιπὸν ἀνεστήλωσε τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ τώρα ὁ Ῥωμανὸς ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ παραγκωνίσῃ τὸν νόμιμον βασιλέα. Ὁ Κωνσταντῖνος ὄμως, ὁ ὅποιος ἦτο πλέον ἀνὴρ, κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ῥωμανὸν καὶ τοὺς υἱοὺς του ἀπὸ τὴν ἀρχὴν.

Ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ ἀφ' οὗ ἔμεινε μόνος, δὲν ἔδειξεν οὔτε πολιτικὰς οὔτε στρατιωτικὰς ἀρετὰς. Κατεγίνετο, ὅπως ὁ πατήρ του, εἰς συγγραφὰς. Ὁμοίως καὶ ὁ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντῖνου βασιλεύσας υἱὸς του Ῥωμανὸς δὲν εἶχεν οὔτε πολιτικὴν οὔτε στρατηγικὴν ἱκανότητα. Μόλα ταῦτα ἡ βασιλεία καὶ τῶν δύο εἶναι πολὺ ἐνδοξος. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Ἡ μεταρροῦθμισις εἶχε κάμει τὸ θαῦμά της. Ἐσωτερικῶς τὸ κράτος διοικεῖται ἄριστα ἀπὸ ἐξ-

χους πολιτικούς. Ἐξωτερικῶς οἱ Φωκᾶδες καὶ ἄλλοι ἔνδοξοι στρατηγοὶ θριαμβεύουν ἐναντίον ὄλων τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους.

Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ Βούλγαροι ἔπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ φοβεροῦ Συμεὼν παύουν πλέον τὰς ἐπιδρομὰς, οἱ δὲ Ῥῶσοι ἐρχονται εἰς στενοτέρας σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἡγεμονία αὐτῶν Ὀλγα ἔρχεται τὸ 954 εἰς τὴν Κωνσταντινὴν καὶ βαπτίζεται χριστιανὴ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου. Ἀπὸ τότε δὲ ἤρχισε νὰ διαδίδεται ὁ χριστιανισμὸς εἰς τὴν Ῥωσίαν.

Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ἕλληνες στρατηγοὶ πολεμοῦν ἀδιακόπως ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ κυριεύουν 1000 φρούρια εἰς τὴν Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν.

Τέλος ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκᾶς τὸ 961 κυριεύει τὴν Κρήτην ἀπὸ τοὺς Ἀραβας.

**Νικηφόρος Φωκᾶς (963—969) καὶ
Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969—976).**

Ὁ Ῥωμανὸς ὁ Β', ὅταν ἀπέθανεν, ἀφῆκε δύο ἀνηλίκους υἱούς, τὸν Βασίλειον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον. Ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκᾶς εὐρίσκετο τότε εἰς τὴν Ἀσίαν πολεμῶν ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Ἀμα ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ Ῥωμανοῦ, σπεύδει εἰς τὴν Κωνσταντινὴν, ὅπου ἀναγορεύεται συμβασιλεὺς τῶν ἀνηλίκων βασιλέων καὶ νυμφεύεται τὴν χήραν τοῦ Ῥωμανοῦ Θεοφανῶ.

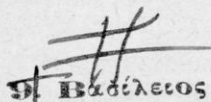
Ὁ Νικηφόρος, καὶ ἀφ' οὗ ἔγινε βασιλεὺς, τὸν βίον του περνᾷ εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἰδίως τὸν ἀπορροφοῦν οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Ἐναντίον αὐτῶν ὁ Νικηφόρος κάμνει πολλὰς ἐκστρατείας καὶ τοὺς κάμνει νὰ τρέμουν. Κυριεύει τὴν Ταρσόν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Ἀντιόχειαν.

Ἀλλὰ τότε οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι ὡς τώρα ἦσαν ἥσυχοι, ἀρχίζουν πάλιν νὰ γίνονται ἐνοχλητικοὶ εἰς τὸ κράτος. Ὁ Νικηφόρος ἦτο ἀπασχολημένος μὲ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Διὰ νὰ πολεμήσῃ λοιπὸν τοὺς Βουλγάρους, παρακινεῖ τὸν ἡγεμόνα τῶν Ῥώσων Σβετοσλαῦον νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Βουλγάρων. Πραγματικῶς ὁ Σβετοσλαῦος ὁρμᾷ ἐναντίων των, τοὺς νικᾷ καὶ κυριεύει ὅλην τὴν Βουλγαρίαν. Ἀλλὰ τώρα ὁ Σβετοσλαῦος δὲν θέλει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν σύμφωνα μὲ τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει μὲ τὸν Νικηφόρον. Ὁ Νικη-

φόρος λοιπόν αρχίζει να ετοιμάζεται διά να πολεμήση τους 'Ρώσους. Δεν ἐπρόφθασεν ὅμως. Ἐφονεύθη ἀπὸ μίαν συνωμοσίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἐναντίον του ἡ σύζυγός του Θεοφανῶ καὶ ὁ ἀνεψιός του Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ὁ ὁποῖος καὶ καταλαμβάνει τὸν θρόνον. Ἄλλ' ἡ Θεοφανῶ, ἡ ὁποία ἠλπίζε ὅτι θὰ γίνῃ σύζυγος τοῦ νέου αὐτοκράτορος, ἐξορίζεται.

Ὁ Τσιμισκῆς ἀνῆκεν, ὅπως καὶ ὁ Φωκᾶς, εἰς μεγάλην στρατιωτικὴν οἰκογένειαν, καὶ ὁ ἴδιος δὲ μέχρι τοῦδε εἶχε δέξει μεγάλη στρατηγικὰ προτερήματα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἐξηκολούθησε τὰ πολεμικὰ μεγαλουργήματα τοῦ προκατόχου του. Ἰδίως ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τοὺς 'Ρώσους, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ κατέλαβαν τὴν Βουλγαρίαν, ἠπέιλον νὰ ποιοῦσιν καὶ αὐτὴν τὴν Κων(σταντινού)πολιν. Ὁ Ἰωάννης ἠτοίμασε στρατὸν καὶ ὤρμησεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἐκεῖ νικᾷ πολὺν καιρὸν τοὺς 'Ρώσους καὶ τοὺς Βουλγάρους μαζί καὶ ἀναγκάζει τὸν Σβετοσλαῦον νὰ φύγῃ εἰς τὴν 'Ρωσίαν. Τότε ὁ Ἰωάννης ὑπέταξεν ὅλην τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν ἔκομεν ἐπαρχίαν τοῦ κράτους.

Μετὰ τὸν 'Ρωσοβουλγαρικὸν πόλεμον ὁ Ἰωάννης ἐκστρατεύει ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ συνεχίζει τὰ τρόπαια τοῦ Νικηφόρου. Ἐν ᾧ ὅμως ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Κων(σταντινού)πολιν, ἐδηλητηριάσθη ἀπὸ κάποιον ὑπάλληλον, τοῦ ὁποῖου εἶχον ἀνακαλυφθῆ μεγάλαι καταχρήσεις.

Β' Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος
(977—1028).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ θρόνου Βασίλειος ἦτο πλέον 20 ἐτῶν καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν κυβερνήσιν τοῦ κράτους. Ὁ Βασίλειος Β' ἀπεδείχθη ἀντάξιος διάδοχος τῶν κηδεμόνων του Νικηφόρου Φωκᾶ καὶ Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Περιέφερε νικηφόρα τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὸν Εὐφράτην καὶ ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν ἕως τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἀνεβίβασε τὸ κράτος εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν τῆς δυνάμεώς του. Ὁ μακρότερος καὶ φοβερώτερος ἀπὸ τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἔκαμεν, εἶναι ὁ βουλγαρικὸς.

Ἀφ' οὗ ἀπέθανεν ὁ Τσιμισκῆς, οἱ Βούλγαροι πάλιν ἐπανεστά-

τησαν και ἔκαμαν βασιλέα των ἕνα εὐγενῆ Βούλγαρον, τὸν Σαμουήλ. Καὶ ἐφαίνεται ὅτι ἦτο κατάλληλος εὐκαιρία δι' αὐτὸ τότε, διότι τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἦτο εἰς μεγάλην ἀνωμαλίαν. Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἦτο μόλις 20 ἔτων, μερικοὶ στρατηγοὶ ἐνόμισαν ὅτι ἠδύναντο νὰ καταλάβουν τὸν θρόνον ὡς συμβασιεῖς, καὶ ἐσήκωσαν ἐπανάστασιν. Ἐπομένως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Βασίλειος ἠναγκάσθη νὰ ἀσχοληθῆ μὲ αὐτούς. Ἐκ τούτου ἐπωφελήθη ὁ Σαμουήλ καὶ ἀρχίζει νὰ κάμνη φοβερὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὸ κράτος. Κυριεῦει ὅλην τὴν Μακεδονίαν ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, εἰσβάλλει εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἀπειλεῖ καὶ αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Σαμουήλ τῶρα σχεδιάζει νὰ ἰδρῦσῃ μεγάλον βουλγαρικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον νὰ περιλαμβάνῃ ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδύναντο νὰ ἀφήσουν τὸν Σαμουήλ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὰ σχέδιά του, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἀπεδείχθη ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Σαμουήλ.

Ἀφ' οὗ ἠσχάσεν ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ἐπαναστάσεις, ὁ Βασίλειος ἤρχισε τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Βουλγάρους (976). Ὁ πόλεμος αὐτὸς διήρκεσε 42 ἔτη καὶ ἐξηπλώθη ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Βασίλειος ἀλλοῦ ὁ ἴδιος καὶ ἀλλοῦ μὲ τοὺς στρατηγούς του πολεμεῖ τοὺς Βουλγάρους καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Εἰς τὸν Σπερχεῖον δὲ τὸ 996 ὁ στρατηγὸς τοῦ Βασιλείου Νικηφόρος Οὐρανὸς νικᾷ τὸν Σαμουήλ καὶ καταστρέφει ὅλον τὸν στρατὸν του. Ὁ ἴδιος ὁ Σαμουήλ πληγώνεται εἰς τὴν μάχην αὐτὴν καὶ μόλις κατορθώνει νὰ σωθῆ διὰ τῆς φυγῆς.

Ἀπὸ τότε ὁ πόλεμος περιορίζεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Βασίλειος κάθε χρόνον ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Βουλγάρων, κάμνει πολλὰς μάχας καὶ κυριεῦει πολλὰ φρούμια. Ἀλλὰ καὶ οἱ Βούλγαροι ἔχουν μεγάλον πείσιμα. Ἐπὶ τέλους τὸ 1014 ἡ ἀντίστασις των θραύεται. Ὁ Βασίλειος συνήθιζε νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν πάντοτε ἀπὸ τὴν κλεισοῦραν Κλειδίον (Δεμιρ Ἰσάκ). Ἐκεῖ ὁ Σαμουήλ κατεσκεύασεν ἕνα ὀχύρωμα καὶ ἐπερίμενε τὸν Βασίλειον. Ὁ Βασίλειος προσπαθεῖ, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει νὰ κυριεύσῃ τὸ ὀχύρωμα. Ἀναγκάζεται νὰ τὸ πολιορκήσῃ. Ἀλλὰ παθαίνει πολλὰς ζημίας, διότι οἱ ἐχθροὶ τὸν ἐκτύπων ἀπὸ ψηλά. Τότε ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος

Ξιφίας μέ μέρος τοῦ στρατοῦ πηγαίνει γύρω ἀπό ἕνα ὑψηλόν και ἀπότομον βουνόν, τὸ ὁποῖον ἦτο πρὸς Ν. τοῦ Κλειδίου, τὴν Βελαθίσταν, και ἔρχεται ὀπισθεν τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι τὰ ἔχασαν, διότι δὲν ἐφαντάζοντο ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ κατώρθωσον νὰ ἔλθουν ἀπὸ ἕνα τόσο δύσκολον μέρος. Ἀφίνου τὸ δυχύρωμα και τρέπονται εἰς φυγὴν. Ὁ βασιλεὺς και ὁ Νικηφόρος τοὺς καταδιώκουν και πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς φονεύουν, τοὺς περισσοτέρους δὲ συλλαμβάνουν αἰχμαλώτους. Ὁ ἴδιος ὁ Σαμουὴλ μέ δυσκολίαν κατώρθωσε νὰ μὴ συλληφθῆ, ἀλλὰ μετὰ 4 ἡμέρας ἀπέθανεν ἐκ τῆς στενοχωρίας του.

Ὁ υἱὸς και διάδοχος τοῦ Σαμουὴλ Γαβριὴλ ἐζήτησε νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὸν βασιλέα. Ἄλλ' ὁ Βασίλειος δὲν δέχεται συνθηκολόγησιν. Θέλει νὰ καταλύσῃ τελείως τὸ βουλγαρικὸν κράτος. Ἐξηκολούθησε λοιπὸν τὸν πόλεμον, ἕως ὅτου κατέλαβε τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχον πάρει οἱ Βούλγαροι. Οἱ Βούλγαροι ἀρχηγοί, ὅσοι δὲν ἐφονεύθησαν, παρεδόθησαν. Τὸ βουλγαρικὸν κράτος κατελύθη (1019). Ἡ Βουλγαρία ἐγένεν ἐπαρχία ἑλληνικὴ μέ διοικητὴν Ἕλληνα ἀπὸ τὴν Κων)πολιν.

Ὁ Βασίλειος, ἀφ' οὗ ἐτελείωσε τὸν πόλεμον, περιοδεύει εἰς ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Παντοῦ τὸν ὑποδέχονται ὡς σωτῆρα. Ἐπειτα καταβαίνει εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Στερεάν Ἑλλάδα και φθάνει εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐδῶ ἀναβαίνει εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβληθῆ εἰς ναὸν τῆς Παρθένου Μαρίας. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἔρχεται εἰς τὴν Κων)πολιν και εἰσέρχεται εἰς αὐτὴν μέ μεγάλην πομπήν. Τὸν θρίαμβον του στολιζοῦν τὰ ἄπειρα λάφυρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἐκ τῆς Βουλγαρίας, και ὅλη ἡ οἰκογένεια τῶν βασιλέων αὐτῆς και οἱ μεγαλύτεροι εὐγενεῖς Βούλγαροι. Τότε ὁ λαὸς ἔδωσεν εἰς τὸν Βασίλειον τὸ ὄνομα Βουλγαροκτόνος, και τὸ ὄνομα αὐτὸ τοῦ ἔμεινεν εἰς τὴν Ἱστορίαν. Καὶ δικαίως, διότι αὐτὸς ἔθραυσεν ὀριστικῶς τὴν δύναμιν τῶν Βουλγάρων.

Μὲ τὴν ὑποταγὴν τῆς Βουλγαρίας τὰ ὅρια τῆς Αὐτοκρατορίας ἐπεξετάθησαν πρὸ Β. μέχρι τοῦ Δουνάβεως, διότι τώρα ἐστερεώθη ἡ κυριαρχία τοῦ κράτους και ἐπὶ τῶν Σέρβων. Ἀλλὰ και πρὸς Α. και πρὸς Δ. ἐπεξετάθησαν τὰ ὅρια τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐνῶ διεξῆγε τὸν φοβερὸν και μακρὸν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων πόλεμον ὁ Βασίλειος, ἔκαμνε και εἰς τὴν Ἀσίαν και τὴν Ἰταλίαν ἔργα μεγάλα. Εἰς τὴν Ἀσίαν ἐστρατεύει αὐτοπροσώπως, προσαρτᾷ

εἰς τὸ κράτος τὰς ἀνεξαρτήτους ἡγεμονίας τῆς Ἰβηρίας καὶ Ἀρμενίας καὶ στερεώνει εἰς τὴν Συρίαν τὴν κατοχὴν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, τὰς ὁποίας εἶχον κυριεύσει ὁ Νικηφόρος Φωκάς καὶ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς. Εἰς τὴν Ἰταλίαν δὲ οἱ στρατοὶ τοῦ ἐσθρέωσαν τὴν κυριαρχίαν τῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν.

Εἰκ. 27.— Ἡ Αὐτοκρατορία ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Οὕτω ἐπὶ τοῦ Βασιλείου τὰ ὅρια τοῦ κράτους ἐκτείνονται ἀπὸ τῆς κάτω Ἰταλίας, τοῦ βόθρου τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους καὶ τῶν ὄχθων τοῦ Δουνάβεως, μέχρι τοῦ Καυκάσου, τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐφράτου.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλο γεγονός συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἠθικῆς λάμπους τῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ υἱὸς τοῦ Σβετοσλαύου Βλαδίμηρος, ἀφ' οὗ ἐγένετο ἡγεμὼν τῶν Ῥώσων, ἀπεφάσισε νὰ

προσέληθῃ εἰς τὸ χριστιανισμόν. Συνειρησθήθη λοιπὸν μὲ τὸν Βασίλειον καὶ ἔβαπτίσθη. Μετὰ τοῦτο ἔλαβε σύζυγον τὴν νεωτέραν ἀδελφὴν τοῦ Βασιλείου Ἄγγαν καὶ εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης ἔδωκεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος τὴν Χερσῶνα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀφαιρέσει ἀπὸ αὐτό. Τότε κατὰ διαταγὴν τοῦ Βλαδημήρου μυριάδες Ῥῶσοι ἔβαπτίσθησαν εἰς τὸν Βορυσθένην ποταμὸν πλησίον τοῦ Κιέβου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἰδρῦθη ἡ ῥωσικὴ ἐκκλησία με πρωτεύουσαν τὸ Κιέβον. Τούτου ὁ μητροπολίτης ἦτο ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς καὶ διορίζετο ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ῥωσικὴ λοιπὸν ἐκκλησία ἔθεωρεῖτο ὡς θυγάτηρ τῆς ἑλληνικῆς καὶ διὰ τοῦτο ἔκτοτε στεναὶ ἦσαν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ σχέσεις μεταξὺ τοῦ ῥωσικοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

10. Τὸ τέλος τῆς μακεδονικῆς δυναστείας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου ἡ Αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ἐπ' αὐτοῦ εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς ἀκμῆς, ἀρχίζει νὰ παρακμάζῃ.

Τὸν Βασίλειον, ἐπειδὴ δὲν ἀφῆκε τέκνα, διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς του Κωνσταντῖνος Η', ὁ ὁποῖος ἔβασίλευσε τρία μόνον ἔτη. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ ὁ θρόνος περιέρχεται εἰς τὰς θυγατέρας του Ζωὴν καὶ Θεοδώραν (1028—1056). Ἐπ' αὐτῶν τὸ κράτος διηύθυνον σύζυγοι ἢ συμβασιλεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων κανεὶς δὲν ἀνεδείχθη ἀντάξιος τοῦ Βασιλείου. Ὁ στρατὸς παραμελεῖται. Στάσεις ἐσωτερικαὶ ἀδιακόπως ταρασσὺν τὸ κράτος. Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι ἐπαναστατοῦν. Καὶ οἱ μὲν Βούλγαροι καταβάλλονται. Οἱ Σέρβοι ὅμως ἀποκτοῦν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Νορμανδοὶ τοιχοδιδῶνται τέλος καταλαμβάνουσι τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν.

11. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὰ Γράμματα.

7ος καὶ 8ος αἰών. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰκονομαχίας ἐπέρχεται ἀπότομον σταμάτημα τῆς λογοτεχνίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διακρίνονται μόνον ὁ Ἄνδρεας ὁ ἐπίσκοπος Κρήτης, καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Ὁ Ἄνδρεας Κρήτης εἶναι ὁ ἐφευρέ-

της νέου είδους ύμνων, τῶν κανόνων. Αὐτὸς εἶνε ὁ ποιητὴς τοῦ μεγάλου κανόνος, ὁ ὁποῖος ψάλλεται τὴν προτελευταίαν ἑβδομάδα τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς εἶναι ὁ μεγαλύτερος ὑπερασπιστὴς τῶν εἰκόνων. Διὰ τοῦτο τὰ περισσώτερα συγγράμματά του ἔγραψε πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν. Συνέγραψεν ὅμως ἐπίσης καὶ κανόνας, ὅπως ὁ Ἄνδρέας Κρήτης.

9ος, 10ος καὶ 11ος αἰῶν. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰκονομαχίας κατὰ τὸν 9ον καὶ 10ον αἰῶνα, ὅπως καὶ κατόπιν κατὰ τὸν 11ον ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, οἱ μεσαιωνικοὶ Ἕλληνες μὲ περισσότερον ζῆλον σπουδάζουν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ὁ ἀδελφὸς τῆς αὐτοκρατείας Θεωδώρας Βάρδας τὸ 850 ἀναζωογονεῖ τὸ πανδιδακτήριον, τὸ ὁποῖον τώρα ὀνομάζεται σχολὴ τῆς Μαγναύρας, διότι τὰ μαθήματα γίνονται εἰς ἓνα παλάτιον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Μαγναύρα. Εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν διδάσκεται ἡ φιλοσοφία, ἡ γεωμετρία, ἡ ἀστρονομία καὶ ἡ γραμματικὴ. Ἡ ἀναζωογόνησις αὐτῆ τῆς σπουδῆς τῶν ἀρχαίων φέρει καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς λογοτεχνίας.

Πεζὸς λόγος. Τὸν 9ον αἰῶνα ἀκμάζει ὁ περίφημος πατριάρχης Φώτιος. Αὐτὸς ἐκτὸς τῶν θεολογικῶν συγγραμμάτων ἔγραψε καὶ πολλὰ φιλολογικά. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότερα εἶνε ἡ μυριόβιβλος, ἡ ὁποία περιέχει τεμάχια ἐκλεκτὰ ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἀρχαίους συγγραφεῖς, καὶ τὸ Λεξικόν του, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖ τὰς λέξεις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, αἱ ὁποῖαι δὲν κατενοοῦντο πλέον.

Τὸν 10ον αἰῶνα ὁ σπουδαιότερος συγγραφεὺς εἶναι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ ὁποῖος μάλιστα μεταχειρίζεται καὶ γλῶσσαν ἀπλουστέραν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται αἱ συλλογαὶ ἀρχαίων κειμένων καταταγμένων σύμφωνα μὲ τὸ περιεχόμενον των, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται ἐγκυκλοπαιδεῖαι.

Τὸν 11ον αἰῶνα ἀκμάζει Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς ὁ εὐρυμαθέστατος καὶ πολυγραφώτατος φιλόσοφος, καὶ ἡ Ἄννα Κομνηνὴ, ἡ θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ἡ ὁποία ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ πατρὸς τῆς.

Ποίησις. Εἰς τὴν ποίησιν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διακρίνεται ἡ Κασσία ἢ Κασσιανὴ μοναχὴ, ἡ ὁποία εἶχε χάσει τὸν γάμον μὲ τὸν Θεόφιλον καὶ τὸν θρόνον ἕνεκα τῆς μεγάλης εὐφυΐας τῆς. Αὕτη ἔγραψε πολλὰ ποιήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι τὸ

«Κύριε ἢ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή...», τὸ ὁποῖον ψάλλεται τὴν μεγάλην Τρίτην.

Ποιήματα ὄχι τόσον σπουδαῖα ἔγραψε τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ' ὁ σοφός.

Ἀργότερα ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἤκμασεν ὁ ποιητὴς Θεόδωρος Περδρόμος ἢ Πτωχοπερδρόμος. Αὐτὸς τὴν ποίησιν μετεχειρίσθη διὰ τὰ θεραπεύσει τὴν πενίαν του. Τὰ ποιήματά του εἶναι γραμμένα εἰς τὴν δημοτικὴν καὶ εἶναι γεμᾶτα ζωῆν καὶ χάριν.

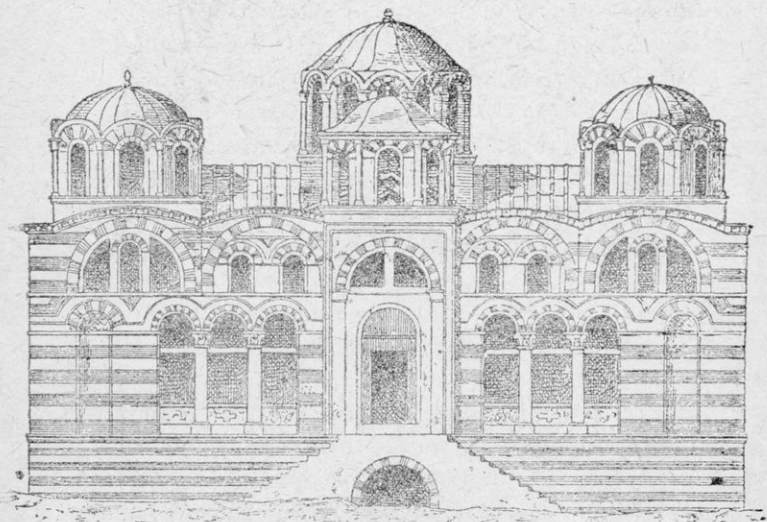
Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἀκμάζει ἰδίως καὶ ἡ δημώδης ποίησις. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν ἀδιακόπων ἀγῶνων ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Αὐτοὶ λοιπὸν δίδουν ἀφορμὴν νὰ γίνουιν δημοτικὰ τραγούδια, ὅμοια μὲ τὰ δημοτικὰ στραγούδια, τὰ ὁποῖα ἔγιναν ἐπὶ τουτοκρατίας. Οἱ αὐτοκράτορες διὰ τὴν φύλαξιν τῶν συνόρων εἶχον ἐγκαταστήσει εἰς αὐτὰ στρατιώτας μὲ τὰς οἰκογενείας των καὶ εἶχον δώσει εἰς αὐτοὺς γαίας διὰ νὰ τὰς καλλιεργοῦν. Αὐτοὶ ὀνομάζονται Ἀκριταὶ (ἀκρα=σύνορα). Οἱ Ἀκριταὶ αὐτοὶ ἔζων βίον ἀνεξάρτητον καὶ ἠγωνίζοντο διαρκῶς εἰς ὅλα τὰ σύνορα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως. Αὐτῶν λοιπὸν τῶν Ἀκριτῶν τὸν βίον καὶ τὰ κατορθώματα ἐπραγματεύοντο τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Τὰ τραγούδια αὐτὰ δὲν ἐσώθησαν ἕως τὴν ἐποχὴν μας. Εὐτυχῶς τὸν 12 ἢ 13 αἰῶνα ἀπὸ τὰ τραγούδια αὐτὰ ἐσχηματίσθη ἓνα συνεχὲς τραγοῦδι, τοῦ ὁποῖου ἥρωσ εἶναι ὁ Διγενὴς Ἀκριτας, ὡς ἀντιπρόσωπος ὅλων τῶν Ἀκριτῶν. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἐθνικὸς ἥρωσ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος συνενώνει τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ Ἑθνους. Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἐσώθη, καὶ τεμάχια αὐτοῦ τραγουδοῦνται ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν.

Αἱ τέχναι.

Καὶ τὰς ὁραίας τέχνας, ὅπως καὶ τὰ γράμματα, εἶχε σταματήσει ἡ ἐποχὴ τῆς εἰκονομαχίας. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὴν ὅμως ἀνέρχονται εἰς τὴν μεγαλύτεραν ἀκμὴν.

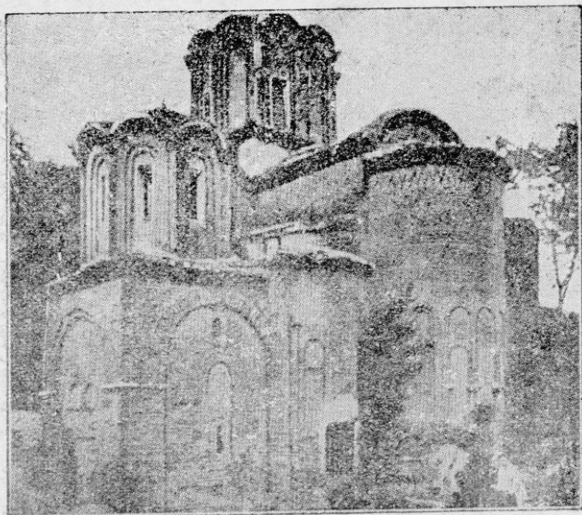
Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν παράγει πλέον, ὅπως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἔργα μεγάλα. Οἱ καλλιτέχναι ὅμως δίδουν εἰς τοὺς ναοὺς περισσοτέραν κομψότητα. Δι' αὐτὸ τὸν ἡμισφαιρικὸν θόλον δὲν στηρίζουν πλέον ἐπὶ τῶν ἀψίδων, ἀλλὰ κα-

τασκευάζουν πρώτον ἐπ' αὐτῶν κυλινδρικὸν τύμπανον μὲ θυρίδας καὶ ἐπ' αὐτοῦ στηρίζουν τὸν θόλον. Γύρω δὲ ἀπὸ τὸν κεντρικὸν θόλον προσθέτουν συνήθως καὶ ἄλλους μικροτέρους καὶ ἀνοίγουν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἐκκλησίας παράθυρα μεγάλα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ ναοὶ γίνονται καὶ ἐξωτερικῶς κομποὶ καὶ ὄραιοι. Τὴν ὄραιότητα δὲ αὐξάνουν πολλαὶ σειραὶ ἀπὸ ἐρυθρῶς πλίνθους.

Εἰκ. 28. Ἡ ἐν Κων)πόλει Ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου.

Τοιοῦτος ναὸς εἶναι ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν Κων)πολιν, ἣ ὁποία ἐκτίσθη ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (εἰκ. 28). Ἄλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς μεταβάλλεται τὸ σχῆμα τοῦ ναοῦ. Ἀνοίγονται καὶ πρὸς Β. καὶ πρὸς Ν. ἀψίδες καὶ καμάραι καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ σταυρικὸν σχῆμα τοῦ ναοῦ φαίνεται καλύτερα. Ἀργότερα τέλος ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν τὸ τύμπανον τοῦ τροῦλλου ὑψοῦται πολὺ καὶ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ διαγράφεται καθαρῶς καὶ ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς. Κατ' αὐ-

Εικ. 29. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι τῆς Θεσσαλονίκης

Εικ. 30. Οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι τῶν Ἀθηνῶν.

Εἰκ. 31. Ὁ Χριστὸς τοῦ Νάρθηκος τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινῶν.

Εἰκ. 32. Ἡ Ἀνάληψις τοῦ τροῦλλου τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Εἰκ. 33. Ὁ Χριστὸς τοῦ Νάρθηκος τῆς μονῆς τοῦ δσίου Λουκά ἐν Ἰωκίδι.
Ἄντ. Χωραφᾶ. - Ἱστορία Β' Ἑλληνικοῦ, ἔκδοσις δ'.

τὸν τὸν τρόπον εἶναι κτισμένος ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων
τῆς Θεσσαλονίκης (εἰκ. 29), αἱ περισσότεραι ἐκκλησίαι τῶν μο-

Εἰκ. 34. Ἡ Ἀνάστασις τῆς μονῆς τοῦ Δαφνίου.

νῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ αἱ ἀρχαῖαι ἐκκλησίαι τῶν Ἀθηνῶν,
Κατνικαρέα, Ἅγιοι Ἀπόστολοι, Ἅγιοι Θεόδωροι (εἰκ. 30),

Ἅγιος Νικόδημος (ῥωσικὴ ἐκκλησία) καὶ Ἅγιος Ἐλευθέριος.
Ἡ ζωγραφικὴ. Καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἀνῆλθεν ἐπίσης εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Τώρα προσλαμβάνει τὸν λεγόμενον δογματικὸν χαρακτήρα. Ἐκαστον μέρος δηλ. τοῦ ναοῦ ζωγραφεῖται μὲ θεολογικὰς

Εἰκ. 35. Ὁ Δαυὶδ κρούων τὴν κιθάραν (μικρογραφία).

παραστάσεις σύμφωνα μὲ τὴν χρησιμοποίησίν του. Εἰς τὸν κεντρικὸν τροῦλλον παρίσταται ὁ Χριστὸς ὡς παντοκράτωρ. Εἰς τὸ Ἱερὸν ἢ Θεοτόκος, ἢ πλατυτέρα τῶν Οὐρανῶν. Γύρω δὲ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο πρόσωπα συμπλέκονται μὲ ἀρμονίαν οἱ προφῆται, οἱ μάρτυρες, οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας καὶ αἱ μεγάλαι ἐορταί.

Σφραζόμεναι ζωγραφίαι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ ἑξῆς ψηφι-

δωτά: ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν νάρθηκα τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Κ)πόλεως (εἰκ. 31), ἡ Ἀνάληψις εἰς τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Θεσσαλονίκης (εἰκ. 32), τὰ ψηφιδωτὰ τῆς μονῆς

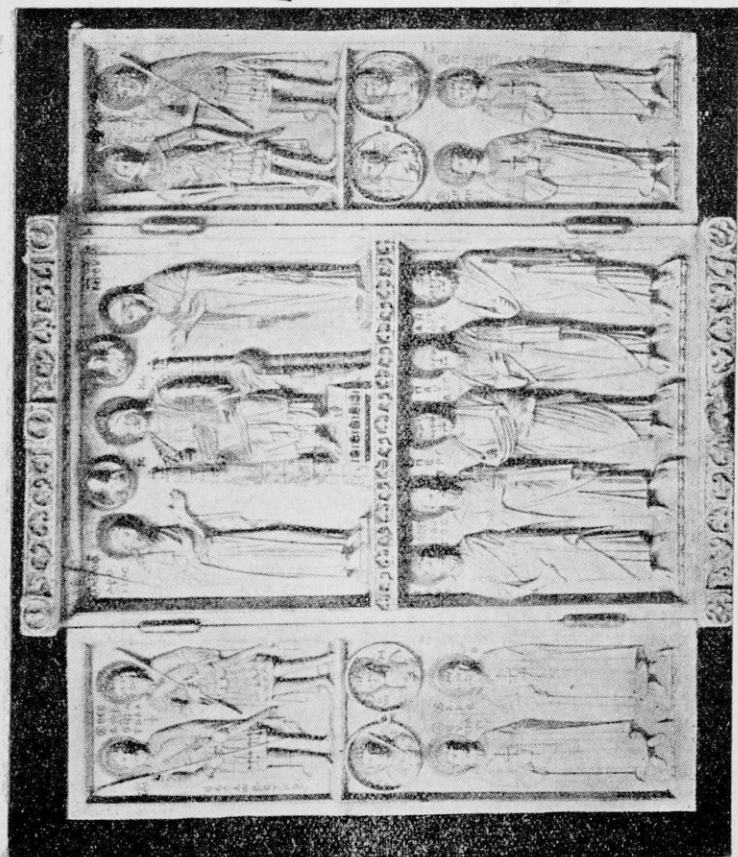

Εἰκ. 36. Ὁ Ἡσαΐας προσευχόμενος (μικρογραφία).

τοῦ Ὁσίου Λουῆ εἰς τὴν Φωκίδα (εἰκ. 33) καὶ τῆς μονῆς τοῦ Δαφνίου εἰς τὴν Ἀττικὴν (εἰκ. 34). Εἰς ὅλα αὐτὰ ἔχομεν τὴν ζώην καὶ τὴν χάριν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης συνδυασμένα μετὴν τέχ-

νην καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς ἀνατολικῆς. Αὐτὰ δὲ εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς. Τὸ ἴδιον παρατηροῦ-

52

Εἰκ. 37. Εἰκὼν ἐπὶ ἔλεφαντοστοῦ.

μεν καὶ εἰς τὰς μικρογραφίας τῆς ἐποχῆς αὐτῆς (εἰκ. 35 καὶ 36).

Ἡ γλυπτική. Ἡ γλυπτικὴ τοῦ μαρμαροῦ εἶναι πάντοτε περιορισμένη. Ἡ γλυπτικὴ ὅμως τοῦ ἔλεφαντοστοῦ (εἰκ. 37), ἡ

Είκ. 38. Ὁ Ἀρχάγγελος Μιχαήλ (εἰκὼν ἐκ σμάλτου).

Εἰκ. 39. Ζωγραφία αὐτοκράτορος
κέντητὴ ἐπὶ ὑφάσματος μεταξωτοῦ.

κατασκευὴ εἰκόνων ἀπὸ σμάλτων ἐπὶ πλακὸς χρυσοῦ ἢ ἀργύρου (εἰκ. 38), καὶ τὸ κέντημα ζωγραφιῶν ἐπὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων (εἰκ. 39) ἔφθασαν εἰς μεγάλην τελειότητα.

12. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἐπέδρασε παρὰ πολὺ εἰς ὄλους τοὺς περίε χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς μουσουλμάνους Ἀραβας. Ἡ Κων(σταντινού)πολις ἦτο ἡ ἐστία ἢ φωτίζουσα ὄλον τὸν περίε κόσμον, ἦτο ἡ πρωτεύουσα ὄλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Ἡ Ἁγία Σοφία μὲ τὸ ἁρμονικὸν κάλλος της καὶ μὲ τὰς πομπώδεις τελετὰς της ἐξεθάμβωνε τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτὴν ξένους. Τὸ παλάτιον μὲ τὴν μεγαλοπρέπειάν του τοὺς κατέπληττεν. Ὅμοίως ὁ ἱερόδρομος μὲ τὰ θεάματά του, τὸ πλῆθος τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων, αἱ ἀγοραὶ της. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο νὰ ἐπιδράσῃ ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς παρὰ πολὺ εἰς ὄλους τοὺς περίε λαοὺς. Πρὸ πάντων ὅμως ἐπίδρασεν οὗτος εἰς τοὺς Σλαῦους.

Οἱ πρῶτοι, οἵτινες διέπλασαν πνευματικῶς τοὺς Σλαῦους, ἦσαν Ἕλληνες ἱερεῖς. Οὗτοι μὲ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν διέδωσαν εἰς αὐτοὺς καὶ πολλὰ ἔργα τῆς βυζαντινῆς λαγοτεχνίας καὶ τέχνης. Ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος καὶ οἱ μαθηταὶ των μετέφρασαν εἰς τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, πολλὰ συγγράμματα τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, συναξάρια καὶ λειτουργικὰ βιβλία. Μετ' ὀλίγον δὲ μετεφράσθησαν καὶ βυζαντινοὶ χρονογράφοι καὶ δημῶδη ποιήματα καὶ ἄλλα. Οὕτω ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς βυζαντινῆς σλαβικῆς λαγοτεχνίας. Ἀκόμη ὅμως περισσότερον ἐπικράτησεν ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν σλαβικὴν τέχνην. Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες ἔκτισαν τὰς σλαβικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ἕλληνες ζωγράφοι ἐστόλισαν αὐτὰς μὲ εἰκόνας.

”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ι. Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸν μεσαίωνα.

Προτοῦ νὰ πραγματευθῶμεν τὴν περίοδον τῆς παρακμῆς τῆς τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν, ὅποια ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ κατάσταση τῆς Εὐρώπης, διότι αὐτὴ ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς κυριώτερας αἰτίας τῆς πτώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

Τὰ μεσαιωνικὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Εἶδαμεν (σελ. 52) ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τὴν μεγάλην μετανάστευσιν τῶν ἔθνῶν διάφοροι γερμανικοὶ λαοὶ εἰσώρμησαν εἰς τὰς χώρας τοῦ δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ κατέλυσαν αὐτό, ἐπὶ τῶν εἰρειῶν του δὲ ἵδρυσαν διάφορα βαρβαρικά κράτη, τὰ ὅποια ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξεχριστιανίσθησαν καὶ ἐξελατινίσθησαν.

Ἐκ τῶν βαρβάρων τούτων οἱ Φράγκοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Γαλατίας, οἱ Ἄγγλοι τῆς Βρετανίας, οἱ Βησιγότθοι τῆς Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλίας, οἱ Βανδῆλοι τῆς Ἀφρικῆς καὶ οἱ Ὀστρογότθοι τῆς Ἰταλίας. Ἐξ αὐτῶν τὰ κράτη τῶν Βανδῆλων τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν Ὀστρογότθων τῆς Ἰταλίας κατελύθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Κατόπιν τὴν μὲν βόρειον Ἰταλίαν κατέλαβαν οἱ Λογγοβάρδοι καὶ ἵδρυσαν ἐδῶ νέον γερμανικὸν κράτος, εἰς τὴν μέσῃν Ἰταλίαν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Φράγκων οἱ πάπαι ἵδρυσαν τὸ παπικὸν κράτος, τὴν δὲ Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἰσπανίαν κατέλαβαν οἱ Ἄραβες.

Ἐκ τῶν κρατῶν τούτων εἰς πολλὴν ἀκμὴν ἔφθασε τὸ Φραγγικόν, ἰδίως ὅταν ἔγινε βασιλεὺς αὐτοῦ ὁ Κάρολος ὁ Μέγας. Αὐτὸς διὰ μακρῶν πολέμων κατώρθωσε α') νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τῶν Λογγοβάρδων εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν καὶ νὰ τὸ προσθήσῃ εἰς τὸ

κράτος του, β') να ἀφαιρέση ἀπὸ τοὺς Ἄραβας τῆς Ἰσπανίας τὴν μεταξὺ Πυρρηναίων καὶ Ἰβηρος χώραν καὶ γ') νὰ ὑποτάξῃ ὅλους τοὺς περὶ τοῦ Ῥήνου λαοὺς καὶ νὰ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ δεχθῶν τὸν Χριστιανισμόν. Κατόπιν τούτων ὁ Κάρολος ἐστέρφη ὑπὸ τοῦ Πάπα αὐτοκράτωρ τοῦ δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Τὸν τίτλον ὅμως αὐτὸν δὲν ἀνεγνώρισαν οἱ εἰς τὴν Κων(σταντινούπολιν) πόλιν νόμιμοι αὐτοκράτορες τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ φραγκικὴ αὐτοκρατορία ὀλίγον χρόνον διετηρήθη. Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Καρόλου διεσπάσθη. Ἐξ αὐτῆς δὲ ἀπετελέσθησαν τρία κράτη, τὸ γερμανικόν, τὸ γαλλικόν καὶ τὸ ἰταλικόν, τὸ ὁποῖον εἶχε καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα. Ἀργότερα καὶ τὸ ἰταλικόν κράτος καὶ τὸ αὐτοκρατορικόν ἀξίωμα περιήλθαν εἰς τὸ γερμανικόν κράτος. Ἐν γένει δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν συνέβησαν πολλαὶ μεταβολαί.

Πολλαὶ πόλεις τῆς βορείου Ἰταλίας, Μεδιόλανον, Βονωνία, Φλωρεντία κ.ἄ. ἔγιναν αὐτόνομοι καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπετέλεσαν δημοκρατικὰς πολιτείας. Ἰδίως δὲ προώδευσαν πολὺ δύο ναυτικαὶ πόλεις, ἡ Γένοβα καὶ μάλιστα ἡ Ἑνετία.

Ἡ Ἑνετία ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπὶ αἰῶνας ἦτο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Μὲ τὸ ἐμπόριον δέ, τὸ ὁποῖον ἔκαμνε μὲ αὐτὴν, ἀπέκτησε μέγαν ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ ἔγινε μεγάλη ναυτικὴ δύναμις. Ἐνεκα δὲ τῶν σχέσεών της μὲ τὸ ἑλληνικὸν κράτος εἶχε προσλάβει καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ. Ὅλαι αἱ συνήθειαι τῆς ζωῆς, ἡ τέχνη καὶ ἡ πολυτέλεια τῆς Ἑνετίας προῆλθαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὡστε ἠδύνατο νὰ νομίσῃ κανεὶς αὐτὴν ὡς ἑλληνικὴν πόλιν. Ἀπὸ τοῦ 9ου ὅμως αἰῶνος ἔγινεν αὐτόνομος.

Ἡ μέση Ἰταλία ἀπετέλει τὸ παπικὸν κράτος.

Ἡ κάτω Ἰταλία τέλος μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος ὑπῆγετο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἐκτοτε ἀπεσπάσθη ἀπὸ αὐτὴν. Νορμανδοὶ (=ἄνθρωποι τοῦ βορρᾶ) ἀπὸ τὰς βορείας χώρας τῆς Εὐρώπης κατήλθαν μὲ τὰ πειρατικὰ πλοισιρία των εἰς τὴν βόρειον Γαλλίαν καὶ κατέλαβαν μέγα μέρος αὐτῆς (Νορμανδία). Ἐκεῖ ἵδρυσαν Νορμανδικὸν κράτος ὑποτελὲς εἰς τὸν βασιλεῦα τῶν Γάλλων, ἀλλὰ καὶ ἐξελατινίσθησαν καὶ ἐξεχριστιανίσθησαν. Κατόπιν πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν διαδόχων τοῦ Βασιλεῦος τοῦ Βουλγαροκτόνου ἦλθαν καὶ κατέλαβαν τὴν κάτω Ἰτα-

λίαν και την Σικελίαν, και ίδρυσαν κράτος νορμανδικόν, τὸ ὁποῖον ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξιταλίσθη.

Εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην τὰς βορειοδυτικὰς χώρας κατεῖχον λαοὶ γερμανικοί, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τρία κράτη, τῆς Δανίας, τῆς Σουηδίας καὶ τῆς Νορβηγίας. Τὰ κράτη αὐτὰ μόλις τὸν 11ον αἰῶνα ἐδέχθησαν τὴν Χριστιανισμὸν καὶ ἤρχισαν νὰ πολιτίζων-

Εἰκ 40. Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸν 11' αἰῶνα.

ται. Ἀπὸ αὐτὰ δὲ προήρχοντο καὶ οἱ Νορμανδοί, τοὺς ὁποίους ὀποίους εἶδαμεν.

Τὴν Βρετανίαν εἶχον καταλάβει οἱ Ἄγγλοι, οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν τὸν 8ον αἰῶνα. Ἐναντίον τῶν Ἄγγλων πολλὰς ἐπιδρομὰς εἶχον κάμει οἱ Δανοί. Τὸ 1066 δὲ κατέλαβε

την Ἀγγλίαν ὁ ἡγεμὼν τῶν Νορμανδῶν τῆς βορείου Γαλλίας Γουλιέλμος ὁ κατακτητῆς. Ἐξ αὐτοῦ κατάγονται οἱ μέχρι σήμερον βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας.

Εἰς τὴν Ἰσπανίαν τέλος οἱ ἐντόπιοι ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἐσχημάτισαν διάφορα μικρὰ χριστιανικὰ βασίλεια. Τὰ βασίλεια αὐτὰ κατόπιν συνεχωνεύθησαν εἰς δύο, τῆς Ἀραγωνίας καὶ τῆς Καστιλίας, καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Ἀράβας. Ἀργότερα δὲ καὶ αὐτὰ πάλιν συνηώθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὸ βασίλειον τῆς Ἰσπανίας. Ἡ Πορτογαλλία ἀπετέλεσεν ἰδιαίτερον κράτος.

Ἡ κοινωνία τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἡ κοινωνία τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν μεσαίωνα εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Ἐπικρατεῖ τὸ φεουδαλικὸν σύστημα. Σύμφωνα μὲ αὐτὸ ὁ βασιλεὺς κάθε κράτους εἶναι μὲν ἀνώτερος ἄρχων ὅλου τοῦ κράτους, πραγματικῶς ὅμως εἶναι κύριος ἑνὸς μικροῦ μόνον μέρους αὐτοῦ. Τὸ περισσότερο εἶναι μοιρασμένον εἰς πολλοὺς ἄλλους εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐθεωροῦντο μὲν ὑποτελεῖς εἰς τὸν βασιλέα, ἦσαν ὅμως πραγματικῶς ἀνεξάρτητοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν ὅλον τὸ μερίδιόν των εἰς τὰς χεῖράς των. Τὸ περισσότερο εἶναι μοιρασμένον εἰς ἄλλους πάλιν κατωτέρους εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται ὑποτελεῖς των καὶ οὕτω καθεξῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίζετο τὸ σύστημα ἀρχόντων καὶ ὑποτελῶν. Μόνος ὁ βασιλεὺς ἦτο μόνον ἀρχων. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦσαν ὑποτελεῖς τῶν ἀνωτέρων των καὶ ἀρχοντες τῶν κατωτέρων εὐγενῶν. Τὸ μερίδιον τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἕκαστος ὡς ἰδιαίτεράν κτήσιν ὠνομάζετο φέουδον, οἱ δὲ εὐγενεῖς φεουδάρχαι, καὶ ὅλον τὸ σύστημα φεουδαλισμός.

Ἐκτὸς τῶν φεουδαρχῶν πλούσιοι ἦσαν ἀκόμη καὶ οἱ κληρικοί. Ἐπιστεῖετο τότε ὅτι, ὅταν ἔδιδέ τις εἰς μίαν ἐκκλησίαν χρήματα ἢ κτήματα, ἠδύνατο νὰ ἔξαγνίσῃ τὰς ἀμαρτίας του καὶ νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν του. Ἔνεκα αὐτοῦ τοῦ λόγου αἱ Ἐκκλησίαι ἀπέκτησαν μεγάλας περιουσίας καὶ ἐπομένως οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι τὰς ἐκαρποῦντο ἔγιναν μεγάλοι ἰδιοκτῆται.

Εἰς τοὺς εὐγενεῖς λοιπὸν καὶ εἰς τοὺς κληρικούς ἀνῆκεν ὅλη ἡ γῆ. Ὁ λαὸς εἶναι δοῦλος ὑποχρεωμένος νὰ καλλιεργῇ τοὺς ἀγρούς τῶν κυρίων του.

Ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς καὶ οἱ εὐγενεῖς εἶναι ἄγριοι καὶ ἀμόρφωτοι.

Οἱ εὐγενεῖς μόνον τὴν ἀνδρείαν τιμοῦν, διότι ὁ πόλεμος εἶναι ἡ μόνη ἀπασχόλησις, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἰδέαν των ἀρμόζει εἰς τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον. Ἐνεκα τούτου ἔχουν πολὺ ἀνεπτυγμένον καὶ τὸ αἴσθημα τῆς τιμῆς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ εὐγενεῖς ἐμάχοντο πάντοτε ἔφιπποι ὀνομάζοντο ἱππότες καὶ τὸ νὰ ἔχη κανεὶς τὰς ἀρετὰς τοῦ ἱππότευ ἐλέγετο ἱπποτισμός.

Τὸ μόνον μορφωμένον στοιχεῖον τῆς κοινωνίας τῆς Εὐρώπης κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶναι ὁ κληρὸς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκκλησία εἶχε μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀγρίων καὶ ἀπολιτίστων ἀνθρώπων τοῦ μεσαίωκου, ὁ κληρὸς εἶχε μεγάλην δύναμιν καὶ μάλιστα ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας, ὁ Πάπας.

2. Ἡ δυναστεία τῶν Δουκῶν καὶ οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι (1056 - 1081).

Ἀφ' οὗ ἐξέλιπεν ἡ μακεδονικὴ δυναστεία, εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ἄλλη δυναστεία, ἡ τῶν Δουκῶν. Ἐπ' αὐτῶν ἐξηκολούθησεν ἡ κατάρρευσις τοῦ κράτους, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Οἱ Δοῦκαι δὲν ἀπεδείχθησαν βασιλεῖς ἀντάξιοι τῶν περιστάσεων. Αἱ δὲ περιστάσεις τότε ἦσαν φοβεραί, διότι νέος ἐχθρὸς ἠπειλεῖ τὸ κράτος, οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι.

Εἶδαμεν προηγουμένως ὅτι τὸ Ἀραβικὸν κράτος εἶχε διαιρεθῆ καὶ παρακμάσει. Ἀλλὰ δὲν παρήκμασε καὶ ὁ μωαμεθανισμός. Οἱ Σελτζοῦκοι, φυλὴ τουρκικὴ, ἐπροχώρησαν ἀπὸ τὴν Κασπίαν θάλασσαν εἰς τὰς Περσικὰς χώρας. Ἐκεῖ ἠσπάσθησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καθυπέταξαν τὰ ἐκεῖ διάφορα μωαμεθανικὰ κράτη καὶ ἵδρυσαν ἓνα μέγαν μωαμεθανικὸν τουρκικὸν κράτος. Τὸ τουρκικὸν τοῦτο κράτος ἀνεξωγόνησε τὸν μωαμεθανισμὸν. Μετὰ ταῦτα οἱ Σελτζοῦκοι αὐτοὶ ἐπωφελοῦνται ἐκ τῆς ἀνικανότητος τῶν Δουκῶν καὶ κυριεύουν ὅλην σχεδὸν τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἱδρύνουν εἰς αὐτὴν ἰδιαιτέρον σελτζουρικὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Νίκαιαν.

Εἰς τὴν φοβερὰν αὐτὴν περίστασιν ἔβρασε τὸ κράτος νέα δυναστεία, ἡ ὁποία κατέλαβε τὸν θρόνον κατόπιν στρατιωτικῆς στάσεως. Ἡ δυναστεία αὐτὴ εἶναι ἡ τῶν Κομνηνῶν. Καὶ ἦτο

καιρός να περιέλθῃ ἡ ἀρχὴ εἰς χεῖρας ἰσχυράς, διότι καὶ ἄλλοι κίνδυνοι ἀπειλοῦν τὴν Αὐτοκρατορίαν ἐκ δυσμῶν.

3. Ἀλέξιος Α΄ Κομνηνὸς (1081—1118).

Ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν ὑπῆρξεν ὁ Ἀλέξιος Α΄. Οὗτος, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἦτο 24 ἐτῶν. Ἐν τούτοις ἦτο ἤδη ἐπιφανής. Κατήγετο ἀπὸ μεγάλης στρατιωτικῆν οἰκογένειαν καὶ εἶχεν ἕως τώρα πολλάκις διακριθῆ ὡς στρατηγός. Ἦτο δὲ ἀκόμη καὶ πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τὸν λαόν.

Πρώτη σκέψις τοῦ Ἀλεξίου, ἀφοῦ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἦτο νὰ ἐτοιμασθῆ διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. Καὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο δύσκολον διὰ τὸν Ἀλέξιον, διότι εἶχε μεγάλην στρατηγικὴν καὶ πολιτικὴν ἱκανότητα. Ἀπὸ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους ἦτο δυνατὸν νὰ σχηματισθῆ στρατὸς ἀξιόλογος. Οἱ δὲ χρηματικοὶ πόροι καὶ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν ἀφθονοί. Δυστυχῶς δὲν ἀφῆκαν αὐτὸν νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του ἄλλα γεγονότα. Νέοι φοβεροὶ ἐχθροὶ ἔρχονται ἀπὸ τὴν Δύσιν ἐναντίον τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν τοῦ κράτους, οἱ Νορμανδοί. Ὁ Ἀλέξιος ἐπομένως ἠναγκάσθη νὰ στρέψῃ εἰς αὐτοὺς ὅλην τὴν προσοχήν.

4. Ἐπιδρομὴ τῶν Νορμανδῶν.

Οἱ Νορμανδοί, ἀφ' οὗ ἴδρυσαν τὸ κράτος των εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὴν ἀπέναντι Ἑλληνικὴν χερσόνησον. Ὁ ἀρχηγὸς των Ῥοβέρτος Γυϊσκάρδος (=πανοῦργος) μὲ στρατὸν 30 χιλ. ἀνδρῶν καὶ στόλον ἀπὸ 150 μεγάλα πλοῖα ἔρχεται τὸν Ἰούνιον τοῦ 1081 ἐναντίον τῆς Κερκύρας καὶ κυριεύει αὐτήν, κατὰ τὰ μέσα Ἰουλίου δὲ πλέει εἰς τὸ Δυρράχιον, ἀποβιβάζεται καὶ πολιορκεῖ αὐτό.

Ὁ Ἀλέξιος, ἀφ' οὗ ἔμαθε τὰς προπαρασκευὰς τῶν Νορμανδῶν, δὲν ἔμεινεν ἀργός. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχε παραμεληθῆ ὁ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικόν. Τὸν περικλινὸν στρατὸν ὁ Ἀλέξιος ἤλπικεν ὅτι ὅπως δῆποτε θὰ ἠμπορέσῃ νὰ καταρτίσῃ. Στόλον ὅμως οὔτε καιρὸν εἶχεν οὔτε χρήματα διὰ νὰ παρασκευάσῃ. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀλέξιος ἦλθεν εἰς συμφωνίαν μὲ τοὺς Ἐνετούς. Παρεχώρησεν

εἰς αὐτοὺς τὸ προνόμιον νὰ ἔχουν ἰδιαίτερον τμήμα εἰς τὴν Κοιν)-
πολιν καὶ εἰς οἰασδήποτε ἄλλας πόλεις τοῦ κράτους ἠθελον διὰ
νὰ ἐμπορεύωνται, καὶ οἱ Ἑνετοὶ ὑπεσχέθησαν τὴν συνδρομὴν
τῶν ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν. Κατόπιν ὁ Ἀλέξιος κατήρτισε
στρατὸν. Πρὸς τοῦτο, ἐπειδὴ τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους ἦτο κενόν,
ἐπέβαλεν εἰς ὅλους τοὺς μεγιστάνας ἐκτάκτους συνεισφορὰς καὶ
ἔλαβεν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν, ὅπως εἶχε κά-
μει προηγουμένως ὁ Ἡράκλειος.

Ἀφ' οὗ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἀλέξιος ἠτοιμάσθη, ἔρχε-
ται ἐναντίον τοῦ Ῥοβέρτου, ὁ ὁποῖος ἐπολιόρκει τὸ Δυρράχιον.
Καὶ κατὰ θάλασσαν μὲν ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ τὸν ἐνετικὸν ἐνί-
κησαν τὸν στόλον τοῦ Ῥοβέρτου καὶ ἀπέκοψαν κάθε συγκοινω-
νίαν αὐτοῦ μὲ τὴν Ἰταλίαν. Κατὰ ξηρὰν ὅμως ὁ ἀνάσκητος στρα-
τὸς τοῦ Ἀλεξίου ἐνικήθη ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς τοῦ Ῥοβέρτου.
Ἐπειτα ἀπὸ τὴν νίκην αὐτὴν ὁ Ῥοβέρτος γίνεται κύριος τοῦ
Δυρραχίου καὶ ὅλης τῆς Ἰλλυρίας. Κατόπιν ὁ Ῥοβέρτος ἐπέ-
στρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου εἶχεν ἐκραγῆ κάποια στάσις, καὶ
ἀφῆκεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον τὸν υἱὸν τοῦ Βοημοῦν-
δου. Ὁ Βοημοῦνδος κυριεύει τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν Ἄρταν καὶ
ἔρχεται εἰς τὴν Λαυρίαν. Ἀλλὰ τὴν ὥρην ὁ Ἀλέξιος εἶχεν ἀνασυν-
τάξει τὸν στρατὸν του. Ἔρχεται λοιπὸν ἐναντίον τοῦ Βοημοῦν-
δου καὶ νικᾷ αὐτὸν πλησίον τῆς Λαυρίσσης. Ὁ Βοημοῦνδος τότε
ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Καστοριάν. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐπέστρεψεν εἰς
τὴν Ἰταλίαν, ὁ δὲ στρατὸς του ἐνικήθη καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν Ἀλέ-
ξιον καὶ διελύθη. Ὁ Ἀλέξιος κατόπιν ἀνέκτησε τὸ Δυρράχιον
καὶ ὅλα τὰ φρούρια, τὰ ὁποῖα εἶχον καταλάβει οἱ Νορμανδοί.

Ὁ κίνδυνος τῶν Νορμανδῶν ἀπεκρούσθη. Ἀλλὰ οὐδὲ τὴν ὥρην
ὁ Ἀλέξιος κατορθώνει νὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον τῶν Τούρκων τῆς
Ἀσίας. Ἄλλος κίνδυνος πάλιν ἐκ δυσμῶν παρουσιάζεται, αἱ
σταυροφορίαι.

5. Ἡ πρώτη σταυροφορία.

Σταυροφορίαι ὀνομάζονται εἰς τὴν Ἱστορίαν αἱ ἐκστρατεῖαι,
τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ ἐλευθερώσουν
τοὺς ἁγίους τόπους ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανούς.

Ἐξ ἀρχῆς οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἐθεώρουν ὡς σωτηρίαν

τῆς ψυχῆς των τὸ νὰ υπάγουν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ νὰ προσκυνήσουν τοὺς ἁγίους τόπους, τοὺς ὁποίους ἐπάτησαν οἱ πόδες τοῦ Κυρίου. Καὶ ἐν ὄσῳ μὲν τὰ μέρη αὐτὰ κατεῖχον οἱ Ἄραβες, οἱ προσκυνηταὶ δὲν εὗρισκον πολλὰ ἐμπόδια. Ἄφ' ὅτου ὁμως κατέλαβαν αὐτὰ οἱ Σελδζοῦκοι Τοῦρκοι, οἱ προσκυνηταὶ κατεδιώκοντο καὶ ἐβασανίζοντο. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ προσκυνηταὶ αὐτοί, ὅταν ἐπέστρεφον εἰς τὴν Εὐρώπην, διηγοῦντο τὰ παθήματά των. Ἐνεκα τούτου μεγάλη ἀγανάκτησις ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως ἐναντίον τῶν Μωαμεθανῶν καὶ ἐσχηματίσθη ἡ ἰδέα ὅτι ἔπρεπεν οἱ Χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης νὰ ἐκστρατεύσουν διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ἁγίους τόπους.

Τὴν ἰδέαν αὐτὴν ἐκαλλιέργησαν καὶ οἱ πάπαι. Ἐλογάριαζον ὅτι εἰς μίαν τοιαύτην ἐκστρατείαν ἀρχηγὸς θὰ ἦτο ὁ πάπας. Ὅλοι λοιπὸν οἱ λαοὶ καὶ οἱ ἡγεμόνες, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἀνεγνώριζον ὅτι ὁ πάπας εἶνε ὁ ἀνώτερος ἀρχηγὸς ὄχι μόνον ἐκκλησιαστικὸς, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸς. Ἐπειτα ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ θὰ διήρχετο ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ ἠλπίζον ὅτι ἴσως ἐγίνετο αἰτία νὰ ὑποταχθῇ ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία εἰς αὐτούς.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἓνας μοναχὸς, ὁ Πέτρος ὁ ἐρημίτης, ἐπέχειρσε νὰ υπάγῃ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν. Ὄταν ἐπέστρεψεν ὀπίσω, διηγεῖτο τὰ βάσανα, τὰ ὁποῖα ὑπέφερεν ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους. Αὐτὸ δὲ τότε πάπας Οὐρβανὸς τὸ ἐνόμισε κατάλληλον εὐκαιρίαν. Παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς μοναχοὺς νὰ περιέλθουν ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ κηρύξουν ἐξ ὀνόματός του ἱερὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἀπίστων. Τὸ κήρυγμα ἐπέτυχε λαμπρά. Χιλιάδες ἄνθρωποι ἀπὸ ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας ἤλθον εἰς μίαν σύνοδον, τὴν ὁποίαν ἐκάλεσεν ὁ πάπας εἰς Κλερμών τῆς Γαλλίας, καὶ ὅλοι μὲ μίαν φωνὴν ἐδήλωσαν ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Εἰς τὴν σύνοδον αὐτὴν ὤρισθη, ἵνα ὅλοι, ὅσοι θὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν ὀράσθωσαν ἓνα κόκκινον σταυρὸν εἰς τὸν ὄμιόν των, καὶ ἐκ τούτου ὠνομάσθησαν σταυροφόροι. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ἐκστρατεύσουν εὐθύς, ὥς ἤθελεν ἐτοιμασθῇ καθένας ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας ἐκ τῆς πατρίδος του, καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλοι εἰς τὴν Κων/πολιν.

Παρὰ τὰ ἀποφασισθέντα ὁμως ἄπειρα ἀτακτα στίφη ὑπὸ τὴν

ἀρχηγίαν τοῦ Πέτρου τοῦ ἐρημίτου καὶ ἄλλων μοναχῶν ἐξεκίνησαν ἀμέσως. Αὐτοὶ καθ' ὄδον ἐξετεράπησαν εἰς ποικίλας λεηλασίας καὶ ἀταξίας, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐφρονεύθησαν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν μερῶν, διὰ τῶν ὁποίων διήλθον. Ἐπὶ τέλους ἐφθασαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ μὴ περάσουν εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸ τοῦ νὰ φθάσουν καὶ οἱ ἄλλοι σταυροφόροι. Αὐτοὶ ὅμως ἐπέμενον καὶ ἤρχισαν νὰ λεηλατοῦν τὰ περίεξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἀλέξιος τότε διὰ νὰ ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἔδωσε πλοῖα καὶ ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐδῶ ὅμως, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἐξωλοθρεύθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον ἤρχισαν νὰ φθάνουν πρὸ τῆς Κων)πόλεως τὰ κυρίως σταυροφορικὰ στρατεύματα, μὲ περισσοτέραν βέβαια τάξιν, ἀλλ' ἀφ' οὗ καὶ αὐτὰ ἔκαμαν μεγάλας καταστροφάς εἰς τὰς χώρας τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπέρασαν. Ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἦσαν ὁ ἐκ Λοθαριγγίας Γοδοφρέδος Βουϊλώνος, ὁ Ροβέρτος δουξ τῆς Γαλλικῆς Νορμανδίας, ὁ Ροβέρτος κόμης τῆς Φλανδρίας, ὁ Ραϊμόνδος κόμης Τολώσης, ὁ Βοημοῦνδος υἱὸς τοῦ Ροβέρτου Γυϊσκάδου, καὶ ὁ ἀνεπιθὸς του Ταγκρέδος. Πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων ὁ Ἀλέξιος ἐφέρθη μὲ πολλὴν διπλωματικὴν ἱκανότητα. Οἱ σταυροφόροι ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ τοὺς δώσῃ πλοῖα διὰ νὰ περάσουν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Ὁ Ἀλέξιος τὰ ὑπέσχεθη. Ἀπήτησεν ὅμως ἀπ' αὐτοὺς, ἵνα ὄλας τὰς ἐλληνικὰς χώρας, ὅσας κυριεύσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τὰς ἐπιστρέψουν εἰς τὸ ἐλληνικὸν κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκον ἐξ ἀρχῆς. Τοῦτο ἄλλως τε ἦτο σύμφωνον καὶ μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας των, νὰ λυτρώσουν δηλ. τοὺς ἀγίους τόπους ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. Οἱ σταυροφόροι ἔμειναν σύμφωνοι. Εἰς λαμπρὰν δὲ τελετῆν, ἣ ὁποία ἔγινεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς Κων)πόλεως, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σταυροφόρων γονατίσαντες πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἔδωσαν εἰς αὐτὸν ὄρκον ὑποτελείας.

Μετὰ τοῦτο ὁ Ἀλέξιος ἐπέρασε τοὺς σταυροφόρους μὲ πλοῖα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἔστειλε μαζὶ των ἓνα σῶμα στρατοῦ ἀπὸ 40 χιλ. ἀνδρας.

Πρώτη πρᾶξις τῶν σταυροφόρων, ἀφ' οὗ ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἦτο νὰ πολιορκήσουν τὴν Νίκαιαν. Ἡ πολιορκία δὲν

διήρκεσε πολύ. Οἱ Τούρκοι ἔστενοχωρήθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν. Ἐπροτίμησαν ὅμως νὰ παραδώσουν αὐτὴν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν, διότι δὲν εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς σταυροφόρους. Τὸ πρῶμα ἑκακοφάνη εἰς τοὺς σταυροφόρους, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν ἠμπόρουν νὰ λεηλατήσουν τὴν πόλιν. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ εἶπουν τίποτε, ἀφ' οὗ καὶ κατὰ τὴν συμφωνίαν τῶν ἡ πόλις ἔπρεπε νὰ δοθῆ εἰς τὸν Ἀλέξιον.

Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν Ἀλέξιος καταγίνεται εἰς τὸ νὰ καταλάβῃ ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας, οἱ δὲ σταυροφόροι διέσχισαν ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν, καί, ἀφ' οὗ ἔκαμαν πολλὰ; μάχας μὲ τοὺς Τούρκους, ἦλθαν εἰς τὴν Συρίαν. Ἐκεῖ ἔδειξαν τὰς διαθέσεις των. Ὅταν ἐκυρίευσαν τὴν Ἀντιόχειαν, δὲν ἠθέλησαν σύμφωνα μὲ τὴν συνθήκην νὰ τὴν δώσουν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τὸ ἴδιον ἔκαμαν, καὶ ὅταν κατόπιν ἐκυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐσημάτισαν ἐδῶ φραγκικὸν βασίλειον. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας Γοδοφρέδος Βουϊλῶνος ἔγινε βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ κατὰ τὸ φεουδαλικὸν σύστημα τῆς Εὐρώπης ἐμοιράσθησαν τὰς ἄλλας πόλεις ὡς ὑποτελεῖς τοῦ βασιλέως. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως ὅτι οἱ σταυροφόροι δὲν ἐτήρησαν τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχον κάμει μὲ τὸν Ἀλέξιον, ἀλλὰ καὶ ἐφάρθησαν σκληρῶς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν. Ἐξεδίωξαν ὅλους τοὺς Ἕλληνας ἱερεῖς καὶ ἐπισκόπους καὶ ἐγκατέστησαν Λατίνους. Τότε πλέον ἠῤῥησε πολὺ τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Λατίνων, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὰς λεηλασίας, τὰς ὁποίας ἔκαμαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας οἱ σταυροφόροι.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλέξιος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ βλέπῃ μὲ ἀδιαφορίαν τὴν παράβασιν τῶν συνθηκῶν. Ἰδίως ἦτο δυσαρεστημένος μὲ τὴν διαγωγὴν τοῦ Βοημοῦνδου, ὁ ὁποῖος δὲν ἤρκετο εἰς τὸ ὅτι κατέλαβε τὴν Ἀντιόχειαν, ἀλλὰ καὶ ἤρχισε νὰ προσβάλλῃ καὶ ἄλλας ἐκεῖ ἑλληνικὰς πόλεις. Παρασκευάζει λοιπὸν στρατὸν καὶ στόλον. Νικᾷ πολλάκις καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν τὸν Βοημοῦνδον καὶ ἀνακτᾷ ὅλην τὴν Κιλικίαν. Ὁ Βοημοῦνδος ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ νέας δυνάμεις, ἀφίνει δὲ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸν ἀνεψιὸν του Ταγκρέδον. Ἀλλὰ, ἀφ' οὗ παρεσκεύασε στρατὸν, ἀντὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀντιόχειαν, ἀποβιβάζεται εἰς τὸ Δυρράχιον διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ

σχέδια τοῦ πατρὸς του. Ὁ Ἀλέξιος ὅμως σπεύδει ἐκεῖ, τὸν πο-
λιορκεῖ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ
συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ ὀρκισθῇ ὅτι θὰ εἶνε ὑποτελής του. Μετ'
ὀλίγον ὁ Βοημοῦνδος ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ δὲ Ταγκρέδος
δὲν ἀνεγνώρισεν τὸν Ἀλέξιον κατὰ τὴν συνθήκην.

Μετ' ὀλίγον (1118) ἀπέθανε καὶ ὁ Ἀλέξιος, ἀφ' οὗ ἐβασί-
λευσε 37 ἔτη. Ὁ Ἀλέξιος ἀνεδείχθη ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεστέ-
ρους βασιλεῖς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ. Παρέλαβε κράτος, τὸ
ὁποῖον εὗρίσκετο καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς εἰς ἀθλίαν κατά-
στασιν. Ἐν τούτοις ὄχι μόνον κατώρθωσε μὲ τὴν σύνοσίν του νὰ
διαφύγῃ τοὺς κινδύνους τῶν Νορμανδῶν καὶ τῆς Ἀγῆς σταυροφο-
ρίας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνακτήσῃ πολὺ μέρος τῆς Μ. Ἀσίας καὶ νὰ
ἀνυψώσῃ τὸ γόητρον τοῦ κράτους.

6. Ἰωάννης (1118—1143) καὶ Μανουὴλ (1143—1180) οἱ Κομνηνοί.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου Ἰωάννης ἦτο ἀνὴρ μετριοπαθῆς καὶ
ἠρηστος καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὠνομάσθη Καλογιάννης
ἀλλὰ συγχρόνως ἦτο καὶ ἀνδρείος πολεμιστής. Ἐπολέμησε καὶ
ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀφῆρσε πολλὰ μέρη
τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ ἐναντίον τῶν Φράγκων τῆς Ἀντιοχείας, τοὺς
ὁποίους ἠνάγκασε νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπικυριαρχίαν του.

Ὁ διαδεχθεὶς ὅμως αὐτὸν υἱὸς του Μανουὴλ ἀνεδείχθη ὁ
ἠρωϊκώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς βασιλεῖς, ὅσοι ἐκάθισαν εἰς τὸν
θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἶχε τὸ σῶμα ἀθλητικόν, γενναϊότητα
ψυχῆς ἔκτακτον, καὶ ἄσκησιν εἰς τὰ ὄπλα μεγάλην. Ἐνεκα τού-
του ἔγινε περίφημος διὰ τὸ θάρρος του καὶ τὴν ἀνδρείαν.

Ὁλον του τὸν βίον ἐπέρασεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐκαμε μα-
κροὺς πολέμους ἐναντίον ὄλων τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους. Ἐπο-
λέμησε καὶ κατενίκησε τοὺς Νορμανδοὺς, οἱ ὅποιοι καὶ πάλιν
ἔκαμαν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα. Ἐπολέμησεν
ἐναντίον τῶν Φράγκων τῆς Ἀντιοχείας καὶ τοὺς ἐταπεινώσεν.
Ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ ἀνέκτησε πολλὰς χώρας
τῆς Μ. Ἀσίας. Μὲ τοὺς πολέμους δὲ αὐτοὺς ἀνύψωσε τὸ γόη-
τρον τοῦ κράτους περισσότερον καὶ ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους προκατό-
χους του Ἀλέξιον καὶ Ἰωάννην.

7. Ἡ δυναστεία τῶν Ἀγγέλων.

Ἡ λάμψις καὶ τὸ μεγαλεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆλθε τὸ κράτος ἐπὶ τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν, ἀπεδείχθη ὅτι ὠφείλετο μόνον εἰς τὴν προσωπικὴν ἀξίαν τῶν αὐτοκρατόρων αὐτῶν. Τὸν Μανουὴλ διεδέχθη ὁ ἀνήλικος υἱὸς τοῦ Ἀλέξιου Β' (1180—1183) ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τῆς μητρὸς του. Ἐκ τῆς ἀνηλικιότητος αὐτοῦ ἐπωφεληθεὶς ἓνας ἐξάδελφος τοῦ Μανουὴλ Ἀνδρόνικος καταλαμβάνει τὸν θρόνον (1183—1185). Ἐπ' αὐτοῦ τὸ κράτος ἐπανέρχεται εἰς τὸν κατήφορον, εἰς τὸν ὁποῖον ἤρχισε νὰ φέρεται ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλείου τοῦ βουλγαροκτόνου. Πλήρης παραλυσία καὶ ἀναρχία ἐπικρατεῖ εἰς αὐτό. Ἐκ τούτου δ' ἐπωφελοῦμενοι οἱ Νορμανδοὶ κυριεύουν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ καταστρέφουν αὐτὴν καὶ διευθύνονται κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τότε στρατιωτικὴ στάσις ἀνατρέπει τὸν Ἀνδρόνικον καὶ ἀναβιβάζει εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἰσαάκιον Ἀγγελον (1185).

Ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγελος, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τῶν Ἀγγέλων, ἀνῆκεν εἰς μεγάλην στρατιωτικὴν οἰκογένειαν καὶ ἦτο συγγενὴς τῶν Κομνηνῶν. Ἡ ἀνοδος αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον ἐχαίρεισθη ἀπὸ τὸν λαὸν μὲ ἀγαλλίασιν. Ἐνόμιζον οὖν οἱ Ἕλληες ὅτι ὁ Ἰσαάκιος θὰ ἐξηκολούθει τὸ ἔργον τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν. Καὶ πραγματικῶς κατ' ἀρχὰς ἡ τύχη ἐφάνη πολὺ εὐνοϊκὴ πρὸς αὐτόν. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Βρανᾶς κατώρθωσε νὰ νικήσῃ πλησίον εἰς τὸν Στρυμόνα τοὺς Νορμανδοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην ἐβάδιζον ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον.

Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ὁ Ἰσαάκιος καὶ οἱ διάδοχοί του ἀπεδείχθησαν ἐντελῶς ἀνίκανοι διὰ νὰ κυβερνήσουν καὶ σώσουν τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ προσβάλλεται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Τοῦσκοὶ λεηλατοῦν διαρκῶς καὶ καταστρέφουν τὴν χώραν. Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ Βούλγαροι ἐπαναστατοῦν, ἰδρύνουν καὶ πάλιν τὸ κράτος των καὶ λεηλατοῦν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἀπ' ἐναντίας μὲ τὰς ἀναμεταξύ των ἔριδας οἱ Ἀγγελοὶ συντομεύουν τὴν πτῶσιν τοῦ κράτους.

Πραγματικῶς, ὅταν ἐπὶ τέλους ὁ Ἰσαάκιος ἀποφασίξῃ νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὁ ἀδελφὸς του

Ἄλέξιος συνωμοτεῖ ἐναντίον του, τὸν συλλαμβάνει, τὸν τυφλώνει καὶ τὸν φυλακίζει μὲ τὸν υἱὸν του Ἄλέξιον, καταλαμβάνει δὲ αὐτὸς τὸν θρόνον. Ἀλλὰ κατόπιν ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσαακίου Ἄλέξιος δραπετεύει ἐκ τῆς φυλακῆς καὶ ἔρχεται εἰς τὴν Δύσιν διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου. Τοῦτο ἐχρησίμωσεν ὡς ἀφορμὴ, ἵνα οἱ Εὐρωπαῖοι Χριστιανοὶ δώσουν τὸ τελευταῖον κτύπημα κατὰ τοῦ ἐξασθενημένου κράτους.

8. Δευτέρα, τρίτη καὶ τετάρτη σταυροφορία.

Ἡ ἄλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ ἡ ἴδρυσις ἐκεῖ φραγκικοῦ βασιλείου ἠῤῥξησε τὸν ζήλον τῶν Χριστιανῶν διὰ νέας σταυροφορίας. Αὐτὸ δὲ ἦτο πολὺ ἀναγκαῖον, διότι τὸ βασίλειον τῆς Ἱερουσαλήμ ἦτο περικυκλωμένον ἀπὸ ἐχθροὺς καὶ εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ διατηρηθῇ. Τὸ 1147 λοιπὸν ἐγινε δευτέρα σταυροφορία, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ τὸ 1187 ὁ Σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου Σαλαδῖνος ἐνίκησε τοὺς Φράγκους καὶ ἐγινε κύριος τῆς Ἱερουσαλήμ. Εἰς τοὺς Φράγκους δὲν ἔμεινε πλέον παρὰ μόνον ἡ βόρειος Παλαιστίνη. Τοῦτο ἐπροκάλεσε τρίτην σταυροφορίαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Ἀλλὰ καὶ αὕτη δὲν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα. Οἱ Φράγκοι δὲν κατόρθωσαν νὰ πάρουν ὀπίσω τὴν Ἱερουσαλήμ.

Ἡ ἀποτυχία τῆς τρίτης σταυροφορίας ἐπροκάλεσεν ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγα ἔτη τετάρτην. Ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς ἦσαν ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός καὶ ὁ κόμης τῆς Φλανδρίας Βαλδουῖνος. Διὰ νὰ ἀποφύγουν δὲ οἱ σταυροφόροι τὰς κακουχίας, ἀπεφάσισαν νὰ μεταβοῦν εἰς τοὺς ἁγίους τόπους διὰ θαλάσσης. Ἐσυνάχθησαν λοιπὸν ὅλοι εἰς τὴν Ἐνετιαν διὰ νὰ πλεύσουν εἰς τὴν Αἴγυπτον μὲ πλοῖα ἐνετικά καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἐπανέλθουν κατὰ τῶν ἁγίων τόπων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐσύμφερεν εἰς τοὺς Ἐνετούς. Οἱ Ἐνετοὶ εἶχον μεγάλα συμφέροντα μὲ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ὀλίγον πρότερον εἶχον λάβει ἀπὸ αὐτοὺς μεγάλα ἐμπορικά προνόμια. Ὁ τότε λοιπὸν δόγης (ἄρχων) τῶν Ἐνετῶν, ὁ γέρων καὶ πανοῦργος Δάνδολος, ἐζήτησε τόσῃ ἀμοιβήν, ὅσῃν ἤξευρεν ὅτι οἱ σταυροφόροι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ πληρώσουν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς ἔφερεν εἰς στενοχωρίαν.

Κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν ὁ Ἀλέξιος ὁ υἱὸς τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου δραπετεύσας ἀπὸ τὴν Κων)πολιν ἤλθεν εἰς τὴν Δύσιν. Παρουσιασθεὶς εἰς τὸν πάπαν ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν νὰ τοῦ ὑποτάξῃ τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν, ἂν τὸν βοηθήσῃ νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς του. Ὁ πάπας ἤκουσε τὸ πρᾶγμα μὲ μεγάλην του εὐχαρίστησιν καὶ τὸν ἔστειλε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς σταυροφόρους. Καὶ εἰς τοὺς σταυροφόρους, ὁ Ἀλέξιος ὑπόσχεται τὰ ἴδια, καὶ προσέτι ὅτι θὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ἄφθονα χρήματα καὶ θὰ τοὺς βοηθήσῃ μὲ στρατὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν των. Αὐτοπροτάσεις τοῦ Ἀλεξίου ἐσυμβιβάζοντο θαυμάσια μὲ τοὺς σκοποὺς τοῦ πονηροῦ Δανδόλου. Ἐπειτα οἱ σταυροφόροι ἦσαν στενοχωρημένοι, διότι δὲν ἠδύναντο νὰ οικονομήσουν τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα διὰ νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς εἰς τὴν Συρίαν. Ἀποφασίζεται λοιπὸν νὰ ἐκστρατεύσουν πρῶτον ἐναντίον τῆς Κων)πόλεως καὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1203 ὁ στόλος τῶν σταυροφόρων μὲ 40 χιλιάδας ἄνδρας παρουσιάζεται πρὸ τῆς βασιλευούσης.

9. Ἡ ἄλωσις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.

Ὁ Ἀλέξιος Γ' ἅμα ἔμαθε τοὺς σκοποὺς τῶν σταυροφόρων, ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζεται. Ἀλλὰ ὁ στρατός, τὸν ὁποῖον συνήθροισε, δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ παραταχθῇ ἐναντίον τῶν σταυροφόρων. Οἱ σταυροφόροι λοιπὸν ἀποβιβάζονται χωρὶς ἐμπόδια, γίνονται κύριοι τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Κερατίου κόλπου, καὶ πολιορκοῦν τὴν πόλιν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Ὁ Ἀλέξιος κάμνει μερικὰς ἐπιθέσεις μικρὰς ἐναντίον των, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει τίποτε. Ἀπελπίζεται λοιπὸν καὶ φεύγει ἀπὸ τὴν πόλιν. Τότε οἱ κάτοικοι ἐξάγουν ἀπὸ τὴν φυλακὴν τὸν νέγοντα Ἰσαάκιον καὶ τὸν ἐπαναφέρουν εἰς τὸν θρόνον. Ὁ Ἰσαάκιος ἐπικυρῶνει τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχον κάμει μὲ τὸν υἱὸν του οἱ σταυροφόροι, καὶ ὁ Ἀλέξιος μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων εἰσέρχεται εἰς τὴν Κων)πολιν καὶ ἀνακηρύσσεται συμβασιλεὺς τοῦ πατρὸς του ὡς Ἀλέξιος Δ'.

Ἄλλ' ἢ ἐκτέλεσις τῆς συνθήκης, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει ὁ Ἀλέξιος μὲ τοὺς σταυροφόρους, δὲν ἦτο εὐκόλος. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα ὅπως δήποτε τὸ ἐτακτοποίησεν. Ἠνάγκασε τὸν τότε πατριάρχη νὰ ἀνακηρύξῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τὸν πά-

παν πρώτον ἐπίτροπον τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ δι' αὐτῶ οἱ σταυροφόροι καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἑνετοὶ δὲν ἐνδιεφέροντο πολὺ. Αὐτοὶ ἤθελον τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς ὁ Ἀλέξιος. Ἀλλὰ μὲ ὄλας του τὰς προσπάθειάς καὶ μὲ ὄλας τὰς πιέσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς τὸν λαόν, ὁ Ἀλέξιος δὲν ἠμπορεῖ νὰ συνάξῃ, ὅσα ὑπεσχέθη. Οἱ σταυροφόροι τώρα ἀρχίζουν νὰ γίνονται ἀπειλητικοί. Ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς τῆς Κων)πόλεως ἐξεγείρεται. Ἐνας δὲ ἱκανὸς στρατηγὸς ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Κομνηνῶν, ὁ Ἀλέξιος Μούρτζουφλος, φονεύει τὸν Ἀλέξιον Δ' καὶ καταλαμβάνει αὐτὸς τὸν θρόνον. Ὁ γέρον Ἰσαάκιος ἀπὸ τὴν λύπην του ἀποθνήσκει.

Οἱ σταυροφόροι πολιορκοῦν καὶ πάλιν τὴν πόλιν καὶ ἀρχίζουν τὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον της. Ὁ αὐτοκράτωρ μάχεται μὲ γενναϊότητα, ἀλλὰ δὲν κατορθώνει τίποτε. Ἐπὶ τέλους οἱ σταυροφόροι τὴν 12 Ἀπριλίου 1204 κάμνουν μεγάλην ἔφοδον καὶ κατορθώνουν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Ἀλέξιος φεύγει. Μερικοὶ ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον ἀπελπισθῆ ἀκόμη συνέρχονται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἀνακηρύττουν ἄλλον αὐτοκράτορα, τὸν γενναῖον στρατηγὸν Θεόδωρον Λάσκαριν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν κατορθώνει νὰ ἐμπυρνώσῃ τὸν λαὸν καὶ φεύγει ἀπελπισμένος μὲ τοὺς περὶ αὐτόν.

Οἱ σταυροφόροι πλέον εἶναι κύριοι τῆς πόλεως. Αἱ σφαγαί, αἱ ἀρπαγαί, αἱ ἱεροσυλίαι καὶ αἱ καταστροφαί, τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ στρατιῶται αὐτοὶ τοῦ Χριστοῦ, δὲν περιγράφονται. Ἐληλάτησαν καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ μέγαρα καὶ τὰς πτωχὰς οἰκίας καὶ ὄλα τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα. Αὐτὰς τὰς ἐκκλησίας ἐγύμνωσαν ἀπὸ τὰ κοσμήματά των, καὶ τὰ ἅγια ποτήρια μετεχειρίζοντο διὰ νὰ πίνουν τὸν οἶνόν των. Αὐτὴν τὴν ἁγίαν τράπεζαν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἣ ὁποία ἦτο κατασκευασμένη ἀπὸ χρυσὸν καὶ πολυτίμιμος λίθους, κατεκεομάτισαν καὶ διεμοιράσθησαν ἀναμεταξύ των.

Ἀλλ' οὐδὲ τὰ καλλιτεχνήματα ἐλυνήθησαν, ὅσα 900 χρόνια εἶχον συγκεντρώσει οἱ αὐτοκράτορες διὰ νὰ στολίσουν τὰ ἀνάκτορα καὶ τὴν πόλιν. Πολλὰ ἔργα τοῦ Φειδίου, τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἄλλων μεγάλων καλλιτεχνῶν κατεστράφησαν. Ἐπίσης κατεστράφησαν τότε ἀπὸ τὰς πυρκαϊάς, τὰς ὁποίας ἔθεσαν οἱ σταυροφόροι εἰς τὴν πόλιν, καὶ πολλὰ χειρόγραφα ἀρχαίων συγγραφέων.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Χριστιανοὶ Εὐρωπαῖοι κατέστρεψαν

τὴν πόλιν, ἣ ὁποία ἐπὶ 9 αἰῶνας ἦτο τὸ προπύργιον τῆς Εὐρώ-
πης καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐναντίον τῶν βαρβάρων καὶ τοῦ
Ἰσλαμισμοῦ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι μετὰ 60 περίπου ἔτη οἱ
Ἕλληνες ἀνέκτησαν καὶ πάλιν τὴν Κων)πολιν, ἀλλὰ τὸ κτύπημα,
τὸ ὁποῖον ἔπαθε τότε ὁ Ἕλληνισμός, ἦτο τόσον μέγαν, ὥστε
δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ ἀναλάβῃ καὶ νὰ ἀντισταθῇ ἐναντίον ἐνὸς
νέου ἐχθροῦ, ὁ ὁποῖος τότε παρουσιάσθη, τῶν Ὀσμάνων Τούρ-
κων. Ἡ ἄλωσις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων προητοίμασε
τὴν ἄλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Handwritten signature

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

- 296 Ὁ Πύρρος βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου.
- 280 Ἐκστρατεία τοῦ Πύρρου εἰς Ἰταλίαν.
Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία.
- 244 Ἄγις βασιλεὺς τῆς Σπάρτης.
- 200-197 Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας.
- 192-180 Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τῆς Συρίας.
- 171-168 Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Περσέως τῆς Μακεδονίας.
- 148 Ὑποδούλωσις τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.
- 146 Ὑποδούλωσις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.
- 31 Ἡ αὐτοκρατορία ἐν Ῥώμῃ.
— Γέννησις τοῦ Χριστοῦ.
- 306-337 Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας,
330 Κτίσις τῆς Κων)πόλεως.
- 395 Διαίρεσις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.
- 474 Κατάλυσις τοῦ δυτικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.
- 527-565 Ἰουστινιανός.
527 Ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.
- 622 Ἐγίρα.
- 622-627 Πόλεμοι τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν.
- 626 Πολιορκία Κων)πόλεως ὑπὸ Ἀράβων καὶ Περσῶν.

- 637 Κατάληψις Ἱεροσολύμων ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
672-679 Α' πολιορκία τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
718 Β' πολιορκία τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
726 Ἀρχὴ τῆς εἰκονομαχίας ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου.
762 Κατατρόπωσις τῶν Βουλγάρων ὑπὸ Κωνσταντίνου Ε' παρὰ τὴν Ἀγγιάλον.
814 Κατατρόπωσις τῶν Βουλγάρων ὑπὸ Λέοντος Ε' παρὰ τὴν Μεσημβρίαν.
826 Κατάκτησις τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
842 Ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων ἐπὶ Θεοδώρας.
867 Τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ Φωτίου.
961 Ἀνάκτησις τῆς Κρήτης ὑπὸ Νικηφόρου Φωκᾶ.
971 Κατατρόπωσις τῶν Ῥωσο-βουλγάρων ὑπὸ Τσιμισκῆ.
979-1018 Πόλεμοι κατὰ Βουλγάρων Βασιλείου Βουλγαροκτόνου.
1096-1099 Πρώτη σταυροφορία.
1204 Ἐλῶσις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.
-

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Δι' ἑλληνικαὶ χώραι κατὰ τὸν 3ον π. Χ. αἰῶνα.

1. Τὰ κράτη τῶν διαδόχων.—Τὸ βασίλειον τῶν Πτολεμαίων. Τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν. Τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας.
2. Ἡ Ἡπειρος καὶ ὁ Πύρρος.
3. Ἡ Ῥώμη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς μέσης Ἰταλίας.
4. Ἐκστρατεία τοῦ Πύρρου εἰς τὴν Ἰταλίαν.
5. Ἐκστρατεία τοῦ Πύρρου εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα.
6. Ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλὰς κατὰ τὸν 3ον π. Χ. αἰῶνα.
7. Ἡ αἰτωλικὴ συμπολιτεία.
8. Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία.
9. Ἡ Σπάρτη.

Σελ. 3—15

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ῥώμης.

1. Αὐτὸς Καρχηδονικὸς πόλεμος.
2. Β' Καρχηδονικὸς πόλεμος.— Ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν Ἑλλάδα.— Φιλοποίμην.
3. Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Φιλίππου τῆς Μακεδονίας.
4. Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου τῆς Συρίας.
5. Πόλεμος τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Περσέως τῆς Μακεδονίας.
6. Ὑποδούλωσις τῆς Μακεδονίας.
7. Ὑποδούλωσις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος.
8. Καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνος.

Σελ. 16—26.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

1. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν Ἀνατολήν. 2. Ὁ ἑλλη-
νικὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν Δύσιν. Σελ. 27—29

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἡ ἐποχὴ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Ῥώμην. Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους.

1. Κάτων—Γράκχοι. 2. Μέρσιος καὶ Σύλλας. 3. Πομπήσιος
καὶ Καῖσαρ. 4. Ὄκταβιανὸς καὶ Ἀντώνιος. 5. Ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ
τῶν ἐμφυλίων πολέμων. 6. Ὁ Αὐγουστος αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἐκ
τοῦ οἴκου αὐτοῦ αὐτοκράτορες. 7. Οἱ Φλάβιοι. 8. Οἱ Ἀντωνί-
νοι. 9. Ἡ στρατιωτικὴ ἀναρχία καὶ αἱ βαρβαρικαὶ ἐπιδρομαί.
Σελ. 30—39.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ ἐπικράτησις αὐτοῦ.

1. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία (ἡ θρησκεία πρὸ τοῦ Χριστοῦ,
διάδοσις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, οἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν
διωγμοί) 2. Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας (ὁ Κωνσταντῖνος μονοκράτωρ,
ἐπίσημος ἀναγνώρισις τοῦ Χριστιανισμοῦ, κτίσις τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως, τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου). 3. Οἱ διάδοχοι τοῦ
Κωνσταντίνου καὶ ἡ ἀπέπειρα ἀναστηλώσεως τῆς εἰδωλολατρίας.
4. Ὅριστικὸς θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Θεοδόσιος ὁ μέγας.
5. Ὅριστικὴ διαίρεσις τῆς αὐτοκρατορίας.—Κατάλυσις τοῦ δυ-
τικῆς ῥωμαϊκοῦ κράτους. Σελ. 40—50

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἡ διαμόρφωσις τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

1. Ὁ ἐξελληνισμὸς τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. 2. Ὁ Ἰουστινιανός. 3. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. 4. Ὁ Ἡράκλειος καὶ οἱ περσικοὶ πόλεμοι. 5. Οἱ Ἄραβες (ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του. Κατακτήσεις τῶν Ἀράβων). 6. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἡ πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων. 7. Δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

Σελ. 51—61.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος.

1. Τὸ κράτος — ὁ αὐτοκράτωρ — ὁ πατριάρχης. 2. Τὰ γράμματα (ἡ παιδεία, ἡ λογοτεχνία). 3. Ἡ τέχνη (ἀρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική). 4. Ὁ ἰδιωτικὸς βίος (κατοικία, ἐνδυμασία, τροφή, ἡθὴ).

Σελ. 6—90

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Ἡ ἀκμὴ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

1. Ἡ δυναστεία τῶν Ἰσαύρων. 2. Ἡ μεταρρύθμισις. 3. Τὸ σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν. 4. Οἱ ἐναντιὸν τῶν Ἀράβων καὶ Βουλγάρων πόλεμοι. 5. Ἡ μακεδονικὴ δυναστεία. 6. Βασίλειος Α' ὁ Μακεδὼν καὶ Λέων ΣΤ' ὁ σοφὸς. 7. Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ πορφυρογέννητος καὶ Ῥωμανὸς Β'. 8. Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ Ἰωάννης Ταμισηκῆς. 9. Βασίλειος Β' ὁ βουλγαροκτόνος. 10. Ἰὸ τέλος τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. 11. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς Αὐτοκρατορίας. 12. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Σελ. 91—120

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Παρακμή τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

1. Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὸν μεσαίωνα.
 2. Ἡ δυναστεία τῶν Δουκῶν καὶ οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι.
 3. Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός.
 4. Ἐπιδρομὴ τῶν Νορμανδῶν.
 5. Ἡ πρώτη σταυροφορία.
 6. Ἰωάννης καὶ Μανουὴλ οἱ Κομνηνοί.
 7. Ἡ δυναστεία τῶν Ἀγγέλων.
 8. Δεύτερα, τρίτη καὶ τετάρτη σταυροφορία.
 9. Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.
- Χρονολογικὸς πίναξ τῶν κυριωτέρων γεγονότων

Σελ. 121—136

» 137—138

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΧΩΡΑΦΑ
Γυμνασιάρχου τοῦ Θ' Γυμνασίου Ἀθηνῶν

ΠΛΗΡΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Α' ΔΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

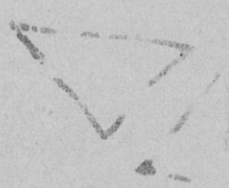
- Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν α' τάξιν.
- Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἀπὸ τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων διὰ τὴν β' τάξιν.
- Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κ)πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διὰ τὴν γ' τάξιν.

Β' ΔΙΑ ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ

- Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν α' τάξιν.
- Ἱστορία Ἑλληνικὴ καὶ Ῥωμαϊκὴ διὰ τὴν β' τάξιν.
- Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Αὐτοκρατορίας διὰ τὴν γ' τάξιν.
- Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος (1453—1924) καὶ ἡ σύγ-
χρονος τῆς ὅλης Εὐρώπης διὰ τὴν δ' τάξιν.

Περίληψεις τῆς Ἱστορίας εἰς 7 τεύχη δι' ἐκάστην τάξιν
τοῦ Ἑλλ. Σχολείου καὶ Γυμνασίου.

[Faint handwritten signature]

Ἄριθ. } Πρωτ. 54213
 } Διεκπ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8 Φεβρουαρίου 1921

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ,
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Ἄντ. Χωραφᾶν

Συγγραφέα διδακτικῶν βιβλίων.

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως τῇ 18^ῃ τοῦ λήξαντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 25 τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 11 φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη τὸ πρὸς κρίσιν ὑποβληθὲν χειρογράφῳ ὑμέτερον βιβλίον «**Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἀπὸ τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φραγκῶν**» διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τὴν ἀντίστοιχον τάξιν τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

Ἐντολῇ τοῦ Υπουργοῦ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Σ. ΣΑΚΕΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Συνεπεία τῆς ὑπ' ἀριθ. 690/22-8-24 πράξεως τῶν γενικῶν συνεδριῶν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου ἀξιάρεται ἡ τελικὴ τιμὴ τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν σχολείων τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ 10 % ἐφ' ὅσον ταῦτα μεταφέρονται ἐκ τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἐξεδόθησαν, εἰς ἄλλας πόλεις.

Ο πατρις μου εστ
Αδελφί μου εστ
αν εστω εστ

